

UFAFANUZI WA MGOGORO WA
KUANDAMA KWA
MWEZI

Nassor Abdalla Bachoo

© HAKI ZOTE ZIMEHIFADHIWA

(Hairuhusiwi kupiga chapa au kukitoa kitabu hiki
kwa njia yoyote bila ya idhini ya mwandishi).

P. O. Box 1266, Tel: 077-7423181

ZANZIBAR – TANZANIA

Chapa ya kwanza Nakala 1000

7 Ramadhani 1419, 25 Dec. 1998

Kimechapwa Katika Kompyuta: 1429/2008

Kimepitiwa mara ya kwanza: 1429/2008

Kimepitiwa mara ya pili: 1430/2009

Kimepitiwa mara ya tatu: 1432/2011

www.alhidaaya.com

UTANGULIZI KUTOKA ALHIDAAYA

Bismillaah waswalaatu was-Salaamu 'alaa RasuuliLlaah, wa aalihi wa-aswahaabihi wa ba'ad.

Tumeona umuhimu mkubwa wa kukiweka na kukipitia kitabu hichi cha Ufafanuzi Wa Mgogoro Wa Kuandama Kwa Mwezi kilichoandikwa na Shaykh Naaswir 'AbdaLlaah Bachuu kwenye mtandao wa Alhidaaya kwa lengo la kuwapatia wasomaji nafasi ya kuelewa kwa undani umuhimu wa kuwa na mwandamo mmoja wa mwezi.

Sio lengo la Alhidaaya kuleta mfarakano wala kuongeza matatizo kwa jamii zetu za Kiislam. Bali ni kuwapatia 'ilimu tosha kwa juhudi Anayotuwezesha Allaah (Subhaanahu wa Ta'ala) ili Waislam watanabahi ukweli wa masuala haya na kuweza kufuata muongozo sahihi wa Diyn yetu hii tukufu.

Tuchukue nafasi hii kutoa Shukrani zetu za dhati kwa Shuura ya Masjid Sunnah juu ya kutupatia ruhusa ya kuweka nakala ya kitabu hichi kwenye Alhidaaya.

Kutokana na kuchapwa upya kitabu hichi na kukipitia tena muda baada ya muda, imetuwia vigumu kuepuka kufanya marekebisho madogo madogo yaliyojitokeza ndani ya kitabu hichi. Haya ni marekebisho ya mpangilio wa ibara (paragraphs), tahajia (spelling mistakes) na umbo (format). Pia kuweka kwa urefu maandiko ya (Subhaanahu wa Ta'ala), (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam), (Radhiya Allaahu 'Anhu) na (Rahimahu Allaahu). Halikadhalika, kwa lengo la kumvutia msomaji, tumeweka ramani ambazo zinaenda sambamba na mfumo wa mtandao kinyume na zile za kitabu zisizoonesha rangi na zenye kuonekana kwa taabu kabisa.

Hata hivyo, bado kitabu halisi (hardcopy) cha Ufafanuzi Wa Mgogoro Wa Kuandama Kwa Mwezi kitabakia kuwa ndio rejeo kuu ya kazi hii. Na kosa lolote litarudiwa kwa kupitia nakala halisi ya mwaka 1419 H/1998 M.

Ni matarajio yetu kwamba kutokana na nakala hii, itapatikana faraja kwa wasomi pamoja na kupatikana suluhu muwafaka kwa Waislam wote. Tunaamini Waislam wengi watanufaika kwa kazi hii na yaliyomo ndani yake.

Mwenyezi Mungu Amlipe malipo mema Shaykh Naaswir 'AbdaLlaah Bachuu mwandishi wa kitabu, Shuura ya Masjid Sunnah kwa idhini waliyoitoa na ndugu yetu mchapaji wa nakala hii al-Akh 'Abdun-Naaswir Hikmany. Tusiwasahau hao wote kwa du'aa in shaa Allaah pamoja na wahusika wa ALHIDAAYA ambao wameisimamia kazi hii.

**UFAFANUZI WA MGOGORO WA
KUANDAMA KWA MWEZI**

NASSOR ABDALLA BACHOO

YALIYOMO

UTANGULIZI KUTOKA ALHIDAAYA i

YALIYOMO ii

UTANGULIZI WA MWANDISHI vi

SURA YA KWANZA.....1

QUR-AAN NA KUANDAMA KWA MWEZI 1

Kuingia Na Kutoka Kwa Mwezi Wa Ramadhaan 7

Ufafanuzi Wa Hadiyith "Fungeni Kwa Kuonekana Mwezi Na Fungueni Kwa Kuonekana Mwezi" 11

SURA YA PILI.....17

MASIMULIZI YA KURAYB 17

Uchambuzi Wa Imaam Shaukani 18

Historia Fupi Ya Imaam Shaukani 21

Hoja Nyengine Katika Masimulizi Ya Kurayb 22

Historia Fupi Ya Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) 24

Fatwa Za Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) Ambazo Hazikuwafikiwa Na Wanavyuoni 28

Misimamo Ya Waliokipokea Na Waliokisherehesha Kisa Cha Kurayb Na Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhuma) 33

1. Imaam Muslim 33

An-Nawawiy 33

2. Imaam Tirmidhy 34

Al-Mubaarak Furiy 35

3. Abu Daawuud 35

Ibn-Qayyim Al-Jawziyah 36

4. Imaam An-Nasai 36

Suyuti 37

SURA YA TATU 38

MGAWANYIKO WA MTAZAMO WA WANAVYUONI JUU YA MUANDAMO WA MWEZI 38

I. Kundi La Kwanza..... 38

1. Kuzingatia Mipaka Ya Kila Nchi Kijiografia Na Kiutawala..... 38

2. Kuzingatia Umbali Wa Farsakh 24..... 39

3. Masafa ya Qasri..... 40

4. Tofauti Za Matlai..... 40

5. Usawa wa Bahari (Sea Level)..... 43

6. Mashariki na Magharibi 43

7. Uwezekano wa Kufika Habari 45

8. Kusadifu 46

II. Kundi La Pili..... 47

SURA YA NNE 49

MAELEZO YA KIJIOGRAFIA..... 49

1. Asili Ya Mipaka Afrika Mashariki 49

2. Kinyang'anyiro Cha Afrika Ya Mashariki 50

3. Mapambano Ya Waingereza Na Wajerumani..... 50

4. Mkutano Wa Berlin..... 51

Vipimo Vya Kijiografia 53

Kuandama Kwa Mwezi..... 57

Je Inajuzu Kufunga Na Kufungua Kwa Kutumia Kalenda? 59

Nini Maana Ya Ummul-Qura?..... 62

SURA YA TANO 67

TAATHIRA ZIPATIKANAZO KWA KUKUBALI KUWEPO TOFAUTI ZA KUANDAMA MWEZI 67

1. Kubadilika Kwa Tarehe Ya Hijiriya 67

2. Kupatikana Ramadhaan Zaidi Ya Moja 76

3. Utata Kuhusu Funga Ya 'Arafah..... 77

4.	Kufunga Siku Ya Shaka (Yawmush-Shakk)	79
5.	Utata Juu Ya Siku Ya Mwanzo Wa Ramadhaan	80
6.	Laylatul-Qadr Ni Ngapi?	83
	Maelezo Juu Ya Kupatikana Kwa Usiku	85
7.	Uharamu Wa Kufunga Siku Ya 'Iyd	87
SURA YA SITA		90
	MTAZAMO WA KUFUNGA PAMOJA ULIYOELEZWA KATIKA VITABU	90
1.	Al-Fiqhul-Islamiy	90
2.	Al-Fiqhu 'Aalal-Madhaahibil-Arba'a	90
3.	Rawdhatun-Nadiyyah	91
4.	Fiqhus-Sunnah	91
5.	Majmu'u Fataawa	91
6.	Al-Mughniy	92
7.	Rawaai'ul-Bayaan	92
SURA YA SABA		94
	MAKUBALIANO KATIKA MIKUTANO YA WANAVYUONI	94
1.	Semina Ya Misri, 1966	94
2.	Semina ya 'BAKWATA', Tanzania 1970	94
3.	Mkutano Wa Wanavyuoni Saudi Arabia, 1971	95
4.	Mkutano Wa Misri, 1972	96
6.	Mkutano Wa Istanbul, 1978	97
7.	Mkutano Wa Islamabad, 1983	97
8.	Mkutano wa London, 1984	97
9.	Mkutano Wa Makkah, 1985	98
10.	Mkutano Wa Morocco, 1986	98
11.	Semina Ya Kuwait, 1989	98
12.	Semina Ya Zanzibar, 1991	99
13.	Mkutano Wa Makubaliano Kenya, 1992	104

14. Kongamano La Kidini – Kengeja Pemba, 1995.....	104
Misimamo Ya Baadhi Ya Wanavyuoni Wa Zamani Afrika Ya Mashariki.....	108
Misimamo Ya Baadhi Ya Wanavyuoni Wa Sasa Afrika Ya Mashariki.....	112
1. Al-Marhum Shaykh Jum'a Abdul-Waduud (Zanzibar)	112
2. Shaykh Nassor Khamis `Abdur-Rahman	112

UTANGULIZI WA MWANDISHI

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

BISMILLAHIR-RAHMANIR-RAHIYM

Kila sifa njema zinamstahikia Mwenyezi Mungu mwingi wa Rehma, Mwenye Kurehemu.

Pia Rehema na Amani zimfikie Mtume wetu Muhammad (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam), yeye pamoja na watu wa nyumba yake tukufu na Masahaba wake watukufu. Aidha Radhi za Mwenyezi Mungu ziwafikie wafuasi wake wema hadi siku ya Qiyaamah.

Baada ya hayo, haitakuwa kosa kwa upande wetu kukiri kwamba kitabu hiki ni jaribio maalum katika nyanja za Shari'ah ya Diyn ya Kiislam. Ni matarajio yetu kwamba kitaweza kuwanufaisha Waislam japo kwa uchache.

Ufafanuzi wa kitabu hiki unajitokeza katika mambo mawili makubwa:

Kwanza kabisa, katika ile maudhui yake ambayo ni mgogoro wa suala la kuandama kwa mwezi. Jambo ambalo licha ya kuwa ni miongoni mwa masuala yanayosababisha Waislam kugawika katika makundi yenye mitazamo tofauti, bali pia ni miongoni mwa masuala yanayowababisha mno Waislam hususan kila unapoingia mwezi wa Ramadhaan na wakati wa kuingia sikukuu mbili za 'Iydu-Fitri na 'Iydu-Hajj.

Kitabu hiki kimejaribu kuyashughulikia maudhui hayo ingawa kwa uchache kuyachambua na kuyawekea hoja pande zote zinazotofautiana katika suala hili pamoja na kuonesha ama uzito au udhaifu wa hoja hizo zilizotolewa.

Pili, ufafanuzi wa kitabu hiki unaonekana katika ile fani ya uandishi wake iliyotumiwa. Lugha iliyotumika ni ya Kiswahili sanifu ambayo tunataraji msomaji ataweza kukisoma na kukielewa bila ya usumbufu.

Sura na mada za kitabu hiki zimepangwa kwa mantiki maalumu ambayo itaweza kumvuta msomaji, ambapo kwanza kabisa atakutana na Msimamo wa Qur-aan juu ya mada ya mwezi, kisha anaingia katika Hadiyth za Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam), halafu anakutana na mtazamo wa Maswahaabah (Radhiya Allaahu 'Anhum), hatimae anaingia katika mitazamo ya wanavyuoni wengine. Kwa hivyo, itaonekana kuwa mtiririko wa mada za kitabu hiki ni wenye kumuongoza msomaji hadi kufikia kwenye kilele cha maudhui yenyewe.

Pamoja na kuwa mgogoro wa kuandama kwa mwezi umeanza kuonekana hadharani katika jamii za Waislam wa hapa Afrika ya Mashariki katika miaka ya hivi karibuni, lakini historia inaonesha kuwa mgogoro huo umekuwepo zama za nyuma sana. Imethibitika kwamba tokea kuwepo tofauti kati ya wanavyuoni wa Kiislam juu ya mtazamo wa kufuata miandamo ya mwezi hadi hivi sasa si chini ya karne kumi, yaani zaidi ya miaka (1000) alfu moja iliyopita. Kwa sababu ya kukosekana mawasiliano ya kutosha, wanavyuoni wenye mtazamo usemao kuwa

pawepo na muandamo mmoja ulimwenguni hawakuweza kutekeleza kikamilifu msimamo huo. Ndio maana mtazamo huu ukaanza kutekelezwa vizuri zaidi na baadhi ya Waislam wa karne ya kumi na tisa ambapo mawasiliano yamekuwa yakipamba moto na kuifanya dunia kuwa kama mtaa mmoja tu kwa mawasiliano ya haraka yaliyozaliwa na maendeleo ya sayansi na teknolojia mpya. Lakini jambo moja la kuhuzunisha ni kule kuonekana na baadhi ya Waislam kama kwamba jambo hilo ni kosa au kwamba halikuwepo! Watu hao wameonesha kubishana na kuupinga vikali msimamo huu ambao kwa kweli ni msimamo uliojengwa juu ya hoja imara na unaowiana vyema na maendeleo ya Ulimwengu. Bila shaka ubishani huo wa baadhi ya Waislam hususan wa hapa Afrika ya Mashariki umetokana na kutofahamu baadhi ya Aya za Qur-aan na Hadiyth za Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam). Mara nyingi wamekuwa wakizifasiri Aya na Hadiyth hizo kwa mitazamo finyu isiyo ya kitaalamu jambo ambalo husababisha kupotosha maana halisi ya madondoo hayo ya Qur-aan na Hadiyth za Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam).

Kitabu hiki ni jaribio la kutaka kulitolea ufumbuzi suala hilo la "kuandama kwa mwezi" na kujaribu kuonesha njia ya kufuatwa na Waislam katika kufunga mwezi wa Ramadhaan, siku ya 'Arafay na kula 'Iyd.

Kwa upande wetu tumejitahidi kutoa hoja za pande zote zinazohusika katika mjadala wa kuandama kwa mwezi na tumejaribu kusesitiza vya kutosha kila penye uzito na kuonesha dosari pale penye udhaifu. Aidha tumeorodhesha kauli za Wanavyuoni mbali mbali waliopita ambao wanategemewa katika ulimwengu wa Kiislam na pia hatukuwadharau wale tulionao katika zama hizi. Kama ambavyo tumetaja baadhi ya semina na makongamano ya wanavyuoni yaliyowahi kufanyika nchini Tanzania/Zanzibar na hata katika mataifa mengine ya Ulimwenguni pamoja na kutaja maazimio yaliyowafikiwa katika semina na makongamano hayo.

Tunatumai mambo yote hayo yatamsaidia msomaji kulielewa kwa uzito na umuhimu suala hili pamoja na kumuwezesha kujua ni mtazamo gani unaofaa kufuatwa na Waislam.

Mwisho hatuna budi kukiri kwamba kitabu hiki ni zao la bidii na juhudi ya muda mrefu sana, muda ambao haupungui miaka saba ingawa ukusanyaji na uandishi wa mambo yaliyomo humu umechukua karibu miaka miwili.

Pia hatuna budi kukiri kwamba kitabu hiki ni mjumuiiko wa michango ya watu mbali mbali. Kwa kweli si kazi ya mtu mmoja wala kumi na moja, bali ni wengi mno ambao kwa njia moja au nyengine wameiwezesha kazi hii kutoka katika sura ya kitabu. Ni wajibu wetu kuwashukuru kwa dhati kabisa watu wote hao kwa mchango wao huo.

Ni tumaini letu pia kuwa kitabu hiki kitapokelewa na kusomwa na Waislam kwa mikono miwili kwa lengo la kujiongezea maarifa ya Diyn na kuyatekeleza kwa nia ya kuleta ufanisi mzuri zaidi badala ya kuleta mabishano yasiyokuwa na msingi.

Tunamuomba Mwenyezi Mungu Atuoneshe Haki na Atuwezeshe kuifuata, na
Atuoneshe Baatwil na Atuwezeshe kuiepuka. "Amiyn".

Nassor A. Bachoo

Zanzibar

29 Rabiul-Awwal 1418 H.

2/8/1997 M.

SURA YA KWANZA

QUR-AAN NA KUANDAMA KWA MWEZI

Kwa kuwa Qur-aan Tukufu ndio msingi mkuu wa marejeo yote ya Diyn ya Kiislam, hatutakuwa na budi kuanza na Qur-aan Tukufu katika maudhui ya "kuandama kwa mwezi" ambapo suala linalotukabili ni hili lifuatalo:

"Qur-aan inasema nini juu ya kuandama kwa mwezi?"

Kabla ya kujibu suala hili, kwanza ni vizuri kutanguliza kusema kuwa, kwa mujibu wa Qur-aan, "mwezi" umetajwa kama ni sayari mojawapo iliyumbwa na Mwenyezi Mungu ili kuakisi nuru kutoka kwenye jua na kuisafirisha nuru hiyo hadi duniani. Aidha mwezi umepangiwa vituo maalumu **مَنَازِل** ambapo kwa kawaida husafiri kupitia vituo hivyo mwa muda wa mwezi mmoja (siku 29 au 30) kwa lengo la kuwajuulisha watu idadi ya miaka na hesabu za nyakati. Haya yameelezwa na Qur-aan katika sehemu mbali mbali, kwa mfano katika Aya ya 5 iliyoko kwenye Surat Yuunus pamesemwa hivi:

{{هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِّينَ وَالْحِسَابَ ۚ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ ۚ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ}}

{{Yeye (Mwenyezi Mungu) ndiye Aliyelifanya jua (kutoa) mwangaza na mwezi (kuakisi) nuru na akaupangia (huo mwezi) vituo (vya kusafiria ili mpate kujua idadi ya miaka na hesabu (ya nyakati))}} (10:5)

Baada ya kutanguliza hayo ni vyema tuingie kwenye suala letu lisemalo:

"Qur-aan inasemaje juu ya suala la kuandama kwa mwezi?"

Qur-aan inalieleza suala la kuandama kwa mwezi kama ni tukio moja wapo kati ya matukio yaliyopangwa na Mwenyezi Mungu kutukia kila mwezi mara moja Duniani kote, baada ya kukamilika kwa sayari ya mwezi kupitia katika vituo vyake vilivyopangiwa. Ili kuthibitisha zaidi maelezo ya Qur-aan Tukufu ni vyema kuangalia tafsiri nyenginezo za Aya za Qur-aan pamoja na maelezo ya wanavyuoni wanaotegemewa katika fani ya tafsiri.

Tafsiri ya Durul-Manthuur:

Imam as-Suyuutiy katika tafsiri yake iitwayo "Durul-Manthuur" ameandika hivi "Amepokea Al-Khalib katika vitabu vya nyota kutoka kwa Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) kwamba kauli ya Mungu isemayo:

"Na mwezi tumeupanga vituo husafiri (vituoni humo) hadi kurudi ukiwa kama karara la mtende."

Amesema: *"Ni vituo ishirini na nane ambavyo mwezi hutua humo kwa muda wa mwezi mzima, kumi na nne kati ya hivyo vipo magharibi na kumi na nne vyenginevyo viko mashariki."*

Baada ya kuvitaja vituo hivyo akaendelea kusema:

"Utakapomaliza (kusafiri katika) vituo ishirini na nane, hurudi ukiwa kama karara la mtende, kama ulivyokua mwanzo wa mwezi." (Durul-Manthuur: J.5, uk.495)

Tafsiri ya Qurtubiy:

Naye Imam Al-Qurtubiy amesema haya yafuatayo:

"Na vituo vilivyotajwa katika aya hii ni ishirini na nane...." Akavitaja kwa majina kisha akasema:

"Mwezi unapofika katika kituo cha mwisho hurudi tena katika kituo cha mwanzo, kwa hivyo humaliza mzunguko mmoja katika siku ishirini na nane, kisha hufichika, kisha huchomoza tena katika sura ya uchanga (muandamo) na kurejea katika safari yake kwenye vituo vilivyotajwa". (Tafsiyrul-Qurtubiy J.8, uk.21)

Tafsiri ya Al-Kashshaaf:

Shaykh Az-Zamakhshariy katika tafsiri yake ya "Al-Kashshaaf" amesema kwamba:

"Maana ya Aya hii ni kuwa tumeupangia mwezi mwendo wake vituo ambavyo ni ishirini na nane. Kila usiku mmoja mwezi hutua katika kituo kimoja¹ kuanzia siku ya muandamo hadi siku ya ishirini na nane, baadae hufichikana katika siku mbili au moja kama mwezi ni mpungufu..." Pia akasema unapofika katika kituo cha mwisho hua mdogo na hujipinda. (Tafsiyrul-Kashshaaf J.4, uk.18)

Kwa maelezo zaidi angalia tafsiri zifuatazo zenye maelezo kama hayo:

1. Al-Bahrul-Muhiyt
2. Rawhul-Ma'ani
3. As-Siraajul-Muniyr
4. Irshaadul-Aklis-Saliym
5. Madaarikut-Tanziyl
6. Maalimut-Tanziyl
7. Tafsiyrul-Qur-aanil-'Adhiym
8. Hashiyatus Swaaniiy 'Alal-Jalalayn
9. Tafsiyrul-Manaar
10. Fat-hul-Majiyd

---

¹ Hauzidishi wala haupunguzi kwa makisio yasiyo na tofauti yoyote ile.

Kutokana na ufafanuzi wa wafasirina mbali mbali wa Qur-aan juu ya Aya hii pamoja na Aya iliyomo katika Surat Yaasin tunaweza kujifunza mambo yafuatayo:

- a) Mwezi ni sayari moja wapo katika sayari za ulimwengu.
- b) Sayari hii husafiri katika vituo maalum ulivyopangiwa.
- c) Katika kila kituo kimoja, mwezi hutua kwa usiku mmoja.
- d) Vituo ulivyopangiwa ni ishirini na nane.
- e) Baada ya kumaliza safari yake katika vituo, mwezi hufichika kiasi ambacho huweza usionekane katika siku ya ishirini na tisa.
- f) Mwezi unapoonekana kwa mara ya kwanza baada ya kumaliza safari yake katika vituo unakuwa mdogo sana na wenye kujipinda.

Baada ya maelezo haya tunatumai tumeweza kuelewa mtazamo wa Qur-aan juu ya kuandama kwa mwezi. Sasa na tuingie kwenye suala jengine muhimu lisemalo:

“Je ipo sehemu yoyote ile katika Qur-aan iliyokiri kuwepo kwa miandamo zaidi ya mmoja?”

Kwa hakika hakuna sehemu yoyote ile ambapo Qur-aan imetaja kuwepo kwa miandamo mingi. Ingawa kuna baadhi ya Waislam hususan huku Afrika ya Mashariki wanaodhani kuwa ipo sehemu katika Qur-aan inayokiri kuwepo suala hilo.

Sehemu hiyo inayodhaniwa kuwepo miandamo mingi ni ile Aya ya Suratul-Baqarah isemayo hivi:

{يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ ۚ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ}

{{Wanakuuliza kuhusu miezi miandamo. Sema: Hiyo ni (vielelezo vya) nyakati kwa ajili (ya mambo) ya watu na ya Hijja (zao)...}} (2:189)

Baadhi ya watu wa Afrika ya Mashariki wanadhani kuwa Aya hiyo inakiri kuwepo kwa miandamo mingi Ulimwenguni. Dhana yao hiyo wameijenga kwenye lile neno lisemalo ‘Ahillah’ (أَهْلَة) “miezi miandamo” Ni kweli neno hili limekuja kwa ‘wingi’ (plural), yaani limetaja neno ‘miezi mingi’ au ‘miezi michanga’ kwa hivyo watu hao tuliowataja wameona kuwa: kwa kuwa Mwenyezi Mungu Ametaja miezi mingi katika Aya hii basi Anakiri kuwepo kwa miandamo mingi. Kwa kuwa kila mwezi muandamo ni kielelezo cha watu katika ibada zao na kwa hivyo watu hawa wakaona kuwa Aya hii inatetea ule msimamo usemao kuwa Waislam wawe na miandamo mingi ulimwenguni.

Kwa kweli dhana ya watu hawa juu ya tafsiri ya neno: ‘Ahillah’ أَهْلَة, yaani ‘miezi miandamo’ sio sahihi kwani neno hilo lililotajwa katika Aya hii ingawaje lina maana ya ‘wingi’ lakini halikukusudiwa kumaanisha ‘miezi mingi’.

Kilichokusudiwa hapa ni kule kuelezwa 'hali ya mwezi' kuwa nyingi, yaani kwa kuwa mwezi huonekana katika sura tofauti ndani ya kipindi kizima cha mwaka, imezingatiwa kuwa kama ni miezi mingi. Kwa ajili ya kupata ufafanuzi zaidi katika Aya hii, na tuangalie tafsiri ifuatayo:

Amesema Mfasiri Al-Qurtubiy katika kuielezea Aya hii hususan katika neno linalohusika katika mjadala wetu:

"Neno 'Ahillah' أَهْلَةٌ (miezi miandamo) ni wingi wa neno 'hilaal' (mwezi muandamo) limetajwa kwa wingi na ukweli ni kuwa mwezi hapa ni mmoja tu, kwa sababu kuwa muandamo katika mwezi (wa siku 30) huweza kuwa tofauti na mwezi ujao. Kwa hivyo wingi wa hapa ni wingi wa hali za mwezi siyo wingi wa miezi yenyewe."

Kwa hivyo ni dhahiri kuwa hapana sehemu yoyote katika Qur-aan iliyotaja kuwepo kwa miandamo zaidi ya mmoja duniani. Kwa hakika muandamo ni mmoja tu kwa dunia nzima.

Pia kuna baadhi ya watu wanaodhani kuwa Aya ya Qur-aan ifuatayo ina maana kwamba:

"Atakayeuna mwezi naafunge". Aya yenyewe ni kama ifuatavyo:

{{فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ}}

{{Atakayehudhuria mwezi afunge!}} (Al-Baqarah 2:185)

Ukweli ni kwamba ibara hii ya Qur-aan haina maana ya atakayeuna mwezi afunge bali tasfiri sahihi ni kama ifuatavyo:

'Atakayehudhuria mwezi afunge!' kwani neno 'shahida' (شَهِدَ) lililotumika katika kipande hiki cha Aya halina maana ya 'kuona' kwa hapa. Kwa kuthibitisha tuangalie tafsiri zinazotegemewa na Waislam katika maana ya ibara hii.

Tafsiri ya Shaykh Abdalla S. Farsy:

"Atakayekuwa katika mji katika huu mwezi (wa Ramadhaan) afunge."

Tafsiri ya Jalaalayn:

Katika tafsiri ya Jalaalayn ambayo ni maarufu sana na husomeshwa sana huku pande za Afrika ya Mashariki hususan kila ufikapo mwezi wa Ramadhaan, kwenye tafsiri ya neno 'shahida' شَهِدَ mfasiri ameandika neno la Kiarabu linalofasiri hili neno 'shahida' ambalo ni 'hadhara' lenye maana ya 'amehudhuria' au 'amekuwepo'. (Tafsiri ya Jalaalayn, uk.33)

Tafsiri ya Ibn Kathiyr:

Kwenye tafsiri yake ya Qur-aan Tukufu ijulikanayo kwa jina la 'Tafsiyrul-Qur-aanil-'Adhiym' mwanachuoni mashuhuri Ibn Kathiyr alipokuwa akilifasiri neno 'shahida' lililotajwa aliandika hivi:

"Huu ni wajibu anaolazimishwa yule aliyehudhuria kuandama kwa mwezi, yaani ambaye ni mkaazi katika mji wakati ulipoingia mwezi wa Ramadhaan, hali ya kuwa ni mzima wa kiwiliwili ni lazima kwake kufunga." (Tafsiri ya Ibn Kathiyr, J.1, uk. 231)

Tafsiri ya Al-Kashshaaf:

Naye mwanachuoni Az-Zamakhshariy katika tafsiri yake Al-Kashshaaf ameandika haya yafuatayo:

"Atakayeushuhudia yaani atakayeuhudhuria akawa mkaazi sio msafiri afunge, asile katika mwezi huo", (Tafsiri ya Al-Kashshaaf J.1, uk.331)

Tafsiri ya Al-Qurtubiy:

Al-Qurtubiy katika tafsiri yake iitwayo "Al-Jami'ul-Liah kaamil Qur-aan" amelifasiri neno hili kama ifuatavyo:

'Shahid' kwa maana ya 'hadhara', na ibara yenyewe imefasiriwa maana yake kama:

"Atakayehudhuria mwezi miongoni mwenu katika mji akiwa ana akili timamu, baleghe, mzima basi afunge." (Tafsiyrul-Qurtubiy: J.1, uk.255)

Kwa kupata maelezo zaidi angalia pia tafsiri zifuatazo juu ya Aya hiyo ya 185 ya Suratul-Baqarah:

1. At-Tafsiyrul-Mufiyd
2. Swafwatut-Tafaasiyr
3. Tafsiyr-Abi Daawuud
4. Tafsiyrul-Nasafiy
5. Fiy Dhawilaalil-Qur-aan
6. Tafsiri ya Qur-aan Takatifu ya Shaykh Abdalla S. Farsy
7. Tafsiri ya Abdulla Yussuf 'Aliy.

Kwa hivyo tunaloweza kusema hapa ni kwamba sio sahihi kulifasiri neno 'shahida' kwa maana ya 'kuona', kwani hiyo sio tafsiri yake inayostahiki kupewa kwa ushahidi wa wafasirina wote wa Qur-aan Tukufu kama tulivyokwishaonesha hapo nyuma. Lakini pamoja na uchambuzi huu wa wafasirina, ipo haja pia ya kutoa uchambuzi mwingine wa kilugha juu ya ibara hiyo yenye maneno matano yafuatayo:

*"Faman **Shahida** Minkumu sh **Shahra** Falyasumhu"*

Maneno "*shahida*" na "*shahra*" ambayo kwa baadhi ya watu wa Afrika ya Mashariki wameyapa maana ya 'kuuona' kwa neno 'shahida' na 'mwezi muandamo' kwa neno 'shahra'. Ambapo kwa tafsiri sahihi neno 'shahida' lina maana ya 'kuhudhuria' au 'kuwepo' kama tulivyokwishaonesha nyuma na neno 'shahra' lina maana ya 'mwezi siku' yaani tarehe 1 mpaka 29 au 30.

Tukirudi katika matumizi ya lugha za Kiarabu na Kiswahili katika maneno haya tutaweza kuona jinsi yanavyotumiwa katika lugha hizo.

Tukianza na lugha ya Kiswahili tutaona kuwa Waswahili wa kawaida hilitumia neno 'mwezi' kwa maana mbili tofauti. Maana ya kwanza huwa ni 'mwezi-siku' ambazo kwa Kiislam huwa na siku 29 au 30 kutegemea hali ya muandamo wenyewe. Na kwa Kikristo 'mwezi siku' una siku 30 au 31 isipokuwa mwezi wa Februari ambao kwa kawaida unakuwa na siku 28 au 29, kutegemea hali ya mwaka wenyewe ulivyo.

Maana ya pili ya neno 'mwezi' kwa Kiswahili cha kawaida ni 'mwezi muandamo' yaani ule mwezi unaozunguka dunia na kutoa mwangaza.

Maana hizi mbili tofauti katika lugha ya Kiarabu zimetofautishwa kwa kupewa majina tofauti kama ifuatavyo:

'Mwezi siku' huitwa 'shahr' (شهر) ambapo 'mwezi muandamo' huitwa 'Qamar' (قمر). Hali kadhalika katika lugha ya Kiingereza 'mwezi siku' huitwa 'month' ambapo 'mwezi muandamo' huitwa 'moon'.

Ni vyema pia kugusia matumizi mengine ya 'mwezi sayari' katika hali zake tofauti. Ni dhahir kwamba 'mwezi muandamo' una sura tofauti zenye kubadilika badilika katika kipindi cha mwezi mmoja wa siku 29 au 30.

Kwa mfano wakati wa kuandama, mwezi unakuwa mchanga sana wenye sura kama ya ukucha au karara kama ulivyotajwa kwenye Aya iliyoko kwenye Surat Yaasiyn. Hali nyengine ambayo mwezi unakuwa nayo ni ile hali ya uduara kamili katika siku za 13, 14, 15 za mwezi siku. Baina ya hali hizo mbili, kuna hali nyingi nyengine zinazojitokeza.

Katika matumizi ya lugha ya Kiarabu, mwezi muandamo unapokuwa katika hali ya uchanga huitwa 'Hilaal' (هلال) na unapokuwa mpevu (duara kamili) huitwa 'Badr' (بدر). Ambapo katika lugha ya Kiingereza hali ya uchanga huitwa 'Crescent' na hali ya upevu huitwa 'Full moon'. Ama katika Kiswahili hali ya uchanga huitwa 'mwezi mchanga' au 'muandamo' na hali ya upevu huitwa 'mwezi mpevu' au 'mwezi mkuu'.

Baada ya ufafanuzi huu tukirudi tena katika ibara yetu "*Faman Shahida...*" tutaona kuwa neno 'Shahr' lina maana ya 'mwezi siku' sio 'mwezi muandamo'. Kwa hivyo ibara hii haiwezi kufasiriwa kwa "*atakaeuona...*" kwani 'mwezi siku' hauonekani kwa macho, unaoonekana ni ule 'mwezi muandamo'.

Tunachoweza kusema hapa, Aya hii ya 185 ya Suratul Baqarah haizungumzii kuuona mwezi bali inazungumzia mtu aliyepo katika mji, ambaye sio msafiri au mgonjwa wakati wa kuingia mwezi wa Ramadhaan, ndio afunge. Wala hapakuzungumziwa kuwa kila mtu au kila nchi iuone mwezi wake.

Kuingia Na Kutoka Kwa Mwezi Wa Ramadhaan

Imezoeleka katika vitabu vya Fiqh (Sheria ya Kiislam) kuwa mwezi wa Ramadhaan huingia inapopatikana moja kati ya njia mbili zifuatazo:

a) Kuonekana mwezi (kwa kuandama)

b) Kutimiza siku thelathini za mwezi wa Sha'abaa, kama ilivyozoeleka kusemwa kufunga mpungufu au kufunga mkamilifu.

Katika kitabu cha Al-Fiqh 'Alal Madhaahibil Arba'a imeelezwa kama ifuatavyo:

يثبت شهر رمضان بأحد أمرين:

الأول - رؤية هلاله إذا كانت السماء خالية مما يمنع الرؤية من غيم أو دخان أو نحوها:

الثاني - إكمال شعبان ثلاثين يوما إذا لم تكن السماء خالية مما ذكر لقوله صلى الله عليه وسلم "صوموا لرؤيته وأفطروا لرؤيته فإن غم عليكم، فأكملوا عدة شعبان ثلاثين" (رواه البخاري)

"Mwezi wa Ramadhaan huingia kwa moja kati ya mambo mawili: La kwanza ni kuonekana mwezi ikiwa mbingu ni safi yaani hakuna mawingu, moshi au vumbi litakaloziwa kuonekana. Jambo la pili ni kukamilisha siku thelathini za mwezi wa Sha'abaa ikiwa mbingu zina kizuizi kimojawapo katika vilivyotajwa (hapo juu), na haya yametajwa na Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) katika kauli yake isemayo:

((Fungeni kwa kuonekana kwake (huo mwezi) fungueni kwa kuonekana kwake, iwapo mtafunikwa na wingu kamilisheni hesabu ya (siku) thelathini za Sha'abaa.)) (Al-Bukhaariy) (Al-Fiqhu 'Alal Madhaahibil Arbaa J. 1, uk. 548)

Halikadhalika kutoka kwa mwezi wa Ramadhaan yaani kuingia kwa 'Iyd-Al-Fitr hupatikana kwa moja kati ya njia mbili kama zile za kuingia kwa mwezi wa Ramadhaan, katika kitabu hicho cha 'Al-Fiqhu 'Alal Madhaahibil Arba'a imeandikwa kama ifuatavyo:

يثبت شهر شوال هلاله طبعاً...

فإن لم ير هلال شوال وجب إكمال رمضان ثلاثين

"Mwezi wa Shawwaal bila ya shaka huingia kwa kuandama mwezi wake... ikiwa haukuandama mwezi wa Shawwaal italazimu kukamilisha siku thelathini za Ramadhaan." (Al-Fiqhu 'Alal Madhaahibil Arba'a J.1, uk.552)

Jambo muhimu la kuzingatiwa hapa ni kwamba hakuna ulazima katika kuingia mwezi wa Ramadhaan kuwa watu wote wauone mwezi, bali inatosha hata kama utaonekana na mtu mmoja tu. Amesema Imamu At-Tirmidhiy kwamba:

"والعمل على هذا عند أكثر أهل العلم، قالوا: تقبل شهادة رجل واحد في الصيام، وبه يقول ابن المبارك والشافعي وأحمد، وقال النووي: وهو الصح. وأما هلال شوال، فيثبت بإكمال عدة رمضان ثلاثين يوماً والا تقبل فيه شهادة العدل الواحد، عند عامة الفقهاء"

"Na itumikavyo kwa wanavyuoni wengi ni kuwa; ukubalike ushahidhi wa mwanamume mmoja katika kufunga, na hivi ndivyo wasemavyo Ibn Mubaarak, ash-Shaafi'iy na Ahmad. Amesema pia An-Nawawiy: "Nao ndio (mpito) sahihi zaidi".

"Ama katika suala la kuandama mwezi wa Shawwaal yaani kutoka kwa Ramadhaan haukubaliki ushahidi wa mtu mmoja peke yake." (Fiqhus-Sunnah J.1, uk.503)

Hapa pana suala muhimu tunaloweza kujifunza kama tutajiuliza: "Mafunzo ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) yanasemaje katika kuingia na kutoka mwezi wa Ramadhaan?" Jawabu ya suala hili itakuwa kama ifuatavyo: Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) ametufunza kufunga na kufungua kama litapatikana moja kati ya mambo yafuatayo:

- a) Kuonekana mwezi muandamo.
- b) Kupata habari ya kuandama kwa mwezi kutoka kwa mtu au watu wanaokubalika.
- c) Kukamilisha hesabu ya siku thelathini za Sha'abaa.

Mambo hayo yanathibitishwa na Hadiyith mbali mbali za Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kama ifuatavyo:

I. Taarifa Ya Kuandama Kwa Mwezi Kutoka Kwa Mtu Mmoja Anayeaminika:

((ثبت عن ابن عمر رضي الله عنه أنه قال: تراءى الناس الهلال، فأخبرت النبي صلى الله عليه وسلم: أنى رأيته، فصام وأمر الناس بصيامهم)) (رواه أبو داود)

((Imethibiti kutoka kwa Ibn 'Umar (Radhiya Allaahu 'Anhu) kwamba: "Watu waliutafuta mwezi nikamwambia Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam): "Mimi nimeuona". Akafunga na akawaamrisha watu kufunga.)) (Abu Daawud)

Hadiyith hii inathibitisha kuwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) alipewa taarifa ya kuonekana kwa mwezi wa Ramadhaan. Taarifa hiyo aliitoa mtu mmoja mwaminifu na Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) akaikubali bila ya pingamizi yoyote.

II. Taarifa Ya Kuandama Kwa Mwezi Kutoka Kwa Mtu Asiyeeleweka:

Wapokezi watano wa Hadiyth za Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam), ambao ni Al-Bukhaariy, Muslim, At-Tirmidhiy, Abu Daawuud na Nasa'iy wamepokea tukio la mtu mmoja kutoka majangwani aliyefika kwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) na kusema kuwa:

((وعن ابن عباس رضي الله عنهما أن أعرابيا جاء إلى النبي صلى الله عليه وسلم فقال: إني رأيت الهلال، فقال "أتشهد أن لا إله إلا الله وأن محمدا رسول الله؟" قال "نعم" قال: فأذن في الناس يا بلال، أن يصوموا غدا)) (رواه الخمسة)

((Kutoka kwa Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) kwamba Bedui mmoja alikuja kwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) akasema: "Nimeuona mwezi". (Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) akamwambia: "Unashuhudia kwamba hapana anayepasa kuabudiwa isipokuwa Mwenyezi Mungu?" Akasema "Ndio". Kisha Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) akamwambia "Unashuhudia kwamba Muhammad ni Mjumbe wa Mwenyezi Mungu?", Akasema: "Ndio". Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) akasema: "Bilaal! Watangazie watu kesho wafunge."))

Hadiyth hii inaonesha kuwa taarifa ya kuonekana mwezi aliletewa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) na mtu mmoja asiyeeleweka vizuri, ndio maana akamuuliza shahada ya Uislamu ili apate uthibitisho wa Uislam wa mtu huyo. Pia jambo la kuzingatia hapa ni kwamba ilivyokuwa mtu huyo alikuwa ni Bedui, yaani mtu wa Majangwani, hakumuuliza kabisa suala hili jambo ambalo linathibitisha kuwa suala la umbali gani wa kuonekana mwezi Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) hakuwa akilizingatia hata kidogo. Jambo muhimu ni kule kuonekana mwezi sio mahala gani ulipoonekana. Hali kadhalika inaonesha Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) alikuwa akitosheka na watu waliokuwka wakimletea habari za mwezi, haikuwa lazima kwake kuuona mwenyewe.

III. Taarifa Za Kuandama Kwa Mwezi Zilizochelewa Kufika:

Iliwahi kutokea mara moja kuchelewa kupatikana taarifa za kuandama kwa mwezi wa Shawwaal (kuingia 'Iydu'l-Fitr). Wakaja Mabedui wawili kwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) wakashahadia kuwa mwezi uliandama jana.

Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) akawaamuru watu wafungue na wakaswali swala ya 'Iyd siku ya pili yake.

((عن ربعي بن حراش عن رجل من أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم قال: إختلف الناس في آخر يوم من رمضان فقد أعرأ بيان فشهدا عند النبي صلى الله عليه وسلم بالله لأهل الهلال أمس عشية فأمر رسول الله صلى الله عليه وسلم الناس أن يفطروا وأن يغدوا إلى مصلاهم)) (رواه أبو داود)

Kitu kimoja muhimu tunachoweza kujifunza katika Hadiyth hii ni kwamba utatanishi unaweza kutokea miongoni mwa Waislam katika jambo la kuandama kwa mwezi, lakini jambo la msingi ni kuwa zinapopatikana taarifa za kuaminika watu wote wanatakiwa wakubaliane na taarifa hiyo bila pingamizi.

IV. Taarifa ya Kuandama kwa Mwezi Iliyochelewa Sana Kufika:

Wamepokea maimamu Abu Daawuud, Ahmad na Al-Bayhaqiy kutoka kwa Abi 'Umair bin Anas Hadiyth ifuatayo:

((وعن أبي عمير بن أنس بن مالك عن عموه له من الصحابة: أن ركباً جاءوا فشاهدوا أنهم رأوا الهلال بالأمس فأمرهم النبي صلى الله عليه وسلم أن يفطروا، وإذا أصبحوا أن يغدوا إلى مصلاهم)) (رواه أحمد وأبو داود والبيهقي)

((Kuna msafara uliokuja kwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) na wakathibitisha kwamba wao waliuona mwezi jana. Basi Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) akawaamrisha kula, na kusali Sala ya 'Iyd siku ya pili)) (Ahmad, Abu Daawuud na Al-Bayhaqiy).

Katika Hadiyth hii tunajifunza kuwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) alipokea taarifa za kuandama kwa mwezi wakati wa jioni ambapo watu wa Madiynah hawakuwa wameuona mwezi siku iliyopita. Kwa hivyo, waliamka na funga zao, lakini baada ya kupewa taarifa kuwa mwezi ulionekana na msafara ambao bila ya shaka ulikuwa njiani tokea usiku wa jana hadi jioni ya siku iliyofuata, Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) alizipokea taarifa hizo na akazikubali. Kisha akawaamuru watu wafungue funga zao kwa kuwa 'Iyd ilikuwa tayari imeshaingia. Ama Swalah ya 'Iyd aliakhirisha hadi siku ya pili yake.

Bila ya shaka itakubalika kwamba mafunzo ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) katika suala la kuingia na kutoka mwezi wa Ramadhaan yanaelekeza kuwa Waislam wafunge na kufungua kwa kuonekana mwezi au kwa kukamilika mwezi wa Sha'abaa kwa upande wa kufunga au kukamilika mwezi wa Ramadhaan kwa upande wa kula 'Iyd.

Pia mafunzo hayo yanaelekeza kuwa taarifa za kuandama kwa mwezi zinaweza kuletwa na mtu mmoja au wengi iwe wa karibu au kutoka mbali. Alimradi tu watu hao wawe wanaaminika kwa Waislam.

Kama ambavyo pia tunajifunza kuwa taarifa za kuandama kwa mwezi zinaweza kuchelewa kiasi ambacho watu wakalazimika kuiakhirisha Swalah ya 'Iyd hadi siku ya pili yake kwani Swalah ya 'Iyd ni Sunnah sio faradhi. Lakini bado isiwe sababu ya kukataa taarifa rasmi iliyoletwa na watu wanaokubalika kisheria. Hapa panaonesha ulazima uliopo wa kufungua mara tu zinapopatikana taarifa za mwezi kwani kufunga siku hiyo ya 'Iyd ni haramu kama ilivyo haramu kula siku ya mwanzo wa Ramadhaan.

Ufafanuzi Wa Hadiyth “Fungeni Kwa Kuonekana Mwezi Na Fungueni Kwa Kuonekana Mwezi”

((صومو لرؤيته وأفطروا لرؤيته...))

Baada ya kuelewa kuwa Qur-aan Tukufu haikueleza wazi amri ya kuangalia mwezi katika mas-ala ya kufunga na kufungua, ni vyema kujiuliza ni nani basi aliyetuamrisha Waislam kufunga na kufungua kwa kutegemea miandamo ya mwezi? Bila ya shaka jawabu itakuwa ni Mtume (Swalla Allaahu ‘alayhi wa aalihi wa sallam) pale aliposema:

((صومو لرؤيته وأفطروا لرؤيته فإن غم عليكم فإكملوا عدة شعبان ثلاثين يوما...)) (رواه النسائي)

((Fungeni kwa kuonekana mwezi na fungueni kwa kuonekana mwezi, iwapo yatatanda mawingu (msiweze kuuona) kamilisheni hesabu ya siku thelathini za mwezi wa Sha’abaa.)) (An-Nasaaiy)

Kuna Hadiyth nyingi za Mtume (Swalla Allaahu ‘alayhi wa aalihi wa sallam) zenye maana kama hii ambazo zimepokelewa kwa matamshi mbali mbali.

Ili kuichambua Hadiyth hii tunaweza kuigawa sehemu mbili muhimu:

- a) ((Fungeni kwa kuonekana mwezi na fungueni kwa kuonekana mwezi))
- b) ((Iwapo yatatanda mawingu (msiweze kuuona) kamilisheni hesabu ya siku thelathini za Sha’abaa.))

Kauli Ya Kwanza:

Kwa kuwa Hadiyth hii ina mapokezi mengi na matamshi tofauti, ni vyema kutaja ijapo kwa uchache matamshi mengine ya kauli kama hiyo.

((إذا رأيتموه فصوموا وإذا رأيتموه فأفطروا...))

- i) ((Mtakapouna mwezi fungeni na mtakapouona fungueni)) (Al-Bukhaariy na Muslim).
- ii) ((Msifunge mpaka muuone mwezi muandamo na msifungue mpaka muuone (mwezi)...))
- iii) ((Fungeni kwa kuuona mwezi na fungueni kwa kuuona mwezi.)) (Muslim)

Matamshi yote hayo yanalenga katika amri mbili, yaani kufunga na kufungua. Amri zote mbili zimehusishwa na kuonekana mwezi.

Jambo muhimu la kuzingatia hapa kwenye kauli hizi za Mtume (Swalla Allaahu ‘alayhi wa aalihi wa sallam) ambazo ni wajibu wetu kuzitekeleza, je zinawahusu wakaazi wa Makkah na Madiynah tu ambako Mtume (Swalla Allaahu ‘alayhi wa aalihi wa sallam) alizitoa kauli hizo au zinawahusu Waislam wa dunia nzima?

Bila shaka jawabu itakuwa, amri hizi ni agizo linalojumuisha Waislam wa dunia nzima siyo Makka na Madiynah peka yao. Tukiangalia maelezo ya mwanachuoni Al-Jaswas katika kitabu chake *Ahkaamul-Qur-aan* J.1, uk.305 katika kuielezea kauli hii ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) anasema hivi:

"Ni jambo linaloeleweka kuwa kauli ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) isemayo: ((Fungeni kwa kuonekana mwezi na fungueni kwa kuonekana mwezi)) ni ya jumla, inawahusisha watu wa pande zote za dunia, na kwamba haihusu watu wa nchi moja peke yao pasi na wengine".

Aidha Shaykh Sayyid Saabiq katika kitabu chake cha *Fiqhus-Sunnah* J.1, uk.436 baada ya kuitaja kauli hii ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) ameandika hivi:

"وهو خطاب عام لجميع الأمة، فمن رآه منهم في أي مكان كان ذلك رؤية لهم جميعاً..."

"Na (kauli) hii ni agizo la jumla linalojumuisha Ummah wote (wa Kiislamu) kwa hivyo; yeyote miongoni mwao atakayeona (mwezi) popote pale; kuonekana huko kutakuwa ni kwa wote..."

Ni matumaini yetu kuwa madondoo haya yametuanesha wazi kuwa amri hizi za Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) zinajumuisha Waislam wote duniani pasi na kuzingatiwa tofauti ya nchi zao wala tawala zao wala matlai yao. Kwa marejeo mengine zaidi kama haya rejea:

- i) Rawaai'ul-Bayaan J.1, uk.211
- ii) Naylul-Awtwaar J.4, uk.195
- iii) Sharhu Subulus-Sawiyyah Lifiqhi-Sunanil-Marwiyyah
- iv) Fatwa ya BAKWATA, uk. 10: 11 Mada 14/70

Wala hakuna mwanachuoni yeyote aliyesema kuwa Hadiyth hii inaonesha kuwa kila pahala pafuate mwezi wake. Waliojuzisha kufunga kwa kutegemea kila nchi na matlai yake wametegemea masimulizi ya Kurayb na Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu).

Ni vyema kuelewa kwamba Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) anapozungumza, anazungumza na Ummah wote, tena kwa zama zote mpaka mwisho wa dunia. Hata kama uoni wetu tunaona kwamba Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) alizungumza na Maswahaabah wake au watu wa Madiynah pekee, lakini ukweli ni kwamba Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) hakuwa akizungumza na "Taifa la Madiynah" pekee, bali anazungumza na ulimwengu mzima. Pia amri yake inawajibisha mpaka vizazi vitakavyokuja baada yake.

Ama kama anakusudia kutoa amri maalum kwa watu maalum, kwa kawaida hubainisha hayo kwa uwazi katika maneno yake hayo au katika kauli yake nyengine. Lakini katika kauli hii ya: *((Fungeni kwa kuonekana mwezi...))*, Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) hakuonesha mahala popote kwamba

alizungumzia watu maalum wa Madiynah pekee au Makkah na Madiynah tu. Na jambo hilo la kuwaunganisha watu wa ulimwengu mzima ndio hasa makusudio ya Diyn hii kama alivyotuamrisha Mwenyezi Mungu Mtukufu katika Qur-aan:

{{وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا...}}

{{Na namna hivi tumekufunulia Qur-aan kwa Kiarabu ili uwaonye watu wa Makkah na walio (katika nchi zilizo) pembeni mwake. (Nao ni ulimwengu mzima kwani Makkah iko katikati ya ulimwengu...)}}} (Ash-Shuura 42:7)

Ikumbukwe kwamba wakati ilipofaradhishwa ibada ya kufunga (mwaka 2H) Uislam ulikuwa umeshaenea sehemu kubwa ulimwenguni, lakini haikuthibiti kwamba Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) aliwaambia watu walio wakiishi miji mingine ya mbali kama Shamu na kwengineko kwamba watafunga na kufungua kwa kuona mwezi wao.

Wakati huo huo Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) alibainisha wazi kabisa namna ya kuhirimia watu wa kila upande wa dunia wanapokwenda Makkah kutekeleza ibada za Hijjah na 'Umra. Zimewekwa 'Miyqaat' mbali mbali kutoka kila upande wa dunia kwa Mahujjaji wanaotoka sehemu yoyote ya dunia. Miyqaat zenyewe ni kama zifuatazo:

- i) 'Dhul-Hulayfah' kwa watu wanaotokea upande wa Madiynah.
- ii) 'Al-Juhfah' kwa watu wanaotokea upande wa Syria na Misri.
- iii) 'Al-Qarn' kwa watu wanaotokea upande wa Najd.
- iv) 'Yalamlam' kwa watu wanaotokea upande wa Yemen.
- v) 'Makkah' kwa wakaazi wa Makkah yenyewe.

Kwa hivyo ilivyokuwa jambo hili la kufunga kwa kuona mwezi, Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) hakulihusisha na pahala maalum basi inaaminika kwamba hukumu hii inawalazimu watu wote, popole pale walipo ulimwenguni.

Mwendo huu wa Bwana Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) ndio ulio ukifuatwa na Maswahaabah wake waongofu. Kipindi chao cha ukhalifa kilichukua kiasi cha miaka 30 kabla ya kutokea utatanishi uliopatikana katika masimulizi ya Kurayb; ukijumuisha nyakati zote walizokamata ukhalifa Sayyidna Abu Bakr (Radhiya Allaahu 'Anhu), Sayyidna 'Umar (Radhiya Allaahu 'Anhu), Sayyidna 'Uthmaan (Radhiya Allaahu 'Anhu) na Sayyidna 'Aliy (Radhiya Allaahu 'Anhu) utagundua kwamba Uislam ulikwishaenea sehemu kubwa ulimwenguni, kaskazini mwa Afrika kama Misri na Maghrib (Morocco), baadhi ya nchi za Ulaya kama Uturuki na Hispania, sehemu kubwa ya Bara la Asia kama Bara Arabu nzima, Uchina na kwengineko. Lakini haikuthibiti kwamba wao waliwahi kuzingatia suala la masafa au matlai katika suala la kuandama kwa mwezi.

Jambo la kujiuliza hapa je kwani wao walikuwa hawaelewi kwamba kulikuweco na nchi nyingi zilizokuwa mbali na Makkah na Madiynah ambazo zilikuwa chini ya himaya zao? Mbona hawakueleza kuwa watu wa kila nchi wafunge kwa kuona mwezi wao?

Hapana shaka makhalifa hawa walifuata kauli hii hii ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kwamba: ((Fungeni kwa kuonekana mwezi...)) kwa maana ya kuwa popote utakapoonekana mwezi watu watakaopata taarifa na wao wafunge.

Huo ndio mwendo hasa wa Makhalifa Waongofu wa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam). Naye Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) ametuhimiza tuwafuate Makhalifa wake hawa kwa kusema:

((...فإنه من يعيش منكم بعدى فسيرى اختلاف كثيرا فعليكم بسنتي وسنة الخلفاء الراشدين المهديين
تمسكوا بها وعضوا عليها بالنواجذ...))

((...Kwani atakayeishi miongoni mwenu baada yangu ataona tofauti nyingi, (kwa hivyo) ni juu yenu kushikana na mwendo wangu na mwendo wa Makhalifa wangu waongofu. Ukamateni (mwendo huo) barabara na muun'gan'ganie kwa meno ya magego...))

Msisitizo wetu ni kwamba Hadiyth hii ya ((Fungeni kwa kuonekana mwezi...)), inawajibisha watu wote dunia nzima, popote pale walipo. Jambo la kuzingatiwa hapa ni upatikanaji wa taarifa za mwezi uwe wa usahihi na ukweli.

Ili kuthibitisha zaidi kauli yetu hiyo ni vyema kujifunza Hadiyth nyengine ifuatayo yenye mantiki sawa na Hadiyth iliyopita. Kuna kauli ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) isemayo:

((قال صلى الله عليه وسلم: "صلوا كما رأيتموني أصلي")) (البخاري)

((Swalini kama mulivyoniwa mimi nikiswali)) (Al-Bukhaariy)

Amri hii bila ya shaka yoyote ile ni ya jumla yenye kuwajumuisha Waislam wa dunia nzima na wa karne zote. Vyenginevyo ingewahusu wale waliomuona Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) peke yao ambao ni Maswahaabah (Radhiya Allaahu 'Anhum). Lakini ilivyokuwa huyu ni Mtume wa watu wote inapasa watu wote wasali kama alivyokuwa akisali yeye hata kama hawakumuona.

Ni vyema kuelewa kwamba Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) mara nyingi alikuwa akizungumza na watu waliokuwa mbele yake akiwaona, lakini ukweli ni kwamba maneno yake yalikuwa yanawahusu watu wote ulimwenguni popote pale walipo mara watakapopata habari.

Ndio maana Mwenyezi Mungu Mtukufu Ametueleza katika Qur-aan Tukufu kuhusu dhima ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) juu ya watu wote ulimwenguni kwa kusema:

{{وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ}}

{{Nasi hatukukutuma (hatukukuleta) ila uwe rehema kwa ulimwengu (wote)}}
(Al-Anbiyaa 21: 107)

{{وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ}}

{{Na hatukukutuma (hatukukuleta) ila kwa watu wote, uwe mtoaji wa habari nzuri na muonyaji...}} (Saba-a 54: 28)

Maamrishi mengi ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) hayakuwa yanawahusu watu wa maeneo au majimbo fulani, bali ni kwa Waislam wote ulimwenguni kote. Hapa inatuthibitikia kwamba zile rai za watu wasema: "Kila watu wenye matlai moja lazima wauone mwezi wao", hazina msingi kwani hakuna Aya wala Hadiyth hata moja iliyogusia jambo hilo. Kama ingelikuwa hoja yao ya kuzingatia masafa maalum katika mas-ala haya, yaani kila nchi zenye matlai moja lazima zifuate mwezi ulionekana katika eneo lake tu; basi jambo hilo hapana shaka yoyote lingebainishwa na Mwenyezi Mungu (Subhaanahu wa Ta'ala) na Mtume Wake (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam).

Kwa mfano, Mwenyezi Mungu (Subhaanahu wa Ta'ala) Alipoleta amri ya Swalah ya Ijumaa Ameitaja kwa Waumini wote kwenye Aya ya Qur-aan Tukufu, kisha Mjumbe wake (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) akabainisha Waumini gani wanaohusika katika amri hiyo. Amri yenyewe imekuja kama ifuatavyo:

{{يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ}}

{{Enyi Mlioamini! Kukiadhiniwa kwa ajili ya Swalah siku ya Ijumaa, nendeni upesi kumtaja Mwenyezi Mungu na acheni biashara...}} (Al-Juma'ah 62: 9)

Amri ya Qur-aan hapa ni ya jumla jamala kwa Waumini wote wa Diyn hii. Kwa mantiki hiyo ilitakiwa kama kwamba; hata wanawake, wagonjwa na watoto wadogo watekeleze amri hiyo, lakini kwa kuwa imeelezwa vyengine katika Hadiyth ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) watu hawa wameepushwa na amri hiyo.

Hadiyth yenyewe ni ile iliyopokelewa na Abu Daawuud (Radhiya Allaahu 'Anhu) kama ifuatavyo:

((وعن طارق بن شهاب أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "الجمعة حق واجب على كل مسلم في جماعة الأربعة مملوك، وإمرأة، وصبي، ومريض") (أبو داود))

((Kutokana na Twaariq bin Shihaab kwamba Mjumbe wa Mwenyezi Mungu (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) amesema: "Kuswali (Swalah ya) Ijumaa kwa jama'ah ni haki ya wajibu juu ya kila Muislam isipokuwa watu wa (aina) nne: mtumwa, mwanamke, mtoto mdogo na mgonjwa.")) (Abu Daawuud)

Hapa pana jambo muhimu la kuzingatiwa kutokana na kuwa Mwenyezi Mungu na Mjumbe Wake (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) wamebainisha kwa

uwazi kabisa wanaohusika katika kila ibada na mahala pake; vipi tena washindwe kueleza jambo hili ambalo ni fardhi ya kufunga mwezi wa Ramadhaan, kwamba mwezi ukiandama sehemu fulani, wanaohusika ni watu wa eneo gani?

Kwa hivyo ilivyokuwa kauli ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam): ((Fungeni kwa kuonekana mwezi na fungueni kwa kuonekana mwezi)) ni ya jumla na haikusemwa vyenginevyo katika Qur-aan wala Hadiyth; amri hiyo itabaki kuwa ni ya watu wote hadi mwisho wa dunia.

Kauli Ya Pili:

((...فإن غم عليكم فأكملوا عدة شعبان ثلاثين يوما))

((...ikiwa mtatandiwa na mawingu (musiuone mwezi) kamilisheni hesabu ya (siku) thelathini za mwezi wa Sha'abaaan))

Kauli hii imekuja kwa lafdhi tofauti na mapokezi mbali mbali kama vile:

i) ((Ukadirieni siku thelathini)) (فأقدروا له ثلاثين يوما)

ii) ((Ukadirieni...)) (...فأقدروا له)

Kwa bahati nzuri matamshi yote hayo yana maana moja tu nayo ni kuwa iwapo imeshindikana kuonekana mwezi kwa sababu ya mawingu, basi itumike hesabu ya siku thelathini za mwezi wa Sha'abaaan.

Suala muhimu la kulizingatia hapa ni kuwa ile maana ya kusema: ((Ikiwa mutatandiwa na mawingu...)), Je haina maana kuwa Waislam wawe na miandamo tofauti? Yaani wale ambao, waliouona mwezi wafunge na wale waliotandiwa na mawingu wasifunge?

Tunachoweza kusema ni kwamba ikiwa sehemu moja ya dunia imeuona mwezi na sehemu nyengine ikapata khabari kuwa mwezi umeshaonekana, sehemu hiyo ya pili itawajibika nayo kufunga hata kama sehemu yao imetandiwa na mawingu. Kwani hukumu iliyokuja katika sehemu ya mwanzo ya Hadiyth hiyo ni kuwa ((Fungeni kwa kuonekana mwezi...)) ambayo ni ya watu wote kama tulivyokwisha bainisha mwanzo. Wala tamko la (عليكم) hapa halioneshi mipaka kwa watu wa nchi fulani au eneo fulani bali ni Waislam wote, kwani huweza kutokea katika nchi moja au mji mmoja sehemu fulani ya mji huo ikauona mwezi na sehemu nyengine ikatandiwa na mawingu isiuone mwezi. Je ndio tuseme sehemu iliyoona mwezi tu ndiyo ifunge katika nchi hiyo moja na sehemu isiyoona mwezi isifunge?

SURA YA PILI

MASIMULIZI YA KURAYB

Katika kisa hiki kifuatacho kilichotokea zaidi ya miaka 30 baada ya kutawafu (kufariki) Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam), kwa bahati mbaya kimechukuliwa kwa dhana ya kwamba Swahaabah Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) anakataa kufuata mwezi ulioonekana Sham wakati yeye akiwa Madiynah; kuwa labda kuna tofauti ya kuonekana mwezi – Ikhtilafu – Mataalii.

Kutokana na jambo hilo baadhi ya wanavyuoni wameona kwamba mwezi ukionekana sehemu moja haitowalazimu watu wa sehemu nyengine kufuata, isipokuwa uwepo uwezekano wa kuonekana mwezi kwa siku moja katika sehemu hizo. Kama tutakavyoona baadae kwamba wenye kauli hii wamegawanyika makundi mengi katika kufasiri kauli hii. Lakini kwanza ni vyema tukiangalie kwa kukichambua kwa makini kisa chenyewe kama itakavyoonekana hapa:

((عن كريب أن أم الفضل بعثته إلى معاوية بالشام، فقال: "فقدت الشام، فقضيت حاجتها، واستهل علي رمضان وأنا بالشام، فرأيت الهلال ليلة الجمعة، ثم قدمت المدينة في آخر الشهر، فسألني عبد الله بن عباس، ثم ذكر الهلال، فقال: متى رأيت الهلال؟ فقلت رأيناه ليلة الجمعة، فقال: أنت رأيته؟ فقلت "نعم"، ورآه الناس وصاموا، وصام معاوية فقال: كننا رأيناه أو نراه، فقلت: "ألا تكتفى برؤية معاوية وصيامه؟" فقال: لا، هكذا أمرنا رسول الله صلى الله عليه وسلم)) (رواه الجماعة إلا البخاري وابن ماجة. نيل الأوطار: ١٩٤/٤)

Imesimuliwa na mwenyewe Kurayb kwamba alitumwa na Ummul-Fadhil Bintil-Haarith kwenda Sham kwa Khalifa Mu'awiya. Alipofika huko alitekeleza ile haja aliyotumwa na baadae mwezi wa Ramadhaan ukamuandamia akiwa huko na yeye binafsi aliuona mwezi usiku wa kuamkia Ijumaa. Kisha akarejea Madiynah mwisho wa mwezi huo wa Ramadhaan. Ndipo Abdullah Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) alipomuuliza mambo mbali mbali, mwisho akataja habari ya mwezi; na mazungumzo yakawa kama ifuatavyo:

Ibn 'Abbaas:	Ni lini muliuona mwezi (huko Sham)?
Kurayb:	Tuliuona usiku wa kuamkia Ijumaa.
Ibn 'Abbaas:	Wewe uliuona?
Kurayb:	Naam (ndiyo) na watu wengine waliuona na wakafunga na Mu'awiya naye pia alifunga.
Ibn 'Abbaas:	Lakini sisi tuliuona usiku wa (kuamkia) Jumamosi, basi tuliendelea kufunga mpaka tukamilishe (siku) thelathini au tuuone (mwezi wa Shawwaal).
Kurayb:	Je hutosheki na kuuona kwa Mu'awiya na kufunga kwake?
Ibn 'Abbaas:	La! (Hapana). Hivi ndivyo alivyotuamrisha Mjumbe wa Mwenyezi Mungu (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam).

Uchambuzi Wa Imaam Shaukani

Kitabu: Naylul-Awttar (J.4, uk.194-195)

(باب الهلال إذا رآه أهل بلدة هل يلزم بقية البلاد الصوم؟)

Kutokana na maelezo hayo ya Imaam Muhammad bin 'Aliy Ashaukani, kwa tafsiri ya ujumla sisi tunagundua mambo yafuatayo:

1. Masimulizi ya Kurayb yamechukuliwa kwamba Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) anakataa kufuata mwezi ulioonekana Sham (akiwa yeye yuko Madiynah) kwa kuwa (labda) kuna tofauti za kuonekana mwezi baina ya miji miwili yaani Khitilafu za Matlai.

Kama tutachukulia kuwa mtazamo huu ni kweli; swali linakuja "Wapi katika kisa hiki pametajwa khitilafu za Matlai?" Bila shaka tunachoweza kudai hapa labda Swahaabah Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) anakataa kufuata watu wa Sham, lakini sababu hasa haikutajwa.

Kutofautiana kuona mwezi tu sio hoja. Hata hapa kwetu hutokea tofauti kama hizo. Kwa mfano inapotokea kuonekana mwezi-muandamo kwa mara ya mwanzo huko Tanzania Bara kabla ya huku kwetu Visiwani, mbona hapasemwi kwamba tuna tofauti za Matlai baina yetu?

Ni vyema kuelewa kwamba, kitaalam tofauti ya kuonekana mwezi miandamo baina ya nchi mbili (au sehemu mbili) tofauti, zilizo mbali hutegemea tofauti ya umbali wa misitari ya "Longitude" na "Latitude".

Kwa miji ya Madiynah na Sham hapana tofauti ya Matlai, kwani hapana tofauti kubwa ya "Longitude" na "Latitude". Takriban tofauti iliyopo baina ya miji mwili hii ni kiasi ya "Longitude" nyuzi 4 na "Latitude" nyuzi 10 tu.

Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) ametumia akili yake mwenyewe kutofautiana baina ya Madiynah na Sham katika hukumu ya kuona mwezi bila ya kutaja hoja au sababu yoyote Kishari'ah. Jambo ambalo halikubaliki katika Shar'iah ya Kiislam.

2. Tukichukulia tena kuwa labda Swahaabah Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) anakataa kuwafuata watu wa Sham katika jambo hili la kuonekana mwezi na kwa vile hakutoa sababu ya Kishari'ah, hapana shaka tutahukumu kuwa hiyo ni jitihada yake binafsi tu na wala sio amri ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kama walivyofahamu watu wengine.

Kauli yake Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) pale aliposema: ((...Tutaendelea kufunga mpaka tukamilishe (siku) thelathini au tuone (mwezi wa Shawwaal).)), hiyo ni kutokana na alivyofahamu yeye mwenyewe kauli ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) pale aliposema katika Hadiyth waliyoipokea maImaam Al-Bukhaariy na Muslim kwamba:

((...لا تصومو حتى تروا الهلال ولا تفتروا حتى تروه فإن غم عليكم فأكملوا العدة ثلاثين...))

((Musifunge mpaka muuone mwezi – muandamo na wala musifungue mpaka muuone (mwezi) na kama musipouona kamilisheni hesabu ya siku thelathini))

Hiyo ndiyo amri pekee aliyoitoa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) katika jambo la kuanza na kumaliza kufunga mwezi wa Ramadhaan. Angalia Hadiyth zote zilizotajwa katika kitabu: Sahihi Muslim J.__uk__).

Bila ya shaka hivyo ndivyo alivyokusudia Swahaabah Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) pale aliposema:

((هكذا أمرنا رسول الله صلى الله عليه وسلم))

((Hivi ndivyo alivyotuamrisha Mjumbe wa Mwenyezi Mungu (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam)...))

3. Mtu aliyeuona mwezi muandamo kisha akatoa habari za kuonekana mwezi huo kwa kawaida huitwa shahidi. Masharti ya shahidi wa aina yeyote anayetoa ushahidi wa kitu chochote Kishari'ah ni lazima awe mwenye akili tIimaam, baleghe na muadilifu. Kurayb naye alikuwa shahidi aliyeuona mwezi. Kwa hivyo hapana sababu ya msingi kwamba Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) asiukubali ushahidi wa Kurayb.

Wanavyuoni wote wanakubaliana kwamba watu wa nchi mbali mbali au miji mbali mbali wanakubaliana habari za uhakika wanazopeana baina yao na pia wanakubaliana jambo la kupeana ushahidi baina yao katika hukumu zote za Kishari'ah. Hivyo basi kuonekana mwezi ni jumla ya hukumu hizo bila ya kujali umbali uliopo baina ya miji au nchi hizo.

Kama ingalikuwa sababu ni kuwepo tofauti ya matlai na kwamba shahidi ni lazima atoke nchi ya karibu basi Shari'ah ingalieleza hayo kwa uwazi.

Katika kisa hiki cha Kurayb na Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhuma) hakuna dalili yoyote ya Kishari'ah wala lafdhi ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) inayoonesha kwamba hukumu hii ya mwezi inatofautiana na hukumu nyengine ambazo kwa kawadia huwa zinawahusu Waislam wote.

4. Imefahamika kutokana na Hadiyth za Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kuwa amri ya kufunga na kufungua kwa kuona mwezi ni ya Waislam wote kwa pamoja wala haikuwa amri hiyo ni kwa watu wa Madiynah peke yao.

Sasa ikiwa imechukuliwa kwamba Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) anakataa watu wa Madiynah kufuata mwezi ulioonekana na watu wa Sham itabidi iletwe sababu (illa) ya kukataa huko. Lakini bila shaka sababu haikutajwa. Kwa hivyo, hatuwezi kufanya Qiyasi (kuiga) tukio la Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu)

ikawa na sisi hatufuati mwezi unaoonekana nchi nyengine kwa kisingizio cha tofauti za matlai.

Kwani ili turuhusike kufanya Qiyasi kwa tukio hili la Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) ni lazima nguzo za kufanya Qiyasi zikamilike, nazo ni:

- i) Pawepo na asli ya jambo lenyewe
- ii) Pawepo na hukumu ya asli
- iii) Pawepo na sababu (illa)
- iv) Pawepo na tawi linalozalika kutokana na asli

Kwa hapa:

- i) Asli, ni jitihada ya Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu)
- ii) Hukumu ya Asli: Watu wa Madiynah hawakubali mwezi ulioonekana Sham
- iii) Illa: haipo
- iv) Tawi linalozalika: halipo

Kwa hivyo hatuwezi kumuiga Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) hapa wala hatuwezi kutoa hukumu yoyote, madam sababu yenyewe (illa) ya kukataa hakuitaja kwa uwazi au kwa njia za Kishari'ah zijulikanazo "masalikul-illa".

Isitoshe, Qiyasi hutumika pale tu ambapo hapana Aya wala Hadiyth. Hali kadhalika inapogungulika kuwa Qiyasi inagongana (inakwenda kinyume) na Aya na Hadiyth, Qiyasi hiyo huwekwa upande (huwachwa).

Rejea Vitabu:

- 1) Al-Wadhih fiy Usuulil-Fiqh (Cha Dr. Al-Ashqar)
- 2) Usuulil-Fiqh (Cha Abu Zuhra)

Inawezekana kuchukuliwa kuwa Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) anakataa kufuata mwezi ulioonekana Sham wakati wake. Lakini itabidi hukumu hii imuhusu yeye mwenyewe tu. Wala sisi hatuna haki ya kufanya Qiyasi yoyote kwani nguzo za kufanya Qiyasi hazikukamilika kama tulivyoizibainisha.

- 5. Labda tujaalie njia nyengine kuwa Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) anakataa kufuata mwezi wa Sham na sababu iwe ndiyo hiyo inayodaiwa ya tofauti za matlai. Kwa msingi huu tunaweza kufanya Qiyasi tukawa hatufuati mwezi unaonekana umbali kama uliopo baina ya Sham na Madiynah ambao ni kiasi cha maili 700 au zaidi kidogo. Sasa jambo la kushangaza hapa, mbona hapatumiwi masafa kama hayo? Tena hapafuatwi hata mwezi ulioonekana katika nchi jirani au iliyo na masafa pungufu ya haya. Je hoja hapa bado itakuwa ni kisa cha Kurayb na Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu)?

Kuna waliosema mwezi ukionekana katika nchi iliyo na umbali wa zaidi ya maili 560, mwezi huo haufuatwi. (Rejea kitabu: 'Hidaayatul-Atfaal' cha Shaykh Al-Amiyn bin 'Aliy Mazrui, uk.53).

Vile vile wapo waliosema umbali ni kuanzia (farsakh 24) maili 72. (Rejea kitabu: 'Alfiqhul-Islamiy' uk.607).

6. Kwa hivyo hoja hapa katika mas-ala haya ni Hadiyth ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) inayosema:

((لا تصوموا حتى تروا الهلال ولا تفطروا حتى تروه فإن غم عليكم فأكملوا العدة ثلاثين))

((Musifunge mpaka muuone mwezi-muandamo na musifungue mpaka muuone (mwezi) na kama msipouona kamilisheni idadi ya (siku) thelathini))

(Angalipa pia katika Hadiyth zote zilizokuja kutaja jambo hili la mwezi katika kitabu: Sahihi Muslim).

Amri hii ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) aliyoitoa inaonesha wazi kwamba haikuwahusu watu fulani tu bali inawahusu Waislam wote kwa jumla. Kwani kawaida amri yoyote ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) inapokuja, huwa inawahusu watu wote mpaka kuwepo na dalili ya wazi ya kuwavua (kuwatowa) watu wengine.

Pia hii ndiyo dalili aliyoiashiria Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) pale aliposema:

((إنا هكذا أمرنا رسول الله صلى الله عليه وسلم))

((...Hapana. Hivi ndivyo aliyotuamrisha Mjumbe wa Mwenyezi Mungu (Subhaanahu wa Ta'ala).))

Historia Fupi Ya Imaam Shaukani

Jina lake ni Muhammad bin 'Aliy bin Muhammad bin Abdullah Ash-Shaukani. Alizaliwa katika kijiji kimoja kijulikanacho kwa jina la Shaukani kilichopo karibu na Mji wa San'aa huko Yemen.

Alizaliwa siku ya Jumatatu 28 Dhul-Qa'adah mwaka 1173H na akafa Jumanne 27 Jamaadul-Aakhar mwaka 1250H, akiwa na umri wa miaka 77. (Kwa hivyo tokea kufa kwake hadi leo takriban ni miaka 168).

Alikuwa ni mtu mwenye tabia njema adabu nzuri na sifa kem kem tokea zama za udogoni (utotoni) mwake.

Alianza kusomeshwa na baba yake aliyekuwa miongoni mwa wanavyuoni wakubwa. Kisha akajifunza fani nyingi za elimu kwa Mashaykh na wanavyuoni mbali mbali wasiopungua 15, hadi akakhitimu mafunzo ya Qur-aan kwa mwanachuoni mkubwa Shaykh Hasan bin 'Abdullah Al-Habal. Miongoni mwa Mashaykh wengine waliomfundisha elimu ni mabwana:

i) Abdur-Rahman bin Kassim al-Madaniy

ii) Ahman bin Amir Al-Hadai

iii) Ahmad bin Muhammad Al-Harazy²

Kisha akasoma vitabu mbali mbali kwa watunzi wenyewe na vitabu hivyo, miongoni mwao ni:

i) Al-Azhar cha Imaam Mahdi

ii) Mukhtasarul-Faraidh cha Al-Ussaifiriy

iii) Al-Lamha cha Al-Hariri

iv) Kaafiyah wa Shaafi'iyah cha IbnI-Hajib

Imaam Muhammad bin 'Aliy Ash-Shaukani alijiendeleza hadi akafikia darja ya Mujtahid. Itiqadi yake ilikuwa ya Salaf (Salafiyah).

Miongoni mwa kazi zake kubwa; aliandika vitabu vingi, baadhi ya vitabu hivyo ni hivi vifuatavyo:

1. Naylal-Awtaar: Sherhe Ya Muntaqal Akhabar, iliyochapishwa kwa mara ya kwanza huko Misri, mwaka 1347H.
2. Tahfatul-Dhakiriina: Sherhe Ya Udda Hisnul-Hasin, iliyochapishwa chapa ya kwanza huko Misri katika mwaka 1350H.
3. Irshaaduth-Thiqati
4. Shifaul-Ilali
5. Sharhu-Suduuri
6. Fat-Hul-Qaadir ambayo ni Tafsiri ya Qur-aan Tukufu

Pia alisomesha wanafunzi wengi, baadhi ya wanafunzi wake wakubwa ni Mashaykh wafuatao:

1. Mwanawe, 'Aliy bin Muhammad bin 'Aliy Ash-Shaukani
2. Husayn bin Muhsin Assabai³
3. Muhammad bin Hasan Ash-Shajaniy
4. Muhammad bin Naaswir Al-Hazimiy

Hoja Nyengine Katika Masimulizi Ya Kurayb

Kitu kimoja muhimu ambacho kiko wazi katika kisa hiki ikiwa nitafikiri kidogo na kujiuliza, kwanini Kurayb alimuuliza Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu): ((Je hutosheki na kuona (mwezi) kwa Mu'awiya na kufungua kwake?)) Bila shaka

---

² Huyu ndiye Mwalimu wake Aliyempa IJAZA (yaani-shahada) ya masomo yake.

³ Huyu ndiye aliyeandika Historia ya Maisha ya Imaam Shaukani, kwa ukamilifu. Kisha akaitia katika Muqadima wa kitabu: Fat-hul-Qadir cha mwenyewe Imaam Shaukani.

suali hili linaonesha kuwa lilikuwa ni jambo linaloeleweka kuwa: mwezi ukionekana pahala mbali – Waislamu wa sehemu nyengine watosheke na habari watakazopewa ikiwa zitakuja kwa njia ya kuaminika. Inaelekea kuwa hivyo ndivyo walivyofahamu watu kama Kurayb, ndio maana akamuuliza Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) ili apate uhakika.

Naye Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) akamjibu kuwa ametosheka, kwani namna hivyo – yaani kuamini habari za mbali juu ya suala la mwezi – ndivyo alivyoamrisha Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam).

Kwa hivyo kwenye kipengele cha ufahamu wa lugha, kuna ushahidi tosha kuwa Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) aliridhika (alitosheka) na kuonekana mwezi wa mbali juu ya suala la kufunga na kufungua.

Pili kama ingalikuwa hakuna dhana ya kuwa mwezi ukionekana popote watu wafunge, Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) asingekuwa na haja ya kumuuliza Kurayb juu ya habari za mwezi wa Sham. Kwa kusema:

((ثم ذكر الهلال، فقال متى رأيتم الهلال ... فقال: أنت رأيته؟))

((Kisha (Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu)) akataja (habari) ya mwezi na akasema: "Ni lini muliuona mwezi?"....akasema: "Wewe uliuona?"))

Sasa tuzingatie maana ya ujumla ya masimulizi haya ya Kurayb. Mambo mawili yafaa kuzingatia katika kisa hiki. Kwani taarifa aliyokujanayo Kurayb ni ya kuonekana mwezi wa Ramadhaan siyo mwezi wa Shawwaal. Pili Kurayb alisema alirejea Madiynah 'mwisho wa mwezi'. Ibara hii "mwisho wa mwezi" ni ibara tata, inachukuwa maana zaidi ya moja.

Ima 'mwisho wa mwezi' alikusudia tarehe za mwisho – mwisho wa mwezi kama vile tarehe 26, 27, 28 au 29.

Au 'mwisho wa mwezi' Kurayb alikusudia kuwa alifika Madiynah 'tarehe 30' kutokana na mwezi ulivyoonekana Sham.

Kwanza, tuzingatie maana ya awali ya 'mwisho wa mwezi'. Kwamba Kurayb alifika Madiynah ikiwa ni moja kati ya tarehe 26, 27, 28 au 29 kutokana na mwezi ulivyoonekana Sham. Tukichukulia maana hiyo tutaona suala zima la kisa cha Kurayb si hoja tena bali mazungumzo tu. Wala halina taathira yoyote katika mas-ala yanayozungumzwa. Kwa sababu watu wa Madiynah walikuwa nyuma katika kuona mwezi wa Ramadhaan, kwa siku moja – kama kisa chenyewe kilivyojieleza. Kwa hivyo siku ya kutizama mwezi wa Shawwaal, kwa watu wa Madiynah ilikuwa bado haijafika. Ndio maana Ibn 'Abbaas akasema: ((...Tutaendelea kufunga mpaka tukamilishe (siku) thelathini au tuuone (mwezi wa Shawwaal).)) Na hivyo ndivyo alivyotumrisha Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kuwa mwezi utakapoonekana ndio watu wafunge na mwezi utakapoonekana ndio watu wafungue.

Kwa maelezo hayo ina maana, kwa wakati huo watu wa Sham walikuwa bado hawajafungua, halikadhalika watu wa Madiynah nao walikuwa bado hawajafungua.

Sasa tutaeleza ile maana ya pili ya ibara: ((**mwisho wa mwezi**)) kuwa ilikusudiwa 'tarehe 30' kutokana na mwezi ulivyoonekana Sham.

Muradi wa yale maneno ya Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) aliyoyasema kuwa ((**Tutaendelea kufunga**)), utakuwa kama ifuatavyo:

Kwamba yeye Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) hatofunga kwa sababu hakutosheka na habari iliyoletwa na mtu mmoja tu – yaani Kurayb.

Inafaa ifahamike kwamba Jamhuri ya Wanavyuoni wamekubaliana kuwa ili kuingia katika mwezi wa Shawwaal (siku ya 'Iydu-Fitri) ni lazima mashahidi wawili watoe habari za kuonekana mwezi. Isipokuwa katika kuingia mwezi wa Ramadhaan shahidi mmoja tu anatosha. (Rejea: Tuhfat Al-Ahwadhiy; J.3, uk.373).

Kwa hivyo, inawezekana kwa kukosa mashahidi wawili Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) hakukubali kufuata mwezi ulioonekana Sham. Na yale maneno ((**Hivi ndivyo alivyotuamrisha Mjumbe wa Allaah (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam).**)) alikusudia Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) kuwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) ndivyo alivyotufundisha kuwa katika kuingia mwezi wa Shawwaal ni lazima wawepo mashahidi wawili.

Hadiyth inayotengemewa katika mas-ala haya ni hii ifuatayo:

((عن عبد الرحمن بن زيد قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم "صوموا لرؤيته وأفطروا لرؤيته فإن غم عليكم فأكملوا عدة شعبان ثلاثين يوما إلا أن يشهد شاهدان")) (رواه النسائي)

((Kutoka kwa 'Abdur-Rahmaan bin Zaid amesema: "Amesema Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam): Fungeni kwa kuonekana (mwezi) na fungueni kwa kuonekana (mwezi) na kama ukizingwa na wingu (usionekane) kamilisheni idadi ya siku 30 za Sha'abaan isipokuwa kama watapatikana mashahidi wawili (waliouna mwezi)". (Imepokewa na An-Nasai).))

Pia ameandika Shaykh Sayyid Saabiq katika kitabu chake: Fiqhus Sunnah J.1 uk.435 kwamba:

وأما هلال شوال فيثبت بإكمال عدة رمضان ثلاثين يوما ولا تقبل فيه شهادة العدل الواحد عند عامة الفقهاء

"Ama kuhusu (kuandama) mwezi wa Shawwaal huthibiti kwa kukamilisha siku thelathini za Ramadhaan wala haukubaliki ushahidi wa muadilifu (mtu) mmoja kwa wanavyuoni wote".

Historia Fupi Ya Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu)

Jina Lake:

'Abdul-Llahi bin 'Abbaas bin Abdul-Muttalib bin Haashim Al-Quraishiy Al-Haashimiy.

Lakabu yake:

Ingawa Swahaabah huyu mtukufu jina lake hasa ni 'Abdul-Llahi bin 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) lakini ilizoeleka kuitwa kwa jina la mkato Ibn 'Abbaas' – yaani mwana wa 'Abbaas. Jambo hili lilipelekea kusahaulika matumizi ya jina lake la awali.

Wazazi wake:

Baba yake ni 'Abbaas bin Abdul-Muttalib bin Hasshim, na mama yake ni Ummul-Fasdhil binti Al-Haarith, Al-Inlahiya.

Uhusiano wake na Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam):

Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) ni mwana wa baba mdogo, yaani Ammi yake Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam). Kwa kifupi Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) anakuwa ni Ibn Ammi yake Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kwani baba zao ni ndugu. Baba yake Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) ni Bwana 'Abdul-Llahi bin Abdul-Muttalib na baba yake Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) ni Bwana 'Abbaas bin Abdul-Muttalib. Kwa hivyo wote wawili, Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) na Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) ni wajukuu wa Bwana Abdul-Muttalib.

Kuzaliwa Kwake:

Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) alizaliwa miaka mitatu kabla ya Hijrah (wengi wamesema miaka 10) katika kitongoji kijuilikanacho kwa jina la Shib Abittalib kilichokuwa nje kidogo ya Mji Mtakatifu wa Makkah.

'Shib Abittalib' ni kiunga kilichokuwa kikimilikiwa na Ammi yake Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) Bw. Abu – Talib ndiye aliyekuwa mkuu wa ukoo wa Haashim kwa wakati huo.

Wakati huo, washirikina wa Makkah waliwalazimisha jamaa zake Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) wakubali kumkabidhi kwao ili auwawe kutokana na ulingano wake (mpya) wa Diyn ya Kiislam. Lakini kwa bahati nzuri, jamaa zake Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) chini ya uongozi wa Bw. Abu - Talib hawakukubali kumkabidhisha Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kwa makafiri hao. Jambo hili liliwachukiza sana wakuu wa Makabila ya Kiquraysh, hapo ndipo makafiri hao walipoamua kuutenda na kuuwekea vikwazo vya kiuchumi na kijamii ukoo mzima wa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kwa kuwagomea biashara zake, kutowauzia wala kuwanunulia vitu vyao. Jambo ambalo liliwapelekea jamaa pamoja na Maswahaabah zake Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kujitenga na kuhamia katika kiunga hicho kinachoitwa 'Shib Abittalib' ambako walikaa huko katika shida ya njaa, joto na ukame mkubwa kwa muda usiopungua miaka mitatu.

Katika mazingira hayo magumu ndimo alimozaliwa Swahaabah huyu Mtukufu 'Abdul-Lahi Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu).

Umri wake wakati alipokufa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam):

Wakati ambapo Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) anafariki dunia, Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) alikuwa na umri wa miaka kumi na tatu (13). Na katika umri huu ndipo alipoombewa ile du'aa maarufu na Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) pale aliposema:

((اللهم فقه في الدين وعلمه التأويل))

((Ewe Mwenyezi Mungu Mpe ufahamu mkubwa wa Diyn na Umfundishe (elimu ya) Taawili (uchambuzi wa mambo).))

Jambo hili linatuthibitishia wazi wazi mapenzi ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kwa Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu).

Tabia yake:

Swahaabah Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) daima alikuwa ni mtu mwenye bashasha na uso mkunjufu. Ni miongoni mwa Maswahaabah wa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) aliyebobea kwa ucha Mungu mwenye tabia njema na mwenye kufuata vyema maadili ya Diyn yake. Zaidi ya hayo alikuwa ni mtu mwenye akili nyingi, mwingi wa hekima na busara na mwenye fikra zenye kuona mbali.

Hadhi na Elimu yake:

Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) alikuwa ni mtu mwenye kuheshimika sana miongoni mwa Maswahaabah wenzake na jamii aliyokuwa akiishi nayo kwa ujumla. Inasemekana aliwahi kumuona malaika Jibriyl ('Alayhi swalaatu was-Salaam) mara mbili katika maisha yake. Licha ya umri mdogo aliokuwa nao wakati huo, alikuwa na uwezo mkubwa wa kuchanganua mambo yaliyohusika na elimu ya Diyn ya Kiislam. Uwezo wake mkubwa juu ya utambuzi wa mambo wakati mwengine aliwashinda wale waliomzidi kiumri. Bila shaka hali hiyo ilikuwa ikitokea kutokana na ile du'aa maarufu aliyoombewa na Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) ambayo tumeitaja hapo nyuma. Na hapana shaka yeyote Mwenyezi Mungu aliikubali du'aa hiyo iliyoombwa na mbora wa viumbe vyote (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam).

Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) alijaaliwa neema kubwa ya utambuzi katika elimu ya fani zote za Diyn. Hapakuwa na eneo la fani yoyote ambayo yeye hakulifikia; kuanzia tafsiri ya Qur-aan, mapokezi ya Hadiyth au Fiqhi, utamkuta mbele katika safu ya kwanza. Kwa hakika Swahaabah huyu alikuwa mwana wa chuoni mkubwa mno, aliyesoma na kusomesha katika fani mbali mbali.

Kama kauli nyingi za Maswahaabah wengine na Matabiini wengi ambao wameelezea kwa urefu, kina na hadhi ya elimu ya Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu).

Sayyidna 'Umar (Radhiya Allaahu 'Anhu) wakati wa ukhalifa wake alikuwa haamui jambo ila humshauri Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu). Pia alikuwa ni mmoja wapo kati ya wasaidizi wakuu wa Sayyidna 'Aliy (Radhiya Allaahu 'Anhu) wakati wa ukhalifa wake.

Baadhi ya kauli zilizotolewa kuhusiana na uwezo wa elimu na hadhi ya Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) ni kama zifuatazo: -Siku moja Sayyidna 'Umar Ibnul-Khatwaab (Radhiya Allaahu 'Anhu) aliulizwa suali moja kuhusiana na Aya fulani ya Qur-aan. Sayyidna 'Umar akamwambia yule muulizaji:

((Nenda kwa Ibn 'Abbaas ukamuulize suali hili, yeye ndiye mjuzi zaidi wa Qur-aan aliyebakia (miongoni mwetu).))

Miongoni mwa Matabi'ina waliokuwa wakimsifu Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) ni hawa wafuatao:

i. Masruuq alikuwa akisema:

"Mfasiri mzuri wa Qur-ani ni Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu).

ii. Atwaa naye alikuwa akisema:

"Sijapata kuona darasa zuri kuliko la Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu), lina Fiqhi nyingi zaidi, ucha – Mungu mkubwa mno. Wapo wanaosoma Fiqhi, wapo wanaosoma Qur-aan na hata wanaojifunza mashairi. Na wote anawamiminia katika chem chem yake kubwa (ya elimu)".

iii. Mujaahid naye alisema yafuatayo:

"Ibn 'Abbaas amaitwa 'Al-Bahr' (Bahari) kwa sababu ya wingi wa elimu yake".

iv. 'Ubaidul-Llahi bin Abdul-Llahi bin 'Utba naye amesema:

"Sijapata kumuona mtu mwenye elimu ya Sunnah zaidi kuliko Ibn 'Abbaas, wala mwenye uoni wa mbali zaidi kuliko Ibn 'Abbaas na wala mwenye mawazo mazima zaidi kuliko Ibn 'Abbaas."

v. Al-Amashi naye alipokuwa akimuona Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) alikuwa akisema

"Mzuri kupita wote".

Na anapoongea Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu):

"Fasaha kupita wote"

Na anapofundisha (Hadiyth):

"Mjuzi kupita wote".

Nyadhifa Alizowahi kushika:

Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) aliwahi kuwa Liwali (Gavana) katika jimbo la Basra ambalo limo ndani ya nchi ya Iraq tokea mwanzoni mwa utawala wa Khalifa 'Aliy bin Abittalib (Radhiya Allaahu 'Anhu) mwaka 35H hadi alipouwawa Khalifa huyo mnamo mwaka 40H.

Kifo chake:

Katika umri wa mwishoni mwake, inasemekana alipofuka macho akawa haoni. Baadae alifariki kwa kifo cha kawaida mnamo mwaka 68H. Alifariki katika mji wa Twaif akiwa na umri usiopungua miaka 71.

Radhi za Mwenyezi Mungu ziwe juu yake – Amiyen.

Fatwa Za Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) Ambazo Hazikuwafikiwa Na Wanavyuoni

Pamoja na kuwa Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) alikuwa Swahaabah mwanachuoni mkubwa mno ambaye alibobea katika elimu mbali mbali, lakini ikumbukwe pia kuwa Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) alikuwa ni binadamu sawa na binadamu wengine. Hakuwa Nabii wala malaika. Alikuwa mtu kama watu wengine, jambo lililomtofautisha yeye na binadamu wenzake ni ile elimu kubwa aliyobarikiwa pamoja na ucha Mungu wake.

Kwa maana hiyo basi, Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) mara nyingi alikuwa akisibu katika kufutu mas-ala ya kielimu na wakati mwengine alikuwa hakisibu kama walivyo wanadamu wengine.

Tabia hii ya kutokusibu juu ya haki haikuwa kwa Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) pekee, bali ilikuwa ni tabia iliyoikitokea kwa Maswahaabah wote. Na wao wenyewe walikuwa wakikubali hali hiyo, kwani katika kukosea, wakati mwengine lilikuwa ni jambo linalozindisha kuwatakaswa katika imani zao.

Mfano mwengine ni wa Sayyidna 'Umar Ibn Al-Khawaab (Radhiya Allaahu 'Anhu) naye aliyekuwa ni miongoni mwa Maswahaabah bora, aliyekuwa muadilifu mno, pia ni katika Maswahaabah kumi waliobashiriwa pepo hapa hapa duniani. Isitoshe alikuwa ni miongoni mwa makhalifa waongofu ambao Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) mwenyewe ameamrisha wafuatwe baada yake. Kuhusu Sayyidna 'Umar (Radhiya Allaahu 'Anhu) huyu, Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) alifika kusema:

((Kama kungekuwa na Mtume baada yangu basi angekuwa 'Umar)) (Tirmidhiy)

Juu ya utukufu wote huo, Sayyidna 'Umar (Radhiya Allaahu 'Anhu) bado alikuwa akikosea na yeye mwenyewe alikuwa akikubali kukosolewa.

Mara moja Sayyidna 'Umar (Radhiya Allaahu 'Anhu) aliwauliza watu: ((Je kama mutaniona sifuati Shari'ah (haki) mutafanyaje?)) Akasimama Bedui mmoja (kwa ukali) akamwambia: "Ewe 'Umar! Tutakuonyoosha kama tunavyonyoosha mishari kwenye pinde zetu!"

Pia wakati Sayyidna 'Umar (Radhiya Allaahu 'Anhu) alipotaka kupendekeza kuwepo kiwango maalum cha mahari wakati wa ndoa, alisimama mwanamke mmoja akamwambia 'Umar (Radhiya Allaahu 'Anhu) "Eee 'Umar! Muogope Mwenyezi Mungu...!"

Hiyo ni mifano michache inayotuthibitishia kwamba Maswahaabah (Radhiya Allaahu 'Anhum) walikuwa wakikosea na kukosolewa. Wala jambo hilo halikuwa tusi kwao, pia si katika jambo la aibu au kuwavunjia heshima.

Kwa maana hiyo basi kulikuwepo na baadhi ya mambo ambayo Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) aliyaweka katika fatwa zake ambapo wana vyuoni wengine hawakukubaliana naye. Bila shaka wanavyuoni hao hawakukusudia kumvunjia heshima au kuteremsha hadhi na cheo cha Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu), bali ni vyema kama tutaelewa kwamba uwanja wa mas-ala ya kielimu ni mkubwa na upeo wa ufahamu wa Wanavyuoni wetu wakubwa ni wenye wasaa mno.

Angalia vitabu vifuatavyo juu ya Maswahaabah kutumia rai zao na baadae kuzinadi:

- 1) Al-Wadhi Fiy Usulil-Fiqh
- 2) Usulil-Fiqh, Abu Zuhra, Dr. Muhammad Sulayman Abdalla Al-Ashqar
- 3) Ar-Risaalah Imam Shaffi.

Zifuatazo ni baadhi ya fatwa za Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) ambazo hazikuwafikiwa na baadhi ya wanavyuoni wakubwa:

I. Fatwa Ya Ribal-Fadhli

Kuna aina mbili za riba:

- a) Ya kwanza ni ile ijulikanayo kwa jina la 'Nasia' ambayo mtu humkopesha mtu mwingine ama fedha au bidhaa kwa masharti ya kutaka malipo ya ziada (kila) baada ya muda fulani. Kwa mfano anakopesha sh. 1000/= lakini baada ya mwezi mmoja anataka alipwe sh. 1200/= Kwa hivyo hizi sh. 200 za ziada huitwa Riba ya Nasia. Riba hii imeharamishwa moja kwa moja kwenye Qur-an (Angalia Al-Baqarah 2: 275 – 279).
- b) Ya pili huitwa 'Ribal-Fadhli' ambayo ni kubadilishana fedha (kiujanja ujanja) au bidhaa za aina moja ambazo zina kuzidiana katika viwango vyao (different qualities). Riba hii si ya kupeana muda ni ya hapo kwa hapo, yaani mkono kwa mkono au mali kwa mali. Kwa mfano mtu anatoa

pishi moja ya tende safi ili apewe pishi tatu za tende mbaya (mbovu – mbaya).

Kwa upande wake Swahaabah Mtukufu Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) anaona kuwa Riba ya Fadhli ni kitendo cha halali na pato lake ni halali. Ameonelea kuwa jambo hili ni kama biashara ya kuuza na kununua. Lakini Fatwa hii ya Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) imepingwa takriban na wanavyuoni wote. Wao wameonelea kwamba Riba ya Fadhli ni haramu kama ilivyo Riba ya Nasia.

Kwa hivyo inaonekana wazi kuwa Fatwa ya Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) haikuchukuliwa (haikufuatwa) hapa. Kwa marejeo (References) ya Fatwa hii angalia katika kitabu: Ilamul-Muwaqina cha Ibn Qayyim Al-Jawziyah pamoja na vitabu vya Fiqhi vinavyotegemewa na madhehebu yote ya Kiislam.

II. Eda Ya Mja Mzito Aliyefiwa Na Mumewe

Fatwa ya Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) juu ya mja mzito (mtu mwenye mimba) aliyefiwa na mumewe ni kuwa akae eda iliyo na muda mrefu zaidi kati ya mida miwili (أبعد الأجلين) ifuatayo:

i) Miezi 4 na siku 10 au

ii) Mpaka ajifungue (azae).

Kwa mfano: alipokufa mumewe, mja mzito alikuwa na mimba ya miezi 6. Kwa mujibu wa Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) mwanamke huyu itambidi akae eda ya miezi 4 na siku 10, kwani huo ni muda mrefu zaidi kama atakaa eda ya mpaka kujifungua – ambayo itakuwa ni miezi 3 tu kwa hapa.

Ama kama itatokea mja mzito amefiwa na mumewe akiwa na mimba ya miezi 2, kwa mujibu wa fatwa ya Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) mtu huyo itabidi akae eda ya mpaka kujifungua yaani miezi 7, kwani miezi 7 ni muda mrefu zaidi hapa kuliko miezi 4 na siku 10.

Kuhusu eda hii ya mja mzito, karibu wanavyuoni wote wa Kiislam hawakuwafikiana na fatwa ya Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu). Wao wameonelea kwamba eda hii humalizika mara tu anapojifungua, iwe muda wenyewe wa kujifungua ni mkubwa au mdogo.

Hapa pia inaonekana wazi kwamba wanavyuoni wa Kiislam hawakukubaliana na fatwa ya Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) ijapo kwamba wanamuelewa vyema hadhi yake. (Angalia: Ilamul-Muwaqina).

III. Mirathi Ya Babu Na Ndugu

Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) kwa upande wake amefutu kuwa inapotokea kuwepo Babu na Ndugu katika mirathi, basi ndugu hawatorithi hapa

kwa sababu babu huchukuwa nafasi ya baba. Ambapo kwa kawaida mirathi anapokuwepo baba, ndugu hawarithi hapo.

Halikadhalika Mashafi'iy wamefutu kinyume na fatwa ya Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu). Wao wameonelea kuwa ndugu na babu wote watarithi pamoja kwa namna ambavyo wameieleza kwa urefu katika vitabu vyao vya elimu ya Faraidh. (Angalia pia):

i) Iilamul-Muwaqina J.1, uk.213

ii) Alfikhul-Islamiy J. 8, uk.300

IV. Mirathi Ya Binti⁴ Na Dada

Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) amenelea kuwa dada hatorithi kitu pahala ambapo binti yupo.

Mashafi'iy pia wametofautiana na fatwa hii ya Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu). Wao wameona kwamba dada anarithi tu hata kama binti yupo, mradi pasiwepe na 'assaba' aliyewazidi wao. (Angalia: Ilamul-Muwaqiina J.1, uk.367).

V. Fatwa Ya Talaka Tatu

Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) amefutu kwamba mtu anapomtamia mkewe tamko la talaka tatu kwa muhula/wakati mmoja, hiyo ni talaka moja tu. Ambapo wanavyuoni wengi wa Kishafi'iy wamechukulia kuwa hizo ni talaka tatu. (Angalia: Fiqhus-Sunnah J.2, uk.406-411, Ilamul-Muwaqiina, J.3, uk.41-43)

VI. Mwanafunzi Wa Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) Atofautiana Na Mwalimu Wake

Iliwahi kutokea mara moja Ibn 'Abbaas kuulizwa suali mbele ya mwanafunzi wake ajulikanaye kwa jina la Masruuq.

Jambo lenyewe lilikuwa kwamba bwana mmoja aliweka nadhiri kwamba kama angefanikiwa katika jambo lake fulani basi atamchinja mwanawe. Suali likawa: Je vipi aondoe nadhiri yake? Jawabu ya Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) ilikuwa achinje ngamia mia (100) badala ya mwanawe. Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) amechukuwa marejeo (reference) yake kwenye kisa cha Bw. Abdul - Muttalib alipotaka kumchinja mwanawe Bw. Abdullahi ambaye ni baba yake Mtume Muhammad (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam). Ilibidi Bw. Abdul - Muttalib atoe fidia ya kuchinja ngamia mia (100) badala ya mwanawe.

Masruuq yule mwanafunzi wake Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) aliona fatwa hiyo sio muafaka, akamzindua mwalimu wake kwa kumwambia, Mwenyezi Mungu (Subhaanahu wa Ta'ala) Alikwishatoa hukumu ya kesi kama hiyo pale alipomuamuru Nabii Ibraahiym ('Alayhi swalaatu was-Salaam) achinje kondoo mmoja badala ya kumchinja mwanawe Nabii Isma'iyl ('Alayhi swalaatu was-

---

⁴ Mtoto wa kike.

Salaam). Kwa hivyo bwana aliyeuliza suali alipaswa kuvunja nadhiri yake kwa kuchinja kondoo mmoja na sio ngamia mia. Na Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) mwenyewe aliyakubali hayo, akairekebisha kauli yake ya mwanzo. Wala hakuona jambo baya kukosolewa na mwanafunzi wake.

Rejea: Usuulil-Fiqhi, Dr. Wahbat Zuhaily, uk.106. Arraahiqil - Makhtuum, Safyur-Rahman Al-Mubaraakafuri, uk.60

Pamoja na fatwa hizo tulizozitaja, pia Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) hakuungwa mkono na wanavyuoni wengi katika mas-ala yafuatayo:

VII. Mirathi Ya Mama, Baba Na Mmoja Kati Ya Mume/Mke

Mas-ala haya pia hujulikana kwa jina la 'Gharrawaini'.

Angalia:

- i. Qur-aan Tukufu (An-Nisaa 4: 11)
- ii. Al-Fiqhul-Islamiy J. 8, uk. 342
- iii. Attashriu Walfiqhul-Islamiy cha Shaykh Manaa Alkatan.

VIII. Fatwa Ya Auli

Auli maana yake ni upungufu wa mafungu wanayoyahitaji warithi wakati yanapolinganishwa na mali aliyoiwacha marehemu. Angalia: Alfiqhul-Islamiy J.8, uk.354.

IX. Hukumu Ya Musharaka

Musharaka ni hukumu maalum katika mirathi wanapokutana mama, mume, ndugu wawili (wa kwa mama) na ndugu wawili (wa kwa baba na mama).

X. Fatwa Ya Ilaa (الإلاءة)

Hukumu ya wanaume wanaoapa kuwa watajitenga (hawatoingiliana) na wake zao. Ikitokea kuachana kwamba mwanamke anayo eda au hana. Angalia:

- i) Qur-aan Tukufu Al-Baqarah 2: 226-227
- ii) Al-Fiqhul-Islamiy J.7, uk.554

XI. Kumfungia Mtu Aliyekwisha Kufa

Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu) amenelea haifai kufunga kwa niaba ya mtu aliyekwisha kufa. Baadhi ya Wanavyuoni kama Ibn Qayyim Al-Jawziyah hawakuwafikiana naye. (Angalia: Kitabu, Arruhu Li-Ibnl-Qayyim, uk. 124 -125)

Misimamo Ya Waliokipokea Na Waliokisherehesha Kisa Cha Kurayb Na Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhuma)

1. Imaam Muslim⁵

Ingawaje Imaam Muslim (Radhiya Allaahu 'Anhu) ndiye aliyekipokea kisa hiki na kukitaja katika kitabu chake mashuhuri cha Sahihi Muslim, lakini hakuonesha msimamo wowote katika suala la kuandama kwa mwezi sehemu moja ya dunia pasi na nyengine. Ushahidi wa haya ni kuwa Imaam Muslim ameweka kisa hiki katika mtiririko wa Hadiyth za Saumu yaani: "Kitaabus-Saum" bila ya kuitia maelezo ya aina yoyote wala kukipa kichwa cha habari (heading) cha aina yoyote.

Kwa hivyo ni vigumu kusema kuwa Imaam Muslim alikuwa na mtazamo gani katika mas-ala haya ingawaje yeye ndie aliyepokea Hadiyth nyingi zaidi (Takriban Hadiyth 19) juu ya mas-ala ya mwezi. Angalia Sahihi Muslim: Kitaabus-Saum. Hadiyth No. 1087.

An-Nawawiy⁶

Imaamun-Nawawy aliyekisherehesha kitabu cha Sahihi Muslim kwenye kisa hiki cha Kurayb ameweka kichwa cha habari kisemacho:

باب بيان أن لكل بلد رؤيتهم وأنهم إذا رأوا الهلال ببِلْد لا يثبت حكمه لما بعد عنهم.

"Mlango huu unabainisha kuwa kila nchi ina muandamo wake na kwamba unapoonekana mwezi katika nchi moja, haitotumika hukumu ya muandamo huo katika nchi iliyo mbali na hiyo".

Imaamun-Nawawiy aliendelea kufafanua zaidi kwa kusema:

والصحيح عند أصحابنا أن الرؤية لاتعم الناس بل تختص بمن قرب على مسابقة لاتقصر فيها الصلاة، وإلا فلا. وقال بعض أصحابنا تعم الرؤية في موضع جميع أهل الأرض.

"Na jambo lililo sahihi kwa wenzetu (Mashafi'iy) ni kuwa muandamo mmoja hauwahusu watu wote bali unawahusu wale walio karibu kwa kiasi ambacho hawaruhusiki kupunguza Swalah (Swalah ya safari). Pia imesemwa kuwa iwapo matlai ni mamoja watalazimika (watu) kufunga pamoja. Pia imesemwa kuwa ikiwa (wanaishi) katika eneo la Iklimu moja (maili 72 au km 89) (watalazimika kufunga pamoja) vyenginevyo kila mmoja atafunga kwa muandamo wake. Na wakasema wenzetu wengine (Mashafi'y) kuwa muandamo katika sehemu moja utawahusu wote wa dunia nzima".

⁵ Jina lake ni Muslim bin Hajjaj bin Muslim Alkushairy. Amezaliwa katika kijiji cha Nisabur Khurasani mwaka 206H, amekufa mwaka 261H.

⁶ Jina lake: Abu Zakariya Yahya bin Sharaf bin Mariy Al-Hazamiy. Amezaliwa Nawaa mwaka 631, amekufa 676H.

Shaykh Jaadul-Haq wa Chuo Kikuu cha Al-Azhar (Shaikhul-Azhar) katika kitabu chake:

'Bayaanullinnasi' J.2, uk.203-204 ameandika yafuatayo juu ya kauli hiyo ya Imaamun-Nawawiy:

... إن النووي لخص الأقوال في مذهب الشافعي. وهي أقوال في المذهب الأخرى يمكننا أن نرجعها إلى ثلاثة أساسية أقسام :

القول الأول: أن لكل بلد مطلقه، فلا تلزم رؤية بلد آخر، قرب أو بعد

القول الثاني: أن رؤية أي بلد تلزم كل بلاد الأرض ولو تباعدت.

القول الثالث: أن رؤية أي بلد تلزم البلد القريب منه أو المتفق معه.

"...Hapo Imaamun-Nawawiy ametaja kwa mukhtasar kauli zilizomo katika madhehebu ya Shafi'iy (juu ya kuandama kwa mwezi) na ambazo pia zimo katika madhehebu nyengine za Kiislam. Kauli hizo tunaweza kuzigawa katika mafungu matatu makuu:

Kauli ya kwanza: "Kila nchi iwe na matlai yake, wala muandamo wa nchi moja hautalazimu nchi nyengine ya mbali wala karibu".

Kauli ya pili: "Muandamo wa nchi moja unalazimu nchi zote za dunia hata kama ziko mbali".

Kauli ya tatu: "Muandamo wa nchi moja unalazimu nchi iliyo karibu nayo au inayowafikiana kimatlai".

Kisha, Shaykh Jaadul-Haq akaendelea kusema kwamba:

...وكلها آراء التهادية لاتقوم على دليل قطعى ثبوتا ودلالة. فيحтар منها ما يتفق المصلحة العامة.

"...Na (kauli) zote hizo ni maoni yatokanayo na Ijtihaadi ambazo hazikusimama juu ya hoja kat-ii, si sanad wala matni. Kwa hivyo ingefaa ichaguliwe kauli ambayo inakubaliana na maslahi ya (Waislam wote wa) dunia nzima kwa jumla".

2. Imaam Tirmidhy⁷

Attirmidhy kwa upande wake ametoa msimamo wa wazi juu ya suala zima la kuonekana mwezi upande mmoja wa dunia pasi na mwengine. Katika kukieleza kisa hiki cha Kurayb ameweka kichwa cha habari kisemacho:

باب ما جاء لكل بلد رؤيته

"Mlango huu unaeleza kwamba kila nchi na muandamo wake".

⁷ Amezaliwa mwaka 209H, amekufa mwaka 279H.

Na akaendelea kusesitiza baada ya kukinukuu kisa hicho kwa kusema:

والعمل على هذا الحديث عند أهل العلم أن لكل أهل بلد رؤيتهم

"Na itumikavyo Hadiyth hii (kisa cha Kurayb) kwa wenye elimu ni kuwa kila nchi na muandamo wake".

Tazama: Sunanun Tirmidhiy: 'Babu Maajaa Likulli Baladin Ru-u-yatahum': Hadiyth No.689.

Al-Mubaarak Furiy

Shaykh huyu ambaye amesherehesha kitabu cha Tirmidhiy alizindua kwa kuikosoa ile kauli ya Imaam Tirmidhiy isemayo hivi:

والعمل على هذا...

Kwa mujibu wa Mubaarak Furiy ameonya kwamba kauli hiyo ina walakini na wala si kauli ya kutegemewa kwa kusema:

ظاهر كلام الترمذي هذا أنه ليس في هذا اختلاف بين أهل العلم والأمر ليس كذلك.

"Inavyoonekana maneno haya ya Tirmidhiy yanamaanisha kwamba wanavyuoni wote wana msimamo mmoja katika mas-ala haya lakini ukweli wa mambo ni kuwa ipo mitazamo tofauti ya wanavyuoni juu ya mas-ala haya".

Baada ya hapo Shaykh Mubaarak Furiy alinukuu mitazamo mbali mbali ya wanavyuoni juu ya mas-ala haya.

Kwa hivyo tunaweza kusema kwamba Shaykh Mubaarak Furiy hakubaliani na dhana ya Tirmidhiy tuliyotangulia kuitaja. Na jambo hili liko wazi kabisa.

3. Abu Daawuud⁸

Halikadhalika Abu Daawuud (Radhiya Allaahu 'Anhu) ameonesha msimamo wake juu ya kisa cha Kurayb ambapo amekipa kichwa cha habari kisemacho:

باب إذا رُوي الهلال في بلد الآخرين بليلة

"Mlango huu unaeleza suala la kuonekana mwezi usiku katika nchi fulani kabla ya kuonekana kwengine".

Kutokana na maelezo hayo inaweza kufahamika kuwa Abu Daawuud amekifahamu kisa hicho kama ifuatavyo:

---

⁸ Amekufa mwaka 204H.

Iwapo mwezi utaonekana katika sehemu moja ya ulimwengu na katika usiku huo huo habari ikaweza kufika sehemu nyengine, basi sehemu hiyo ya pili italazimika nayo kufuata mwezi walioletewa habari ya kuandama kwake. Ama ikiwa ufikaji wa habari utachelewa mpaka baada ya kupita usiku huo ambao mwezi uliandama basi sehemu hiyo iliyochelewa kupata habari haitowajibika kufuata muandamo wa sehemu ya kwanza.

Tazama: Sunanu Abu Daawuud: Babu Idhaa Ruiyal-Hilalul Fiy Baladin Qablal-Aakhariina Bilaylatin, Hadiyth No.2315.

Ibn-Qayyim Al-Jawziyah⁹

Ibn-Qayyim ambaye ndiye msherehesaji wa Sunani Abu Daawuud katika sehemu yake hiyo aliyoiita:

"عون المعبود شرح سنن أبي داود"

"Aunul-Maabud Sherhe Sunani Abi Daawuud"

Katika kukisherehesha kisa cha Kurayb ambacho kimepokewa na Abu Daawuud, Ibn Qayyim alikuwa na haya ya kusema:

قوله "هكذا أمرنا" يحتمل أن المراد به أنه أمرنا أن نعتمد على رؤية أهل بلدنا ولا نعتمد عن رؤية غيرهم وإلا المعنى الثاني تميل ترجمة المصنف إذا الإحتمال الإستبدال.

Aliposema: "Hivi ndivyo alivyotuamrisha" inawezekana anakusudia ametuamrisha kukubali ushahidi wa watu wawili sio mtu mmoja katika kufungua (siku ya 'Iydu-Fitr). Aidha inawezekana pia kwamba anakusudia ametuamrisha tufunge kwa kufuata muandamo wa nchi tuliyopo sio nchi nyengine.

Abu Daawuud ameitegemea hii maana ya pili lakini Ibnul Qayyim anaona kuwa maneno haya "Hivi ndivyo alivyotuamrisha" yana utata – yaani yanaweza kukusudiwa kwa maana ya kwanza au ya pili. Kwa maana hiyo maneno hayo hayawezi kuwa hoja kwani hoja haitakiwi kuwa na utata.

Angalia: Aunul-Maabud Sherhe Sunani Abi Daawuud, J.6, uk.454 – 455

4. Imaam An-Nasai

Naye Imaam An-Nasai ameonesha msimamo wake kwa kukipa kichwa cha habari kisa cha Kurayb kwa kusema:

أختلاف الأفاق في الروية

"Kutofautiana kwa miji ya mbali katika muandamo."

---

⁹ Amezaliwa 7 Safar 691H, amekufa 23 Rajab 751H.

Kutokana na maelezo haya inaonekana kuwa An-Nasai ameelekea kuwa na msimamo unaosema kwamba kila nchi ifuate muandamo wake iwapo nchi hizo ziko mbali mbali. Ama zikiwa nchi zenyewe ziko karibu karibu basi hapatakuwa na sababu ya kutofautiana katika muandamo. (Angalia Sunani An-Nasai J.4, uk.131)

Suyuti¹⁰

Suyuti aliyesherehesha Sunani An-Nasai ametumia maneno yale yale ya Ibnul-Qayyim kama tulivyoyataja hapo juu yaani:

"وقوله "هكذا أمرنا..."

Kwa hivyo Suyuti naye amekuja na msimamo ule ule wa Ibnul-Qayyim wa kwamba maneno ya Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhu): "*Hivi ndivyo alivyotuamrisha*", yana utata kwa hivyo si hoja ya kutegemewa Kishari'ah.

Hitimisho:

Tukichunguza misimamo hiyo ya wapokezi wa kisa cha Kurayb tunagundua mambo yafuatayo:

- i) Tofauti hizi za muandamo wa mwezi zimeanza tokea karne nyingi zilizopita. Si chini ya karne 12 tokea Imaam Muslim alipokipokea kisa hicho na si chini ya karne 7 tokea Imaam An-Nawawy alipokisherehesha kisa hicho.
- ii) Ikumbukwe kuwa Imaam Al-Bukhaariy yeye hakukipokea kisa hicho.
- iii) Wapokezi wa kisa hichi wao wenywe hawakukubaliana, kwa hivyo hawakuonesha msimamo wa pamoja. Kwa maana nyengine wametofautiana katika kukifahamu kisa chenyewe.
- iv) Washerehesaji wao takriban wote wameonesha msimamo wa aina moja. Wao wamekuja na dhana ya kukubaliana kufunga pamoja dunia nzima.
- v) Kisa cha Kurayb ni 'Majhuul' yaani Kurayb ni mtu asiyeleweka vyema katika wapokezi wa Hadiyth.

---

¹⁰ Amezaliwa 1Rajab 849H. Amekufa 19 Jamadal-Ula 911H.

SURA YA TATU

MGAWANYIKO WA MTAZAMO WA WANAVYUONI JUU YA MUANDAMO WA MWEZI

Kama tulivyokwisha kubainisha kwamba sharti la kufunga na kufungua ni lazima Waislam wauone mwezi au wapate habari kuwa mwezi umeonekana.

Jambo hili limezusha mjadala katika kukifahamu kisa cha Kurayb pamoja na Hadiyth za Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kama ile iliyopokewa na Swahaabah Ibn 'Umar (Radhiya Allaahu 'Anhu) kwamba:

صوموا لرؤيته وأفطروا لرؤيته فإن غم عليكم فأكملوا عدة شعبان ثلاثين (رواه البخاري)

((Fungeni kwa kuuona (mwezi) na fungueni kwa kuuona (mwezi) na kama umezingwa na wingu (usionekane) kamilisheni idadi (ya siku 30) za Sha'abaan.)) (Imepokewa na Al-Bukhaariy)

Inafahamika kuwa Wanavyuoni wa tangu na tangu wameonesha kutofautiana juu ya suala hili la kuonekana mwezi katika makundi mawili yauatayo:

I. Kundi La Kwanza

Wanavyuoni waonao kuwa kila "pahala" pawe na muandamo wao. Hoja inayotumika kwa Wanavyuoni hawa ni namna walivyokifahamu kisa cha Kurayb kwa namna mbali mbali.

Wanavyuoni waliofuata mtazamo huu hawakuonesha msimamo wa aina moja, bali wao wenyewe wamegawanyika katika makundi yasiyopungua manane. Kwa hivyo jambo hili halikuweza kuwaunganisha Waislam wote. Imaam Ibn Hajar al-'Asqalaaniy katika kitabu chake *Fat-hul-Baariy*, Juzuu ya 4, uk. 123 - 124 ametaja baadhi ya tofauti hizo za madhehebu ya wanavyuoni hao juu ya jambo hili. Kwa ufupi madhehebu yaliyojitokeza katika kundi hili ni kama ifuatavyo:

1. Kuzingatia Mipaka Ya Kila Nchi Kijiografia Na Kiutawala

Baadhi yao wameonelea kwamba kila nchi ifunge na kufungua kwa kuona mwezi wake. Wametaja nchi (Balad) wakimaanisha eneo lolote lililozungukwa na mipaka ya kijiografia na kiutawala. Baadhi ya Wanavyuoni waliofuata msimamo huu ni kama: Ibnul-Mundhir, Ikrimah, Salim, Alqasim bin Muhammad, Is-haq, At-Tirmidhiy na Al-Mawaarid.

Mambo yanayoweza kujitokeza ambayo yana utatanishi ni kama yafuatayo:

Mipaka ya nchi ambayo imechorwa na wanadamu bila shaka haiwezi kukidhi haja au lengo kuu la Uislam ambalo ni **umoja**. Kwa mfano tukiangalia mifano michache ya hoja hii, tutaona udhaifu ufuatao:

- i) Kwa kuwa Afrika ya Mashariki ni mjumuiko wa nchi tatu. Kwa hivyo kwa hoja hiyo patakuwepo na 'miezi mitatu' – yaani kila nchi iwe

inaona na kufuata mwezi wake. Ikumbukwe pia Tanzania ni muungano wa nchi mbili.

Ameandika mwanahistoria mmoja kwamba wakati fulani, Afrika ya Mashariki ilikuwa yote ni nchi mbili tu:

"Waingereza na Wajerumani walipoingia Afrika, waliweza kuteka na kutawala eneo kubwa kwa kutumia mbinu za kufarakanisha jamii kwa njia ya 'kugawa na kutawala'. Waingereza kwa mfano, waligawa Koloni lao la Afrika Mashariki katika sehemu mbili kuitawala, yaani Kenya na Uganda".
Angalia Kitabu: R. E. Meena, Historia Fupi Ya Jumuiya Ya Afrika Ya Mashariki 1900 – 1975, uk. 2.

- ii) Ikumbukwe kuwa kuna nchi hapa duniani ambazo zimezungukwa mipaka yake yote na nchi moja tu. Kwa kifupi nchi hiyo inakuwepo katikati ya nchi nyengine tofauti, kwa mfano Lesotho na Swaziland ni nchi zilizoka katikati ya Afrika ya Kusini.
- iii) Kuna nchi zilizo ndogo sana hapa duniani kama Brunei na pia zipo nchi kubwa mno kama Urusi.
- iii) Kuna nchi ambazo baadhi ya majimbo yake hujitenga mara kwa mara. Je kila jimbo linalojitenga ndio litabidi litazame mwezi wake?

2. Kuzingatia Umbali Wa Farsakh 24

Wapo wanaosema kwamba tofauti ya mji na mji mwengine ambao unatofautiana katika hukumu ya kuona mwezi ni kiasi cha kipimo cha Farsakh 24, ambacho ni sawa na kilomita 89 au maili 72. Yametajwa haya kwenye kitabu Al-Fiqhul-Islamiy Wa Adillatuhu, J.2, uk.607.

Wanavyuoni waliopita katika utaratibu huu ni akina Ibn Hajar na an-Nawawiy.

Udhaifu unaoweza kujitokeza kwenye hoja hii ni kama ifuatavyo:

- i) Maili 72 kwa hivi sasa ni mafupi mno. Kwa mfano katika nchi moja kama Tanzania zinaweza kutoka maili 72 nyingi mno. Ndio kusema kwamba nchi moja kama Tanzania itakuwa na tofauti nyingi za kufunga na kufungua ikiwa kila eneo la maili 72 litatizama mwezi wake?
- iv) Jambo jengine muhimu la kujiuliza juu ya hoja hii ni je wapi katika nchi yenyewe ambapo ni pa kuanzia kupima hizo maili 72 na wapi pa kumaliza? Kwa mfano mwezi umeonekana Unguja Mjini, je pahala gani paanzwe kuzipima Farsakh 24? Je tuanze kisiwa cha Chumbe, tuanze Mnazi Mmoja Hospitali pahali walipoanza Waingereza vipimo vyao vya maili? Tukaanze Nungwi mwisho wa Kaskazini Unguja au tuanze wapi?
- iii) Ikiwa kitaanzwa kipimo hicho sehemu yoyote ya hapa Mjini Unguja kuelekea upande wa Kaskazini, hapana shaka maili 72 zitamalizika baharini kabla ya kufika Pemba.
- v) Kwa mfano mwezi umeonekana Dar-es-Salaam, kisha zikaanzwa kupimwa hizo Farsakh 24 kutoka huko hadi zikamalizika Kiembesamaki

Unguja. Je ikiwa Kiembesamaki itafuata mwezi ulioonekana Dar-es-Salaam, Migombani na Kilimani ifuate mwezi gani?

3. Masafa ya Qasri

Tofauti baina ya pahala na pahala pengine juu ya hukumu ya kufunga na kufungua ni kuangalia kipimo cha masafa ya Qasri, yaani masafa ambayo mtu anaruhusiwa Kishari'ah kupunguza idadi ya rakaa za Swala kama mtu huyo yuko safarini. Wanavyuoni waliopita katika Fatwa hii ni kama an-Nawawiy na Rafii.

- i) Udhaifu mkubwa unaoweza kupatikana katika hoja hii ni kwamba hakuna hasa kiwango kimoja maalum kilichothibiti Kishari'ah cha Masafa ya Qasri kwa Wanavyuoni wote. Kila mmoja amepita kwa namna yake. Wapo waliosema masafa ya Qasri ni kilomita 89, maili 72 (angalia Al-Fiqhul-Islamiy Wa Adillatuhu, J.2, uk.605). Wengine wamesema Masafa ya Qasri ni maili 56 au kilomita 90 kama Shaykh al-Amin bin 'Aliy al-Mazrui katika kitabu chake Hidaayatul-Attfal, uk.37. Pia kuna kauli za wengine kwamba Masafa ya Qasri ni 'Bardi nne" yaani maili 48 na wengine wamesema maili 560 au kilomita 901.
- ii) Wenye kauli hii wanaonekana wamejaribu kuilinganisha ibada ya Swalah na Saumu katika Masafa ya Qasri, jambo ambalo halikubaliki, kwani katika kufunga, mtu haruhusiwi kupunguza idadi ya masaa au masiku ya kufunga kama ilivyo kwenye Swalah, mtu huruhusiwa kupunguza idadi ya rakaa pia kwa kutanguliza au kuakhirisha Swalah yenyewe endapo mtu huyo yumo safarini. Wala haikuelezwa tofauti yoyote ya msafiri huyo na anachosafiria kiweje – ikiwa kapanda chombo au anakwenda kwa miguu, kama kapanda farasi, punda, ngamia, gari, ndege au meli. Pia hapakutajwa muda gani atakaokaa katika safari yenyewe ndio mtu ataruhusiwa kupunguza Swalah zake.

Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) alikaa Taabuuk siku 20, kwa kuwa alikuwa hakunuilia kuishi huko, muda wote huo alikuwa akisali Swalah ya safari yaani Qasri. Lakini tunaelewa kuhusu jambo la kufunga, mtu anapofika kwenye mji wowote itamlazimu afunge hata kama ataondoka hapo baada ya siku mbili tatu kuendelea na safari yake.

4. Tofauti Za Matlai

Hapa wamejitokeza baadhi ya wanavyuoni ambao wengi wao wa madhehebu ya Kishafi'iy na Kiibadhi ambao wanasema kwamba watu walio katika nchi zilizokaribiana watafunga pamoja, ikiwa utaonekana mwezi katika nchi zao. Lakini miji iliyo mbali mbali, kila mji utafunga kuona mwezi wake.

Wanavyuoni wenye kauli hii ni kama Abu Tayyib, al-Baghawiy, an-Nawawiy¹¹, as-Saydalani, Saalimiy (Ibadhi), Abu Sa'iyd, al-Qudamiy (Ibadhi), na Wairaqi wa kale. Wenye kauli hii, nao wametofautiana katika kuthibiti umbali gani baina ya mji na miji inayotofautiana katika hukumu za kufunga na kufungua.

---

¹¹ Imaam an-Nawawiy ameanesha misImaamo mitatu tofauti katika suala hili moja la mwezi: (1) Masafa ya Qasri, (2) Farsakh 24 na (3) Matlai.

Tofauti hizi zimeelezwa katika vitabu vingi vya Kishaf'iy kama vile Al-Majmu'u, J.6, uk.297 na Mughnil-Muhtaaaj, J.1, uk.42.

Katika kauli yao hii wanavyuoni hawa hawakuweza kubainisha ni vipimo gani vitumike ili kujua ni nchi gani zinazofuatana katika matlai moja na nchi gani zinazotofautiana. Pia wenye kauli hii hawakuweza kuweka wazi makusudio ya matlai hapa ni ya jua au mwezi wala hawakueleza kitaalamu uhusiano gani uliopo baina ya malai ya jua na mwezi.

Mfano mdogo unaoweza kutatanisha ni katika nchi yetu moja ya Tanzania. Kwa kweli ina matlai (yaani mawio na machweo) tofauti katika baadhi ya mikoa yake. Mkoa wa Dar-es-Salaam una mawio na machweo yake tofauti baina yake ukiulinganisha na kanda ya Magharibi inayokusanya mikoa ya Mwanza, Tabora, Bukoba na Kigoma. Jua huchomoza Dar-es-Salaam karibu saa moja nzima kabla ya Kigoma na hivyo hivyo kutua kwake. Kwa hivyo watu wa Dar-es-Salaam huanza kusali Swalah zao na huanza kufunga funga zao, pia huanza kufuturu futari zao kiasi cha saa moja nzima kuwatangulia (kabla ya) watu wa Kigoma.

Ikumbukwe kuwa Dar-es-Salaam na Kigoma ni mikoa iliyomo katika nchi moja ya Tanzania¹².

'Matlai' ni neno linalotokana na lugha ya Kiarabu ambalo limezoeleka kutumika kwa mkato. Ukamilifu wake hutamkwa "*Ikhtilaaful-Mattaalih*". Ibara hii ina maneno mawili "*Ikhtilaaf*" ambalo tafsiri yake ni 'tofauti' na "*Al-Mattaalih*" ambalo ni 'machomozo'. Ilivyokuwa hapa panazungumziwa jambo la mwezi, muradi wake ni 'machomozo ya mwezi'. Kwa hivyo tafsiri yake kamili ni kusema: 'Tofauti ya Machomozo ya Mwezi', ingawa imezoeleka kutamkwa kimkato tu 'Matlai', pia inakubalika.

Baadhi ya Wanavyuoni wameona kuwa Matlai ni kikwazo pingamizi ya kuweza kuwajumuisha Waislam wote duniani kuweza kufunga na kufungua pamoja katika mwezi Mtukufu wa Ramadhaan.

Wameonelea kwamba nchi ambazo machomozo yao ya mwezi yanayotofautiana, basi zitakuwa na hukumu tofauti katika kuanza kufunga na kufungua. Na mategemeo yao makubwa wameyaegemeza kwenye 'Kisa cha Kurayb na Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhuma)'. Jambo ambalo wanavyuoni wengine walio wengi imewadhihirikia kwamba kisa cha Kurayb si hoja katika mas-ala haya kama tulivyokwisha kubainisha huko nyuma.

Jambo moja zuri na la faida ambalo wanavyuoni hawa wamelifanya ni kule kuonesha na kukubali kwao kwamba mjumuko wa nchi fulani fulani (kama nchi tatu kwa nne za Afrika ya Mashariki) zaweza kushirikiana katika kufunga na kufungua kwa siku hiyo hiyo moja. Hapa wameweza kuonesha kuwa kuna uwezekano kabisa wa kufunga na kufungua siku moja, yaani bila ya kuwepo tofauti ya siku moja, yaani bila ya kuwepo tofauti ya siku nzima.

---

¹² Lakini Dar-es-Salaam pamoja na Zanzibar zina mawio na machweo takriban sawa sawa na mawio na machweo ya Makkah na Madinah. Kwa hivyo, miji hii yote ina uwiyo (usawa) katika nyakati zao za Sala kutegemea usawa wao katika kuzama na kuchomoza jua pamoja

Kwa vile wanakubali muungano na mshikamano wa nchi zenye Matlai mamocha ziweze kufunga na kufungua pamoja, hapa panaonesha umuhimu wa dhana ya kuleta umoja wa Waislam wanaikubali.

Kwa nini basi wasiwajibishe kila kijiji au kila mji au kila nchi na mwezi wake? Bali wamejuzisha mjumuiko wa nchi nyingi, kwa mfano Afrika ya Mashariki, na namna kama hiyo.

Mfano mwengine ni wa Wanavyuoni wa Kihanafi waliokubalisha nchi kubwa kama Bara Hindi (India) na Pakistan (subcontinent) zina Matlai moja. Kwa hivyo wanakubaliana kufunga na kufungua kwa pamoja kama mwezi utaonekana sehemu yoyote iliomo katika nchi hizo.

Pia wapo waliosema bara zima, yaani *kontinent* zima kama Afrika au Asia linaweza kufunga na kufungua kwa pamoja.

Angalia: Kitabu: Ramadhan Special 1986, The Islamic Da'wah and Irshaad, P. O. Box 60650, Nairobi, Kenya, uk. 15, 17 – 18.

Umoja huu unaokusudiwa hapa ni kule kuondoa tofauti kubwa katika nchi moja na nyengine, yaani tofauti ya siku nzima. Lakini jambo la kusikitisha ni kwamba tofauti ya siku mbili au zaidi hutokea katika kufunga na kufungua hapa duniani. Hapana shaka wanavyuoni wa fatwa ya Matlai wangaliendelea kuishi hadi karne hii, wangebadilisha fatwa yao hii wakaelekea zaidi kwenye umoja.

Jambo jengine la kuzingatia ni kwamba wanavyuoni karibu wote wamekubaliana kuwa machomozo (matlai) yamehusiana na jua na kwamba kila eneo (pahala) litafata majira ya kuchomoza, kupinduka na kuzama kwa jua katika hukumu ya kusimamisha Swalah ndani ya siku hiyo hiyo moja kwa ulimwengu mzima. Suala hili la kuingia na kutoka kwa nyakati za Swalah halina mushkeli kwani limeelezwa wazi wazi katika Qur-aan Tukufu.

(Angalia: Surat al-Israa (Bani Israiyl) 17:78)

Lakini hakuna Aya hata moja katika Qur-aan (bali hata Hadiyth moja iliyokuja) kujuzisha (kukubalisha) kuwepo kwa tofauti za Matlai ya mwezi. Kwa hivyo basi hakuna hoja hata moja ya Kishari'ah iliyokuja kukubalisha kuwepo kwa Matlai ya mwezi '*Matlial-Qamar*'. Neno Matlai mara zote katika Qur-aan limekuja likiambatanishwa pamoja na Jua '*Matlai-shamsi*'. Zifuatazo ni baadhi ya Aya zilizotaja habari za Matlai:

{{وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَتْ ...}}

{{Unaliona jua linapochomoza....}} (Al-Kahf 18:17)

{{حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ ...}}

{{Hata ilipofika matokea ya jua ...}} (Al-Kahf 18:90)

{...وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ...}

{{Na umtukuze Mola wako pamoja na kumsifu kabla halijatoka jua ...}} (Twaha 20:130)

{...وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ...}

{{Na Mtukuze Mola wako kwa kumsifu, kabla ya kutoka jua...}} (Qaaf 50:39)

Angalia pia Al-'Alaq 97: 5 na Bani Israil 17: 78

5. Usawa wa Bahari (Sea Level)

Pia kuna Maimaam wengine kama al-Mahdi, Yahya na al-Haadawiyah ambao wameipata kwamba mwezi utakapoonekana katika sehemu fulani basi hutosheleza uoni wake huo kwa nchi zote zenye usawa mmoja wa bahari (Sea Level). Kwa hivyo wameonesha kwamba upo uwezekano wa nchi zote zilizo katika tambarare (usawa) mmoja kufunga na kufungua pamoja. Na zile nchi zilizoko kwenye Nyanda za juu yaani zilizoinuka kama sehemu za milimani pia zinaweza kushirikiana katika jambo lao hilo kwa pamoja.

Ingawa wenye rai hii wamejitahidi kuonesha uwezekano wa kuanza kufunga pamoja kwa eneo kubwa zaidi lakini pia katika hoja yao hiyo hiyo kuna ufinyu. Katika hali halisi uko uwezekano wa kuwa na tofauti nyingi za usawa huo wa bahari (Sea level) hata katika nchi moja. Kwa mfano Tanzania pekee inaweza kuwa na tofauti nyingi katika kuanza kufunga mwezi wa Ramadhaan katika miji yake ya pwani kama Dar-es-Salaam, Tanga, Bagamoyo na Mtwara ukilinganisha na zile sehemu zilizoko kwenye nyanda za juu kama Arusha, Moshi, Iringa na sehemu kama hizo.

6. Mashariki na Magharibi

Kuna baadhi ya wanavyuoni wakubwa pia wakiwemo akina Ibn Taymiya na Abu Muslim (Ibadhi) ambao wamegawa uwezekano wa kuanza kufunga na kufungua dunia nzima kwa matapo mawili tu yaani Mashariki na Magharibi.

Wao wameonelea kuwa ikiwa mwezi muandamo utaonekana kwa mara ya mwanzo katika sehemu ya Magharibi ya dunia, basi nchi zote za Magharibi ya dunia zitawajibika kufunga kwa pamoja. Lakini hukumu hii haitowalazima watu wa Mashariki kwani wao watakuwa wameshapambazukiwa na mchana wao.

Ama kama mwezi utaanza kuonekana mwanzo huku upande wa Mashariki, basi watalazimika watu wa Mashariki yote kuanza kufunga na pia watu wa Magharibi. Wanavyuoni hawa wamejuzisha haya ya watu wa Magharibi katika kufunga pamoja kwa jua kwa kawaida huanza kutua katika nchi zilizo Mashariki mwanzoni kabla ya zile zilizoko Magharibi.

Kwa hivyo, uwezekano huu wa kuchwa (kuzama) jua mwanzo katika nchi za Mashariki kutawawezesha watu wa Magharibi kupata habari za (kwish)

kuonekana mwezi muandamo mapema kabla hata jua halijatua katika upande wao. Kwa hivyo, Magharibi itashirikiana na Mashariki katika usiku mmoja huo huo. Na huu ndio ule uwezekano wa kufunga dunia nzima kwa siku moja ile ile.

Kwa kweli rai ya Jamhuri ya wanavyuoni inaonekana ni kujenga umoja wa Ibada za Waislam wote ili waingie katika Madrassa moja katika siku moja ya msimu ya Ramadhaan. Sharti ni kuona mwezi sio umbali wa miji. Tena wanavyuoni wote wamekubaliana hata akiuona mtu mmoja tu muadilifu anatosheleza kama tulivyokwisha taja hapo nyuma katika kitabu hiki¹³.

Pia Wanaanga nao wameeleza urahisi wa kuweza kufika habari kwa nchi zote kwani tofauti inayoeleweka baina ya nchi ya Kiislam iliyoko Mashariki ya mbali na ile iliyoko Magharibi ya mbali ni tofauti ya masaa tisa (9) tu.

Kwa hiyo kuna uwezekano wa dhahiri kwamba unapoonekana mwezi mwandamo popote katika nchi hizi kuweza kushirikiana katika usiku huo huo kwa pamoja katika kutia nia ya kufunga na kula daku kabla ya kuingia alfajiri popote pale walipo.

Ni vyema ieleweke kwamba hakuna nchi yoyote duniani iliyotofautiana na nchi nyengine katika kupata usiku kwa masaa ishirini na nne (24). Nchi zote duniani zinashirikiana katika usiku mmoja, pia zinashirikiana katika mchana mmoja huo huo, isipokuwa nchi nyengine hutangulia na nyengine zikafuatia nyuma. Chukulia mfano wa gari moshi refu linalopita kwenye dara fupi, bila shaka hutangulia kichwa (engine), kisha likafuatia behewa moja baada ya jengine. Lakini hapa hapasemwi "*kichwa cha gari moshi kimepita kwenye daraja, kisha limepita behewa la kwanza, kisha limepita behewa la pili, kisha...*" Bali husemwa kwa ujumla "*Gari moshi limepita au linapita kwenye daraja.*" Hata kama sehemu ya mbele imeshapita na sehemu ya nyuma haijapita bado kwenye daraja.

Kutokana na uwezekano huo wa kushirikiana dunia nzima katika siku moja, kuna uwezekano pia wa kushirikiana kufunga na kufungua siku moja hata kama mwezi utaonekana mwanzo Magharibi ingawa kutakuwepo na tofauti katika nyakati za kula daku na kuftari na hayo yamewekwa wazi katika Qur-aan Tukufu pale Mwenyezi Mungu Aliposema:

{وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّىٰ يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ۚ ثُمَّ أَتِمُّوا الصِّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ ...}

{{Na kuleni na kunyweni mpaka ubainike kwenu weupe wa Alfajiri katika weusi wa usiku. Kisha timizeni Swaumu mpaka usiku}} (Al-Baqarah 2: 187)

Tuchukulie mfano wa nchi ya Magharibi kama Uingereza na nchi ya Mashariki kama Tanzania ambazo zina tofauti ya masaa matatu. Tanzania hutangulia masaa matatu mbele kabla ya Uingereza. Kama ikitokea kuonekana mwezi – Muandamo kwa mara ya mwanzo huko Uingereza wakati wa jioni ya saa 12 za huko, Tanzania itakuwa imeshaingia saa 3 za usiku. Kama Tanzania itapata

¹³ Angalia Sura Ya Kwanza ndani ya Kitabu hiki - Kuingia na Kutoka Mwezi wa Ramadhaan.

habari hizo kabla ya alfajiri bila shaka kutakuwa na uwezekano wa kushirikiana kufunga kwa pamoja siku inayofuata.

Shaykh Jaadul-Haq mwenye kitabu "Bayaanul Linnaasi", katika J.2, uk.204 ameandika haya yafuatayo:

"...إن الفرق في التوقيت بين أقصى التجمعات الإسلامية الكبيرة في الشرق كأندونيسيا وفلبين وأقصى تلة التجمعات في الغرب كالمغرب وهو تسع ساعات. والبلاد التي تقع إلى الغرب عندها فرص أكبر لرؤية الهلال، ويمكننا أن نخبرنها الدول الشرقية بالطرق السريعة الحديثة، فيصبح الجميع وهو صائمون"

"... Tofauti ya nyakati kati ya nchi za Kiislam zilizopo Mashariki ya Mbali kama vile Indonesia na Phillipine na zile nchi za Kiislam zilizoko Magharibi ya Mbali kama vile Morocco kuna tofauti ya masaa 9 tu. Na kwa sababu nchi zilizoko Magharibi zina fursa kubwa zaidi ya kuona mwezi (kuliko zile zilizoko Mashariki) upo uwezekano wa nchi za Magharibi kuziarifu nchi za Mashariki juu ya kuandama kwa mwezi kwa kutumia vipashio vya kisasa ambavyo vina uwezo wa kufikisha habari katika usiku ule ule. Na kwa hivyo upo uwezekano wa nchi zote za Kiislam (kuamka) kupambazukiwa na asubuhi wakiwa wamefunga".

7. Uwezekano wa Kufika Habari

Njia nyengine iliyowekwa na wanavyuoni akiwemo pia Ibn Taymiya, ni kule kutumia njia za uwezekano wa kupata habari mapema kama mwezi umeshaindama sehemu fulani. Maana ya mapema hapa; ni kule kuweza kupata habari ya kuonekana mwezi kabla ya Alfajiri Saadiq ili mtu aweze kupata muda wa kutia nia ya kufunga.

Njia za mawasiliano zilizo zikitumika wakati huo ilikuwa ni kupelekeana taarifa kwa kutumia wanyama kama punda, farasi, nyumbu au ngamia. Jambo hili la kupelekeana habari za kwamba mwezi umeonekana sehemu fulani ili watu wengine watakaopata habari wafunge linatuthibitishia pia kuwa suala la ushirikiano wa kufunga pamoja lilizingatiwa kadri ilivyowezekeana. Watu wa wakati huo hawakutoshelezeka na kufunga peke yao kwa kuwa wameuona mwezi katika mji wao, bali walipendelea zaidi kuwafikishia wenzao (walioko mbali) habari hizo ili wajumuike nao pamoja katika kufunga na kufungua Saumu ya Ramadhaan.

Hapa pana mazingatio yale yale tuliokwishayataja huko nyuma, kwamba huthibiti kuingia mwezi wa Ramadhaan kutokana na moja kati ya mambo mawili tu; ama kuona mwezi Muandamo kwa macho au kusikia (kupata habari) kuwa mwezi umeonekana. Suala hapa linakuja; njia gani bora hutumika ili kupata/kupelekeana taarifa za mwezi kwa wakati mnasaba?

Yafaa pia tuzingatie kuwa njia zilizozikitumika wakati wa nyuma (zamani) zilikuwa ni jitihada sahihi kwa wakati huo ambazo zilikuwa zikikidhi haja kwa mujibu wa hali za wakati wenyewe kwani hali za mawasiliano zilikuwa ni ndogo na changa. Nchi zilikuwa zikiwasiliana kwa safari za wanyama, ambazo zilikuwa

zikichukua muda mrefu kabla ya kuwafika. Wanyama wenyewe bila shaka walikuwa wakitofautiana mwendo (kasi) wa safari zao.

Hapana shaka mwendo wa farasi haulingani na mwendo wa ngamia. Kwa hivyo, masafa yatakayopatikana kwa mwendo wa farasi si sawa na masafa yatakayopatikana kwa mwendo wa ngamia. Pili waendeshaji wanyama walitofautiana katika mbinu na ujuzi wa uendeshaji wao. Wako walioweza kuwapeleka wanyama kwa kasi zaidi kuliko wengine.

Utatanishi mwengine unajitokeza hapa kwamba hakuna mnyama hasa maalumu aliyetajwa na Shari'ah ya Kiislam kuwa atumike katika kuwasilisha taarifa za mwezi, hasa hasa ukizingatia kwamba taarifa zenyewe zinatakiwa ziweifike watu wengine kabla hakujiapambazuka (Alfajiri).

Halikadhalika usafiri wa bahari ulikuwa hafifu na wa taabu kuweza kuwafikiana watu. Lakini suala la mawasiliano kila dunia inaposogea mbele nalo linapamba moto. Wakati huu zinatumika njia nyepesi na haraka mno kama vile simu, telex, TV, fax, [internet] na kadhalika.

Nchi zote zinaweza kuwasiliana kwa dakika au sekunde chache tu. Na hayo ya uvumbuzi wa mawasiliano mapya Alikwishayasema Mwenyezi Mungu Mjuzi wa kila kitu kwamba:

وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً ۚ وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ

{{Na (Amewaumba) farasi na nyumbu na punda ili muwapande na (wawe) mapambo. Na Ataumba (vipando vyengine) msivyovijua (Nayo ndio haya mamotokari, meli, ma...).}} (An-Nahl 16: 8)

Utaratibu huu mpya wa Waislam kuwapelekea habari wenzao walioko mbali kwamba mwezi umeonekana unaendelezwa na baadhi ya watu wa zama zetu hizi. Kwa mfano, mwezi unapoonekana mwanzo nchini Saudi Arabia, mfalme wa nchi hiyo huwatangazia Waislam wa dunia nzima katika usiku huo huo kwamba Ramadhani imeingia.

Taarifa hizo hutangazwa hewani na Idhaa ya Redio Saudi Arabia, tena kwa kuzitaja nchi zote za Kiislam au zilizotawaliwa na viongozi Waislam pamoja na kuwataja kwa majina viongozi wa nchi hizo wakiwa ni wafalme, maraisi au mawaziri wakuu.

8. Kusadifu

Wako baadhi ya Wanavyuoni wengine kama kina Sarkhasiy wa madhehebu ya Hanafi ambao wameonelea kwamba uko uwezekano wa kushirikiana kufunga kwa zile nchi ambazo zina uwezekano wa kuona mwezi muandamo kwa pamoja. Au kwa maana nyengine katika zile nchi ambazo zimewahi kusadifu japo mara moja kuona mwezi muandamo katika siku moja.

Mpango huu unaonesha uwezekano wa wazi kabisa kwamba nchi zinaweza kushirikiana madam zimeshawahi kusadifiana kufunga pamoja. Jambo ambalo hatimae linaweza kupelekea ulimwengu mzima kufunga na kufungua pamoja.

Mara nyingi imeshuhudiwa kusadifiana kwa nchi nyingi katika jambo hili la mwezi. Kwa mfano kuna ushahidi mwaka 1416 (1996) ambapo nchi nyingi zilianza kufunga siku moja zikiwemo nchi za kusini mwa Afrika, Afrika ya Kaskazini, Nchi za Kiarabu, Urusi, Uingereza na nyingi nyenginezo. Isipokuwa Tanzania ilikwenda kinyume ambapo ilifunga siku ya pili yake kwa kungojea 'mwezi wao'.

II. Kundi La Pili

Kuna Wanavyuoni wengi waonao kuwa mwezi unapoandama sehemu moja hutosheleza uoni wake huo katika kila pahala Ulimwenguni. Katika suala la kufunga pamoja, wao wamelithibitisha jambo hili kwa Aya ya Qur-aan Tukufu (Al-Baqarah 2: 185) pamoja na Hadiyith zote zilizokuja juu ya suala hili.

Kwa maana nyengine ni kwamba madhehebu matatu yote ya Kisunni ya Abu Haniyfah, Maalik na Hanbal yamewafikiana kwamba utakapoonekana mwezi muandamo sehemu moja utawajibisha sehemu nyengine zote ulimwenguni kufunga pamoja.

Msimamo huu pia umeungwa mkono na Maimaam wengine wakubwa wakiwemo miongoni mwao Ibnul-Maajishuun, as-Shaukani, Alkhalil bin Ahmad (Ibadhi), Abu Muslim (Ibadhi), al-Qanuji, pamoja na Muhammad 'Aliy as-Swaabuniy, Dr. Qardhawi, Dr. Ahmad Shakir na Dr. Wahbat Az-Zuhayliy. Wote hawa wameonelea kwa pamoja kwamba muandamo mmoja tu wa mwezi hutosheleza sehemu zote duniani katika hukumu hii ya kufunga na kufungua Ramadhaan.

Ingawa wapo baadhi yao waliokuja na hoja kwamba hukumu hii ya kufunga ulimwengu mzima itawajibika pindipo kama atakuwepo kiongozi mmoja (Imaaml-Aadham) muadilifu kwa ulimwengu mzima. Kwani hukumu yake inaenea na inawahusu ulimwengu mzima.

Angalia:

- i) Fat-hul Baaryi, J.4, uk.123
- ii) Nayhul-Awtaar, J.4, uk.268

Lakini walio wengi katika wao wameona sharti la msingi ni kupata mawasiliano, yaani habari za kuaminika katika utaratibu unaokubalika Kishari'ah kwani katika zama hizi zetu kupatikana Imaam Muadilifu kwa ulimwengu mzima ni jambo adimu na muhali mno.

Ama kufananisha watu wa zamani na leo kimawasiliano ni udhaifu wa hoja kwani wakati huo mawasiliano yalikuwa duni sana. Watu wa zama hizo walikuwa na udhuru wa kutopata habari kirahisi. Hawakuwa na redio wala simu.

Hivyo, inawezekana kwamba walikuwa wakifunga na kufungua tofauti na wenzao walioko mbali. Kutokana na udhuru huo, bila shaka Shari'ah iliwaruhusu. Hali hii ni kama vile mtu aliyepotelewa na upande wa Qiblah, hapana shaka mtu huyo anaweza kusali kwa kuelekea upande wowote, na kutokana na udhuru huo, atapata ujira wa Swalah yake hiyo.

SURA YA NNE

MAELEZO YA KIJIOGRAFIA

1. Asili Ya Mipaka Afrika Mashariki

Kwa kuwa Uislam haukufungamana na mipaka au uzalendo, hapana budi tueleze kwa kifupi historia ya uchorwaji wa mipaka hapa Afrika ya Mashariki. Ukiangalia kwa makini asili ya mipaka hapa Afrika kwa ujumla, utagundua kwamba kulikuwa na kinyang'anyiro na uchu wa wakoloni kuyapora maeneo mbali mbali kwa ajili ya kuyatawala.

Wanahistoria wengi wanaamini kwamba wageni waliokuja Afrika na wale waliosambaa sehemu nyengine za ulimwengu, walifanya hivyo kwa sababu za kiuchumi. Moja kati ya sababu hizo ilikuwa ni biashara ya utumwa.

Pamoja na wageni kutoka sehemu za Mashariki ya mbali, Uajemi na Uarabuni, Wazungu nao walikuja Afrika ili kukidhi mahitaji hayo ya kiuchumi. Baada ya mabadiliko ya mfumo wa uchumi huko Ulaya ambako utumwa ulikuwa hauna manufaa tena kiuchumi, mahali pake palichukuliwa na ukabaila na mwisho ubepari ambao ulitegemea zaidi viwanda badala ya ardhi. Jambo hilo liliwafanya wawe na haja ya utanuzi wa masoko, malighafi na sehemu za kupanulia mitaji yao. Mambo haya yakawafanya waje hapa Afrika ili kukidhi matarajio yao.

Katika harakati za kutaka kuyadhibiti maeneo muhimu ya Afrika, mataifa ya Ulaya yalituma mawakala wao ambao walipaswa kutafuta maeneo muhimu yanayoweza kuwa ya manufaa kiuchumi kwa nchi zao. Kati ya mawakala hao waliofanya kazi kwa manufaa ya Ulaya walikuwa ni Watafiti wa Jiografia (Explorers). Hawa walitembelea maeneo mbali mbali na kutoa taarifa kuhusu maeneo waliyoyaona muhimu kwa manufaa yao.

Kati ya watafiti hao ni Richard Nander aliyetumwa na Waingereza na alifanya kazi katika eneo la Mto Niger huko Afrika ya Magharibi. Mwingine ni Mfaransa De Brazza, nae alitumikia nchi yake katika maeneo ya Senegal na Gambia mpaka katika kinywa cha Mto Kongo. Kwa upande mwingine Henry Morton Stanley alitumwa na Mfalme Leopard II wa Ubelgiji, naye alifanya kazi hiyo katika maeneo ya Mto Kongo.

Katika maeneo ya Afrika ya Mashariki na Kati, watu kama David Livingstone, Burton na Speke walitumwa na Uingereza kutafuta vianzio vya Mto Nile, wakati ambapo Livingstone yeye alichunguza zaidi maeneo ya milima kama vile Kilimanjaro.

Wajerumani nao waliwatuma watu wao, Rabmari alikuwa ni mmoja wao. Baadae Karl Peters alifanya kazi muhimu ya kutia saini mikataba na machifu wa maeneo mbali mbali ya Tanganyika kama vile Mfalme Mangungu wa Msowero.

Watafiti hao pamoja na Makampuni ya Kibiashara na Wamishionari wa Kikiristo walifanya kazi ya kupeleka taarifa katika nchi zao ambazo baadae zilikuja kuyatawala maeneo hayo.

Katika utendaji wa kazi yao hiyo ya kutafiti maeneo muhimu, walijikuta wanagongana wenyewe kwa wenyewe kwa kuwa kila taifa lilijitahidi kutafuta eneo bora kwa kutumia kigezo fulani ili nchi yake iliyoko Ulaya iweze kulitumia eneo hilo. Kati ya maeneo yaliyogombaniwa sana ni yale yaliyozungukwa na Mto Kongo, Mto Nile na mwambao mzima wa Afrika ya Mashariki.

2. Kinyang'anyiro Cha Afrika Ya Mashariki

Maeneo yaliyohusika zaidi ni yale ambayo hivi sasa yanafahamika kama ni Kenya, Uganda na Tanzania. Wakati huo Zanzibar ilihusisha mwambao wa Afrika ya Mashariki hasa visiwa vya Unguja, Pemba na Mombasa.

Kwa upande mwingine, nchi za Ulaya zilizohusika na kinyang'anyiro hicho ni Uingereza na Ujerumani. Lakini kabla ya mataifa haya mawili kujihusisha zaidi na eneo hili, karibu mataifa yote yaliyokuwa na nguvu ya kiuchumi huko Ulaya na Marekani yalikuwisha kujishughulisha na Zanzibar.

Historia inaonyesha kuwa mataifa makubwa yote yalikuwisha kuanzisha mikataba ya urafiki na utawala wa Sultani wa Zanzibar. Urafiki huu ulioanzishwa, uliziwezesha nchi hizi kuwa na uhusiano wa kibiashara na Zanzibar. Nchi hizo ni Marekani iliyoanzisha uhusiano mwaka 1833, Uingereza 1839 na Ufaransa 1844. Ilipofika 1945, karibu nchi zote mashuhuri zilikuwa zimekwishaanzisha uhusiano kama huo. Baadae nchi hizo zilianzisha Balozi zao ili kuimarisha mahusiano yao ya biashara.

Katika mwaka 1840, Mtawala Sayyid Sa'iyd Bin Sultan, aliamia rasmi Zanzibar na kuanzisha mamlaka yake katika mwambao wa Afrika ya Mashariki ikiwemo Unguja, Pemba na visiwa vyengine hadi katika maeneo ya Mogadishu na Kilwa. Wakati huo, Uingereza ilionesha kuvutiwa na Zanzibar kwa kisingizio cha kupiga vita biashara ya utumwa. Kazi hiyo ya kupinga biashara ya utumwa ilipata mafankio wakati wa Ufalme wa Sultan Majid bin Sa'iyd ambaye alitia saina mkataba na Uingereza ili kuimaliza biashara hiyo. Mnamo mwaka 1876, Waingereza walifanikiwa kupiga marufuku biashara hiyo. Inasemekana kwamba hatua hiyo ya Uingereza kupiga marufuku biashara hiyo, ilitokana na ukweli kwamba mfumo wa uchumi wa Ulaya ulikuwa umegeuka na ukawa hautegemei tena watumwa. Kwa kuwa viwanda vilichukua nafasi ya kilimo, watumwa hawakuhitajika sana.

3. Mapambano Ya Waingereza Na Wajerumani

Mataifa haya mawili yalianza kuleta wawakilishi wao mapema mnamo miaka ya 1800 na kazi yao hiyo walibahatika kufika katika maeneo ya Afrika Mashariki. Wawakilishi wao hao ambao walikuwa ni watafiti wa Jiografia (Explorers), Waenezaji dini ya Kikristo (Missionaries) na wafanyabiashara (Traders) walianza katika maeneo mbali mbali.

Kwa mfano Waingereza kama vile David Livingstone. Burton na Speke waliwahi kuchunguza maeneo ya Tanganyika kama vile walivyofanya Wajerumani – Rabman, John Krapf na Karl Peters. Harakati za Karl Peters ziliendeshwa katika

maeneo ya mkoa wa Tanga, sehemu za Usambara na Kilimanjaro ambamo alitiliana saina mikataba ya 'urafiki' na watawala wa Kienyeji. Baadae alidai kuwa anatawala katika maeneo hayo.

Jambo hilo lilileta matatizo kwani mtawala wa Zanzibar, Sayyid Barghash naye alilalamika kuwa Peters alikuwa analichukua eneo lake la utawala. Alipeleka malalamiko yake kwa Mfalme Kaiser wa Ujerumani ili maeneo ya Mombasa hadi Kilimanjaro yalindwe, asinyang'anywe. Taarifa hiyo aliisambaza kwa mabalozi wa nchi za Kigeni waliokuwepo Zanzibar, ili wamsaidie ulinzi dhidi ya Wajerumani.

Wakati ambapo Karl Peters anaendelea na mpango wake wa kuongeza eneo, wafanyabiashara wa Kiingereza kama vile James Hutton wa "*Goldie's National African Company*" na wenziwe wa "*British East Indian Company*" walikuwa wanaliendeleza wazo la kupanua eneo lao katika sehemu hiyo.

Juhudi hizi ziliishia ushindi wa Wajerumani, kwani mpaka kufikia miaka ya 1880, walikuwa wamekwisha kuichukua sehemu kubwa ya Tanganyika. Hali hii ilimtia khofu Sultani na mshauri wake Sir John Kirk (Muingereza) aliyeitaka Uingereza yenyewe iingilie kati. Hatimae Wajerumani walileta meli zao za kivita mpaka bandarini Zenz, jambo ambalo lilimuogopesha sana Sultani Barghash.

Ili kuimaliza hali hiyo, kamati ya Waingereza, Wajerumani na Wafaransa ilikaa na kuuzingatia mgogoro huo. Matokeo yake Serikali ya Uingereza na Ujerumani zilikubaliana kulitambua eneo la mwambao wa Afrika ya Mashariki na maili 10 (kilomita 16) kuingia ndani ya eneo la bara kutokea ghuba ya Tungi (Tungi Bay) Kusini hadi Kipini, Kaskazini ya Kismayu. Eneo hilo lilihusisha Unguja, Pemba, Mafia, Mombasa na miji yote ya mwambao wa Tanganyika, Kismayu na Marka, mwambao wa Somalia.

Mkataba Wa Mwanzo: Makubaliano haya ndiyo yaliyokuwa ya mwanzo rasmi yaliyokamilika katika mwaka 1886 (*The First Anglo German Agreement 1886*). Chini ya mkataba huu, Uingereza ilipewa eneo la Kenya kutoka Vanga mpaka Nyanza (Kisumu ya leo) na Ufaransa nayo ikakubaliwa kuvitawala visiwa vya Comoro. Mkataba huu haukumshirikisha Sultani Barghash katika maamuzi. Kwa hivyo hakuridhika nao. Aliendelea kudai eneo la Tanganyika kwa kutumia Kampuni ya "*British East Africa Association*". Aliikodisha kampuni hiyo eneo alilopewa la Tanganyika mpaka Kipini Somalia. Kampuni hiyo baadae ilikusanya mikataba mingi ili kudai eneo la maili 200 kutoka mwambao.

4. Mkutano Wa Berlin

Mkutano huu uliitishwa mwaka 1884 na Chancellor wa Ujerumani wa wakati huo aliyekuwa akijulikana kwa jina la Bismark. Mkutano ulifanyika katika mji wa Berlin - Ujerumani, na ulihudhuriwa na mataifa ya Kibepari ya Ulaya ambayo ni Ujerumani, Uingereza, Ufaransa, Ureno, Ubelgiji, Italia na Hispania. Marekani nayo ilihudhuria kama msikilizaji tu (Observer).

Lengo kubwa la mkutano huo lilikuwa ni kutafuta namna ya usuluhishi baina ya mataifa hayo ambayo yalikuwa yanawania maeneo ya kuyatawala katika Afrika. Haja ya suluhu hiyo ilitokea baada ya kutokea tishio la kupambana kwa vita

baina yao. Kwa hivyo wakaamua kukaa ili kugawana maeneo kwa njia ya usalama na waitawale Afrika kwa amani baina yao.

Chini ya usuluhishi wa mkutano huo, kila Taifa la Ulaya lililohusika, lilipewa eneo lililokwisha kulifanyia kazi na pale penye mgogoro ilibidi utatuliwe kwa makubaliano, kama lilivyokuwa eneo hili la Afrika ya Mashariki.

Mkataba Wa Pili: Katika ule mkataba wa kwanza baina ya Uingereza na Ujerumani, hawakuweza kuyamaliza matatizo yao ya kugombania maeneo baina ya nchi hizo mbili katika Afrika ya Mashariki. Waingereza walikuwa na haja ya kuunganisha na Sudan na Egypt ambako mto Nile unaishia. Lengo lao kubwa lilikuwa ni kuyadhibiti maeneo ambayo ni vianzio na mapitio ya mto huo. Kwa upande wa Wajerumani nao waliitaka Uganda kwa ajili ya kukamilisha lengo lao la kuunganisha na utawala wao wa eneo la Tanganyika.

Madai hayo ya pande mbili yalileta hali ya wasiwasi baina yao. Matokeo yake ni kufikiwa kwa makubaliano ya pili (*The Second Anglo German Agreement*). Mkataba huu uliitwa "*Omnibus Anglo German Treaty*"/"*Heligoland Treaty*".

Mkataba huu ndio uliuhalalishia Uingereza visiwa vya mwambao (Zanzibar) na Uganda. Zanzibar ilipewa kama hifadhi yake (Protectorate). Ujerumani ilipewa visiwa vya Heligoland huko kwenye Bahari ya Kaskazini (North Sea) iliyoko Ulaya. Vile vile maeneo ya Karagwe, Uhaya, Ruwanda na Burundi.

Wajerumani walikubali kumlipa Sultani fidia ili akubali kuziachia zile kilomita 16 za ukanda wa mwambao, na kwa hilo, waliweza kuutawala mwambao wote zikiwemo bandari za Kilwa, Bagamoyo, Dar-es-Salaam, Mikindani na Tanga. Pia waliweza kuutambua utawala wa Uingereza wa Kuihifadhi Zanzibar (Protect Zanzibar), matokeo hayo yalitokea mwaka 1890.

Kwa ufupi, matokeo ya mkutano wa Berlin kuhusu Afrika ya Mashariki ni makubaliano yaliyoigawa Afrika ya Mashariki katika sehemu ambazo zilijulikana kama Kenya, Tanganyika, Uganda na Zanzibar. Baadae wakazitawala kama ifuatavyo:

Kenya	-	Uingereza
Tanganyika	-	Ujerumani
Uganda	-	Uingereza
Zanzibar	-	Omani/Uingereza

Sultani alipoteza eneo na nguvu halisi za kiutawala kutokana na nguvu za Waingereza. Historia inaonesha pia nchi hizo zilipoanza kudai uhuru zilikubaliana kudai maeneo hayo hayo yaliyoasisiwa na Wakoloni bila ya kubadilisha mipaka ya nchi hizo.

Kwa ujumla, tunachoweza kusema hapa ni kwamba nchi hizi za Afrika ya Mashariki hazikugawiwa kutokana na misingi ya Diyn ya Kiislam. Kwa hivyo, haikuwekwa na Mungu. Pia mipaka hii haina uhusiano wowote wa Matlai moja baina yao. Bali ni matokeo ya tawala za kigeni ambazo waliligawa eneo hili

kutokana na maslahi yao. Ndio maana wakati fulani uliopita, sarafu (pesa) za Kiingereza zilikuwa zikitumika popote katika Afrika ya Mashariki hii.

Vipimo Vya Kijiografia

Wapo wanavyuoni ambao wanatumia vipimo vya kijiografia. Rai hii imedhihirika hapa kwetu Afrika ya Mashariki ikiongozwa na marehemu Shaykh al-Amin bin 'Aliy al-Mazrui aliyekuwa akiishi Mombasa Kenya. Ama kwa hapa Tanzania, wafuasi mashuhuri waliokubaliana na rai ya Shaykh huyo ni walimu na wanafunzi wa Madrasatu-Shamsiyah-TAMTA, Tanga. Madrasah hii ndiyo iliyojidhamini kueneza rai ya Shaykh al-Amin bin 'Aliy, kwani wameweza kuandika kitabu maalum kwa lugha ya Kiswahili walichokiita: "Machimbuko Ya Mwezi" ili kufafanua zaidi hiyo rai ambayo Shaykh al-Amin mwenyewe alitunga kitabu makhsusi kwa ajili hiyo alichokiita "Risaalatul-Matalii".

Waliokusanya kitabu hicho cha "Machimbuko Ya Mwezi" ambao ni mwalimu wa Madrasatu-Shamsiyah Shaykh Muhammad Bakar na Mudiyr wa Madrasah hiyo Shaykh Muhammad bin Shaykh Ayyuub, kwenye ukurasa wa pili wa kitabu chao hicho walikuwa na haya ya kusema:

"Kwa kuwafata wanazuoni (Mashaykh) wanaokubali machimbuko na kwamba kila watu wafunge au wafungue kwa machimbuko yao, tumeamua kwa faida ya Waislamu wawakubalio wanazuoni hao kukusanya kijitabu hiki ili tuwafahamishe kipimo cha umbali wa kupatana machimbuko na kutofautiana kwao. Ili waweze kulitambua hilo popote pale walipo duniani".

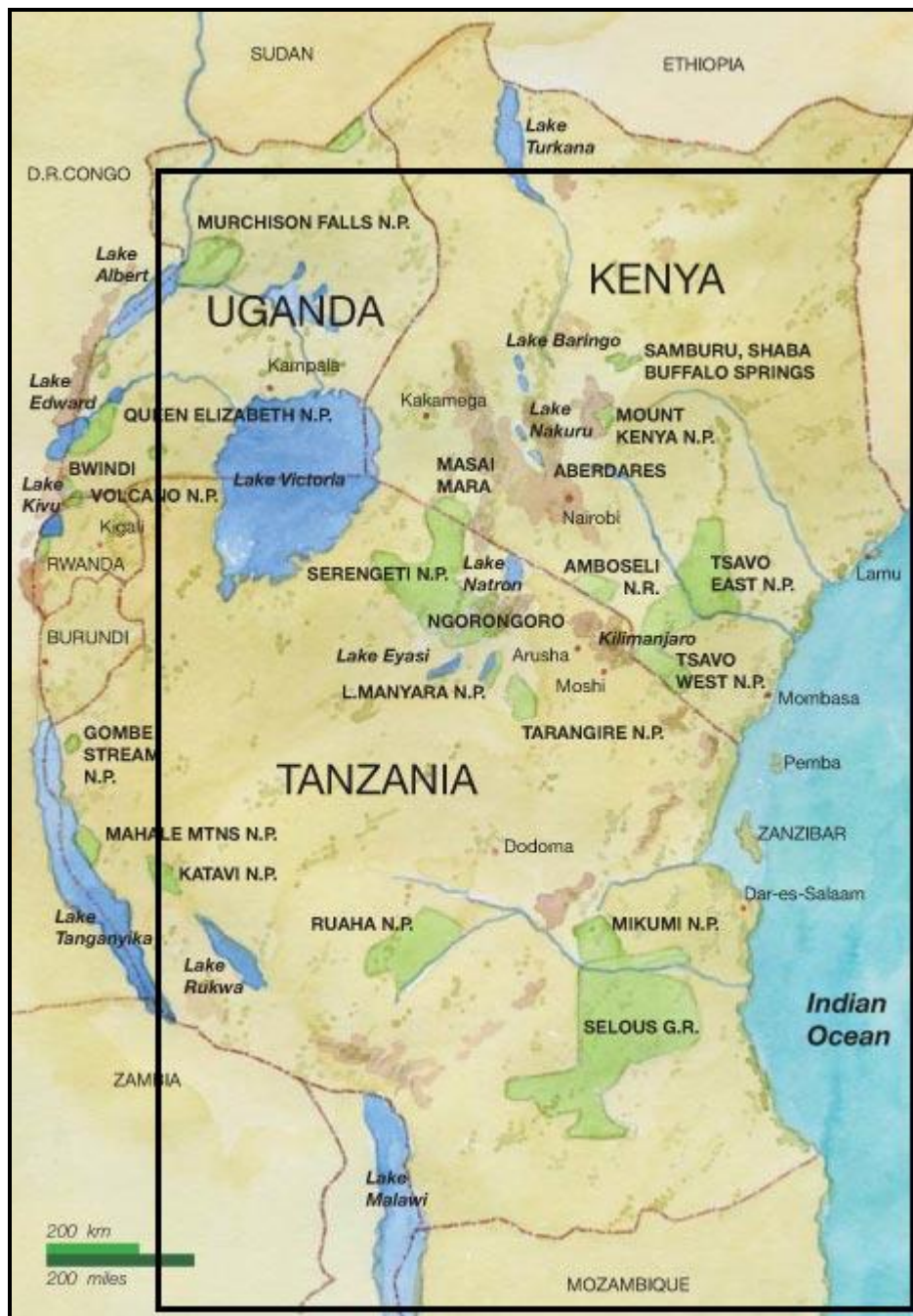
Na katika kubainisha vipimo hivyo, kwenye ukurasa wa 5-6 wa kitabu hicho wameandika haya yafuatayo:

"Kwa kufuatana na maneno ya Shaykh al-Amin bin 'Aliy katika (Risaalatul-Matalii) kipimo cha kijiografia kwa miji inayopatana machimbuko ni mistari (8) nane kati ya Mji wa mwengine kwa mistari ya upana na urefu. Kwa mfano Tanga iko mstari wa (3), kwa hiyo ni mpaka msitari wa (31) thelathini na moja upande wa Magharibi na mpaka msitari wa (47) arobaini na saba Mashariki kwa mistari ya urefu. Na kwa mistari ya upana ni mpaka mstari wa (13) kumi na tatu Kusini na mpaka mstari wa (3) tatu Kaskazini.

Hivyo, ni kusema yote miji iliyo kati ya eneo hilo inapatana machimbuko na Mji wa Tanga Tanzania. Kama mwezi utaonekana Tanga basi hukumu ya kufunga au kufungua itaenea Miji hiyo yote hata kama wao hawakuuona.

Na Mji wowote katika Miji hiyo utakaoonekana mwezi, hukumu yake itaenea Miji iliyobaki, ni Tanga au Mji mwengine hata kama wao hawakuuona. Ama miji iliyo zaidi ya mistari (8) huku na huku kwa upana na urefu basi miji hiyo haipatani machimbuko, kwa hiyo hukumu zao zitakuwa tofauti."

(Angalia Ramani Na. 5 Kwa Kuelewa Kwa Urahisi Kipimo Hiki).

KIELELEZO NA 5: Maeneo ambayo yatashirikiana kufunga na kufungua endapo mwezi utaonekana Tanga mjini kwa vipimo vya Marehemu Shaykh Amin bin 'Aliy wa Kenya.

Na katika kuendelea kufafanua zaidi vipimo hivi, mwenye kitabu cha "Machimbuko Ya Mwezi" katika ukurasa wa 72 amesema hivi:

"Kwa hiyo ndugu yangu pindi utakaposhindwa kutambua kwa mistari, jitahidi ili utambue kwa maili ilimradi isizidi maili hizo tulizozitaja hapa nyuma kidogo (maili 560) kati ya mahali na pale ulipoonekana mwezi".

Mambo Yaliyojitokeza Katika Rai Hii:

1. Kwanza rai hii ni mpya sana kwa upande wa madhehebu ya Kish-Shaafi'iy. Ingawa wanavyuoni wa zamani wanatofautiana katika kuweka kiwango cha masafa baina ya miji miwili inayotofautiana kimatlai, lakini hakuna hata mmoja katika wao aliyetaja vipimo vya kijiografia.
2. Umbali wa maili 560 uliowekwa na wenye rai hii ambao ni sawa na kilomita 901 ni tofauti sana na rai iliyowekwa na wanavyuoni wa asili ambayo ni vipimo vya masafa ya Qasri yaani kilomita 89 au Farsakh 24.
3. Hata hivyo kulingana na vipimo vya Shaykh al-Amin kwa bahati nzuri vimeonesha uwezekano wa eneo la nchi nyingi zaidi kuweza kufunga na kufungua kwa pamoja. Na katika kitabu cha "Machimbuko Ya Mwezi" ukurasa wa 8, mkusanyaji wa kitabu hicho anasema hivi:

"Ndugu Waislam, tunawatajia baadhi ya sehemu za Tanzania, Kenya, Somalia, Sudani, Ethiopia, Kongo, Malawi, Zambia na Msumbiji zinazopatana machimbuko (matlai) kwa mujibu wa muongozo wa kipimo tulichoeleza".

4. Baada ya kufuatilia rai hii ya kijiografia aliyoitoa Shaykh al-Amin bin 'Aliy, tumegundua kwamba, kama mwezi ukionekana sehemu ya Kusini ya Ethiopia, basi nchi zifuatazo zinaweza kushirikiana katika kuanza kufunga na kufungua:

Kaskazini ya Tanzania, sehemu kubwa ya Kaskazini ya Kenya, Uganda yote, Kaskazini ya Rwanda, baadhi ya sehemu ya Mashariki ya Zaire, Mashariki ya Sudan, Ethiopia karibu yote, Somalia isipokuwa baadhi ya sehemu zake za Mashariki, baadhi ya sehemu za Yemen ya Kusini na Kaskazini.

(Angalia Ramani Na. 6 Kwa Uthibitisho Zaidi)

5. Rai hii ambayo inategemea vipimo vya kijiografia, pamoja na kwamba vipimo hivyo havina ushahidi wowote wa Kishari'ah katika Diyn yetu, halikadhalika inayumkinika kwamba haijathibitika kielimu kulingana na utalam wa kisasa juu ya mwenendo wa sayari kwamba Miji inayopatana machimbuko (matlai) ni mistari 8 kati ya Mji na Mji mwengine kwa mistari ya upana na urefu (Latitudes na Longitudes).

Rai hii haikufafanua kielimu, kwani tofauti hiyo ya machimbuko baina ya nchi ni mistari 8 kwa urefu na upana, na kwanini isiwe ni mistari 7, 9 au 10? Au kwanini mistari 8 kwa urefu na upana ilihali mistari ya upana (Latitudes) haina athati kubwa katika machimbuko ya nchi zilizo baina ya mihimili miwili ya tufe la Dunia (North Pole na South Pole).

Bila shaka inafahamika kwamba Mistari ya urefu (Longitudes) ndiyo yenye athari kubwa katika kupatikana machomozo yanayolingana katika nchi zilizo katika mstari mmoja. Kwa mfano; Tanga ambayo iko katika mstari wa 39 kwa urefu (Longitudes) aghlabu inashirikiana na nchi zote zilizo katika mstari huo kwa Kusini na Kaskazini ya Tanga. Hii ni kusema kwamba, Tanga inapata machomozo sawa na watu wa Nampula - Msumbiji, kwasababu Miji hiyo tuliyoitaja iko katika mstari wa 39 kwa urefu. Hali hiyo inatufanya sisi (watu wa Afrika ya Mashariki) tushirikiane kiasi kikubwa sana na watu wa Makkah na Madiynah huko Saudi Arabia kwa saa na nyakati za Swalah ambazo zinategemea machomozo ya jua.

Kwa uthibitisho, utaona kwamba wale watu waliowahi kwenda Makkah na Madiynah kwa ibada ya Hijjah na ziara kutoka sehemu kama Tanga, Zanzibar, Dar-es-Salaam na kama hizo hapa Tanzania; hakuna hata mtu mmoja aliyewahi kubadiisha saa yake ya mkononi, kwani anapofika huko anakuta majira ya saa ni yale yale. Na kwa wale wanaosikiliza Redio ya Makkah na Jiddah wanalijua hilo. Saudia mathalan ikigonga saa 2 usiku basi na hapa Tanzania ni saa 2 usiku juu ya alama! Hii ina maana kwamba Saudia na Tanzania zinapatana kwa machimbuko. Kwa hivyo inaonekana kwa rai hii inaiwezesha kabisa Tanzania (bali na Afrika Mashariki yote) na Saudia kuanza kufunga na kufungua kwa pamoja.

Kuandama Kwa Mwezi

Kwa kawaida mwezi unapomaliza mzunguko wake wa kuizunguka Dunia, hujitokeza tena upya kwenye Anga la Dunia ili kuanza mzunguko mwengine. Hali hiyo huambiwa mwezi umeandama. Kule kuonekana mwezi katika sehemu moja ya Dunia kwa mara ya mwanzo ndio kuandama kwenyewe. Kisha baada ya hapo mwezi huendelea na safari zake na kusababisha kuonekana katika nchi tofauti katika sehemu nyengine za Dunia. Kuonekana huko kwa kawaida hakuitwi tena kuandama kwa mwezi kwani sio kujitokeza kwake kwa mara ya mwanzo Duniani, bali hali hiyo huwa inaashiria miongoni mwa Safari zake tu.

Kutofautiana huko katika nchi moja hadi nyengine hutegemea tofauti za machweo ya jua katika zile nchi ambazo jua huzama (hutua) mwanzo, watu watauona mwezi mapema na zile nchi ambazo jua huchelewa kuzama, watu wa nchi hizo watachelewa kuuona mwezi. Pia hutegemea eneo la nchi hizo zilipo kutokana na mistari ya urefu na upana (Latitude na Longitude).

Kuandama huko kwa mwzi huwa ni mara moja tu duniani, kama alivyothibitisha Muhadhiri wa kituo cha Fizikia Chuo Kikuu cha Dar-es-Salaam Profesa N. T. Jiwaji katika muhadhara wake aliutoa kwenye Baraza la 'Iyd lililofanyika Chuoni hapa tarehe 30 Julai 1983. Makala hiyo maalum aliyoitoa juu ya mada ya mwezi inajulikana kwa jina la "*The Moon And Its Phases*".

Ushahidi mwengine wa kuonesha kuwa mwezi huandama mara moja tu ulimwenguni ni kama ufuatavyo:

- i) Mwezi unapoandama huonekana upande wa Magharibi ya Dunia.
- ii) Mwezi unapoandama unakuwa mwembamba mfano wa ukucha (Crescent). Hakuna hata nchi moja iliyoshuhudia mwezi unaoandama ukiwa duara au nusu duara.
- iii) Haijapata kutokea kwa nchi yoyote kuandama mwezi wakati huo huo nchi nyengine mwezi ukawa duara kamili.

Sasa tungependa tuzingatia kile kipengele kinachohusu kuwepo kwa tofauti ya siku nzima, au nchi moja kuwa katika usiku na nyengine imo katika mchana.

Jambo la kutiliwa maanani hapa ni vyema ieleweke kuwa tofauti kubwa iliyopo baina ya nchi moja iliyo mbali na nyengine si zaidi ya masaa 12 tu ambayo yanapatikana kwa kuwepo tofauti ya nyuzi 180 kwa mistari ya urefu

(Longitudes). Jambo hili liko wazi, kwa sababu mistari ya 'Longitudes' yote ni nyuzi 360. Kwa hivyo, nchi iliyopo kwenye mstari wa 'Equator' iliyopitwa na mstari 'Longitude 0' itakuwa mbali sana na nchi iliyopo kwenye mstari wa 'Equator', iliyopitwa na mstari 'Longitude 180' iliyoko upande wa pili wa tufe la Dunia.

Hapa tunakusudia umbali huu kwa kuzingatia kama utasafiri upande wowote ima Mashariki au Magharibi bila ya kuzingatia kuongeza na kupunguza wakati (gain or lose) kutoka kwenye mstari wa marejeo wa 'Greenwich Meridian'. Kwani jambo hili la kuzingatia kuongezeka na kupungua wakati, kumekuja tu kwa sababu kila nchi katika dunia inataka ijijue imo katika wakati gani kuhusiana na nchi nyengine zilizopo Duniani. Haya ni makubaliano tu wala si lazima kulikubali jambo hilo kwani hiyo si Shari'ah ya Diyn. Kule kuambiwa mara tu nchi ivukapo saa 6:00 (kuanzia saa 6:01) usiku itakuwa imeingia siku mpya. Ndio maana 'pakabuniwa' kupatikana tofauti ya siku nzima – masaa 24. Jambo ambalo kwa uhakika halipo. Haya yamebuniwa kwa zile nchi zilizo baina ya mstari unaoitwa 'DateLine' ijapokuwa nchi hizo huwemo katika usiku mmoja au mchana mmoja na ambazo pengine zimepishana maili chache tu kwa kuzingatia mistari ya 'Longitudes' na 'Latitudes'. Hapa ndipo ulipogawiwa wakati kwa misingi ya 'a.m' na 'p.m'.

Tukirejea katika mada yetu ya kuandama kwa mwezi, itakuwa vizuri hapa kama tutamnukuu mtaalamu wa elimu hii ya anga (Astronomy), Dr. S. K. Abdali katika makala yake iliyochapishwa katika gazeti la Al-Ittihad la Mombasa Kenya, litolewalo mwaka mara nne; la kipindi cha Januari – Julai 1979¹⁴. Amesema:

"... Huu 'mwezi mpya' usioonekana (the invisible new moon) ambao majira yake hupatikana katika makalenda na magazeti, usichanganywe na mwezi mchanga unaoonekana (the visible young crescent) ambao (kutokana na mwezi huo mchanga) huanza mwezi mpya katika kalenda ya Kiislam..."

Hapa tunajifunza jambo moja muhimu kuwa 'mwezi mpya' (new moon) ni tofauti na 'mwezi mchanga' (young crescent). Na mwezi mchanga ndio tunaoutumia Waislam kujua kalenda (tarehe) yetu.

"... Muda unaopita tangu mwezi mpya kumaliza njia yake (na ukachomoza mwezi mchanga) huitwa 'umri wa mwezi' (moon age). Mwezi mchanga huonekana mara ya mwanzo baada ya kutimiza umri wa masaa kumi na nane (18), ijapokuwa zipo kumbukumbu kuwa mara chache umeonekana mwezi mchanga ukiwa na umri wa masaa kumi na tano (15). Lakini kwa ncha ya pili (upande wa pili) mwezi mchanga hutokea mara moja moja kuwa na umri wa masaa kufikia arobaini (40) unapoonekana kwa mara ya mwanzo..."

---

¹⁴ Habari hizi tumezinakili kutoka kwenye gazeti: "Ramadhan Special 1986"; Wachapaji: Process Litho, Nairobi – Kenya; Watangazaji: The Islamic Da'wah And Irshadi, Kenya, uk. 11 – 12.

Je Inajuzu Kufunga Na Kufungua Kwa Kutumia Kalenda?

Kabla ya kugusia wazo la kufaa au kutokufaa kutumia kalenda katika kufunga au kufungua, ni vyema kuelewa kwamba: 'Kalenda' inayo nafasi katika baadhi ya hukumu za Kiislam. Kalenda ni kutumia hesabu katika siku za mwezi na sisi tunatumia hesabu za siku katika mwezi kwenye hukumu kama za eda. Mwenyezi Mungu Amesema:

{{وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا...}}

{{Na wale wanaofishwa (wanaokufa) miongoni mwenu na kuacha wake; hawa (wake) wangoje (wasiolewe) miezi minne na siku kumi...}} (Al-Baqarah 2: 234)

{{وَاللَّائِي يَكْسُنُ مِنَ الْحَيْضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ...}}

{{Na wale waliokoma na kutoka hedhi miongoni mwa wanawake wenu, ikiwa mnayo shaka (katika muda wao wa eda), basi muda wa eda yao ni miezi mitatu...}} (At-Twalaq 65: 4)

Kwa hivyo hukumu ya 'miezi minne na siku kumi' au 'miezi mitatu' hapa huhesabiwa idadi ya siku kuanzia pale tokeo lenyewe linapoanza mpaka kumalizika idadi ya kukamilika muda huo.

Hapakukusudiwa kuhesabu kwa kuangalia muandamo wa mwezi wala kuhesabu miezi kama Muharram, Safar, Rabi'ul-Awwal na kama hivi, ingawa pametajwa tamko la 'Shahr' yaani 'mwezi'.

Wako baadhi ya wanavyuoni pia walioona kuwa ni sawa Waislam kama watafunga na kufungua Ramadhaan kwa 'kuuona mwezi' au kwa 'kutumia kalenda'.

Kutumia kalenda kumekusudiwa kuwa kila mwezi utakuwa umeshajulikana kitakwimu kuwa lini utaandama kutokana na utaalamu wa nyota angani.

Qur-aan Tukufu imetaja na kueleza kwa uwazi kuwa mwendo wa jua na mwezi umo katika hesabu na utaratibu maalum. Baadhi ya Aya hizo ni hizi zifuatazo:

{{هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِّينَ وَالْحِسَابِ}}

{{Yeye (Mwenyezi Mungu) ndiye aliyelifanya jua kuwa muanga, na mwezi kuwa nuru, na akaupimia vituo (huo mwezi) ili mjue idadi ya miaka na hesabu (nyenginezo...)}} (Yuunus 10: 5)

{{الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ}}

{{Jua na mwezi (huenda) kwa hesabu (yake)}} (Ar-Rahmaan 55: 5)

Vile vile zipo Hadiyth za Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) zilizotoa istish-hadi (ushahidi) kuhusu Shari'ah za kufunga na kufungua:

((وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال: سمعت رسول الله عليه وسلم يقول: " إذا رأيتموه فصوموا، وإذا رأيتموه فأفطروا، فإن غم عليكم فاقدرُوا له")) (متفق عليه)

((Kutoka kwa Ibn 'Umar (Radhiya Allaahu 'Anhu) amesema: "Nimemsikia Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) akisema kwamba: "Mtakapouona (mwezi – muandamo) fungeni na mtakapouona (mwezi muandamo) fungueni na (msipouona) ukizibwa na mawingu basi ukadirieni".)) (Al-Bukhaari na Muslim).

Hadiyth hii imeishia ibara isemayo: "Ukadirieni". Ibara hii ina utata, kwa hivyo wanavyuoni wametofautiana katika kueleza muradi wa ibara hiyo. Wanavyuoni ambao hawawafiki kutumia kalenda wamesema muradi wa "ukadirieni" ni "kamilisheni siku thelathini". Yaani ujalieni mwezi wenye siku 30.

Ama wale wanaojuzisha kutumia kalenda wao wamesema muradi wa "ukadirieni" ni "fanyeni hesabu". Yaani inajuzu kutumia kalenda madam utaalamu wa nyota upo kwa hao wanaotazama mwezi.

Huo ndio baadhi ya ushahidi wa wanavyuoni wanaojuzisha kutumia kalenda. Pia wameendelea kutetea msimamo wao huo kwa kuuhusisha mwendo wa jua na nyakati za Swalah. Wakataja kwamba kutumia kalenda kwa kutambua kuingia na kutoka mwezi si jambo geni katika Shari'ah yetu ya Kiislam. Elimu za miendendo ya nyota zimekuwa zikitumika katika kuratibu nyakati za Swalah. Hivi sasa tunatosheka kutazama jadueli katika karatasi (kalenda) zilizomo misikitini kwa kujua nyakatati za adhana na Swalah. Na ilhali sivyo Shari'ah ilivyosema. Kwani Shari'ah imepanga nyakatai za Swalah kwa kutegemea mabadiliko ya mwendo wa jua:

{أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ...}

{{Simamisheni Swalah jua linapopinduka...}} (Bani Israail 17: 78)

{وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفِي النَّهَارِ وَزُلْفَا مِنَ اللَّيْلِ...}

{{Na simamisha Swalah katika ncha mbili za mchana (Adhuhuri na Laasiri) na nyakati za usiku zilizokaribu na mchana (Magharibi na Isha) (na Alfajiri)...}} (Huud 11: 114)

Yaani Swalah ya Alfajiri (Asubuhi) huingia pale inapochomoza Alfajiri mpaka kabla (kidogo) ya kuchomoza jua. Pia Swalah ya Adhuhuri huanza wakati jua linapopinduka kidogo kutoka utosini (usawa wa kichwa). Na Swalah nyengine ni hivyo hivyo zimehusishwa na mwendo wa jua.

Kutokana na hoja hizo, wameonelea kwamba ikiwa ni sawa kutumia kalenda ili kujua nyakati za Swalah, basi hakutokuwa na ubaya katika kutumia kalenda ili kujua miandamo ya mwezi katika hukumu ya kufunga na kufungua.

Kwa ufupi, hoja kubwa ni mbili; moja ni kuwa mwezi unakwenda kwa hesabu maalum, kwa hivyo inawezekana kutumika kalenda kama zinavyotumika kalenda za misikitini katika kujua nyakati za Swalah. Pili, wameonelea kwamba Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) ameruhusu kufanya hesabu katika kujua lini mwezi utaandama kwa ile kauli yake "ukadirieni".

Kwa upande wetu tungependa kuchangia suala hili kwa kusema yafuatayo: Kwanza hoja ya muradi wa "ukadirieni", haiko wazi. Ibara hii ina (ihitimali) utata, kwa hivyo haiwezi kutegemewa. Kwa faida zaidi rejea kitabu: *Fathul-Bari*, J.4, uk.122, utaona jinsi wanavyuoni walivyotofautiana katika kueleza muradi wa "ukadirieni".

Na jambo la pili hatuwezi kulinganisha jua na mwezi, kwani faida iliyopo ni kwamba jua linaonekana kirahisi. Ingawa tunatumia karatasi za kalenda misikitini katika kujua nyakati za Swalah, hata hivyo ni rahisi kutambua kama karatasi zimekosewa.

Kwa upande wa pili, kuna urahisi na wepesi katika kuutizama mwezi kwa macho ukilinganisha na uzito na ugumu wa kupiga mahesabu. Ndio maana Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) akasema:

((وعن ابن عمر رضي الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم:
"إنا أمة أمية لا نكتب ولا نحسب") (البخاري)

((Amesema Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam): "Sisi (Waislam) ni Ummah wa kimaumbile (ummiy), aghlabu yetu hatuandiki wala kuhesabu".)) (Al-Bukhaariy)

Mwanachuoni Ibn Hajar al-'Asqalaaniy baada ya kuitaja Hadiyth hii katika kitabu chake *Fat-Hul-Baariy* amesema:

"...Lakini dhahiri ya maneno (ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam)) yanafahamisha kukatiza moja kwa moja kulihusisha suala la kuonekana mwezi na hesabu..."

Elimu ya kutumia hesabu za kalenda katika mas-ala ya kufunga, haina uzito katika Diyn hasa ukizingatia elimu ya binadamu haikosi makosa. Kuna usemi mashuhuri usemao:

"لكل قاعدة شواذ"

"Hakuna sheria isiyokuwa na kasoro".
"There is no rule without exception".

Elimu ya nyota pia haikosi kasoro, kwa hivyo haiwezi kutegemewa. Na kukosea hesabu kidogo tu katika mas-ala ya mwezi kunaweza kusababisha watu kufunga kabla ya siku kufika au kuchelewa.

Kutokana na maelezo haya, ni wazi kuwa njia pekee ya salama isiyoleta mzozo ni kuuona mwezi kwa macho wala sio mahesabu. Na Hadiyth zilizokuja kusesitiza kuangalia mwezi ni nyingi mno (mutawaatir). Hadiyth hizo zinapelekea ulazima wa kuona mwezi.

Pia kuna faida nyengine ipatikanayo katika kuona mwezi kwa kupata mazingatio ya ukubwa na utukufu wa Mwenyezi Mungu Muumba wa kila kitu. Ndio maana Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) akafundisha ukumbusho wa du'aa wakati unapoonekana mwezi umeandama:

((اللهم أهله علينا بالأمن والأيمان، والسلامة والإسلام، ربي وربك الله، هلال رشد وخير))

((Ewe Mola tuandamishie (mwezi huu) kwa amani na imani, salama na Uislamu, Allaah ndiye Bwana wangu na ndiye Bwana wako, uwe mwezi wa kheri na uongofu.))

Hitimisho

Ingefaa kutanabahisha vile vile kuwa inaposemwa kuwa ni lazima tufunge na kufungua 'kwa kuona mwezi' kwa macho, haina maana kwamba kila mtu lazima auone mwenyewe au kila nchi ione mwezi wake. Bali mtu mmoja muadilifu anatosha kuona mwezi na watu wengine waliobaki wafunge pindi wakitoshika na ushahidi wa mtu huyo mmoja Kishari'ah. Haya yameshaelezwa kwa urefu katika kitabu hichi kwenye kurasa zilizotangulia.

Pia ile kauli ya 'ukadirieni' itafanya kazi kama mawingu yatatanda katika eneo fulani, lakini pindi zikipatikana habari kwamba mwezi umeonekana katika sehemu nyengine basi hukumu hiyo 'ukadirieni' haitotumika tena hapo kwani ndio zitakuwa habari za kuonekana mwezi zimeshapatikana.

Nini Maana Ya Ummul-Qura?

Mji wa Makkah una majina mengi, moja katika majina yake, Mwenyezi Mungu Ameuita 'Ummul-Qura' yaani 'Mama Wa Miji Yote'. Utukufu wa Mji huu ni wa pekee mbele ya Mwenyezi Mungu tokea Alipoumba Mbingu na Ardhi. Qur-aan Tukufu imethibitisha hayo juu ya ukale, ukongwe na utakatifu wa Mji huu pekee ambao pia Mwenyezi Mungu mwenyewe Amejikusisha moja kwa moja na Mji huu kwa kusema Yeye ni "Mola Wa Mji Huu". Mbali na hayo, kisha Akaihusisha ibada ya wanadamu ishikamane na Mji huu.

{ { إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ } }

{ {Kwa yakini Nyumba ya kwanza iliyowekwa kwa ajili ya watu (kufanya ibada) ni ile iliyoko Makkah, yenye baraka na uwongozi kwa ajili ya walimwengu wote} }
(Aali Imraan 3: 96)

{ { إِنَّمَا أَمْرُهُ أَنْ أُعْبَدَ رَبِّ هَذِهِ الْبَلَدَةِ الَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ... } }

{ {Bila shaka nimeamrisha nimwabudu Mola wa Mji huu (wa Makkah) Ambaye

Ameutukuza; na ni vyake tu (Mwenyezi Mungu) vitu vyote...}} (An-Naml 27: 91)

{{فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ}}

{{Basi na mwabudu Bwana wa nyumba hii (Al-Ka'abah).}} (Quraysh 106: 3)

Ama kwa upande wa Hadiyth, Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) amesema:

((إن هذا البلد حرمة الله يوم خلق السموات والأرض فهو حرام بحرمة الله إلى يوم القيامة))

((Hakika Mji huu (wa Makkah), Mwenyezi Mungu Ameutukuza tokea siku Alipoumba Mbingu na Ardhi. Kwa hivyo ni Mtakatifu mbele ya Mwenyezi Mungu mpaka siku ya Qiyaamah))

((عن عبد الله بن عدي بن حمراء قال: رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم واقفا على الحزورة فقال: والله إنك لخير أرض الله وأحب أرض الله إلى الله ولولا أني أخرجت منك ما خرجت)) (الترمذي وابن ماجه)

((Kutoka kwa Abdullahi bin Adiyy bin Hamraa amesema: "Nilimuona Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) amesimama (pahala panapoitwa Hazwarat) na akasema: "Wallahi! Wewe ndio ardhi bora mbele ya Allaah na ndio ardhi inayopendwa zaidi na Allaah. Na lau kama nisingalitolewa katika Mji huu basi nisingetoka kamwe!") (At-Tirmidhiy na Ibn Maajah)

Kisha Mwenyezi Mungu Mtukufu Ameuapia Mji huu kutokana na utukufu wake kwa kusema:

{{لَا أَقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ}}

{{Naapa kwa Mji huu (wa Makkah).}} (Al-Balad 90: 1)

{{وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ}}

{{(Naapa) Na kwa Mji huu wenye amani (Makkah).}} (At-Tyn 95: 3)

Isitoshe, Mwenyezi Mungu Ametuamrisha tufuate Diyn hii ambayo ni mila ya Nabii Ibraahiym ('Alayhi swalaatu was-Salaam) ambayo ukiichunguza utaona kwamba mila yenyewe ina mahusiano ya moja kwa moja na Mji huu wa Makkah. Amri ya kuweka kizazi chake hapo, amri ya kumchinja mwanawe, kumpiga shetani, harakati za baina ya Swaffa na Marwa, kisimamo cha 'Arafah na mengi mengineyo ni mifano hai ambayo hadi leo inafanyika katika Mji wa Makkah. Pia Nabii Ibraahiym ('Alayhi swalaatu was-Salaam) Khalilullahi aliuombea Du'aa makhsusi Mji huu kama ifuatavyo:

{{وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ}}

{{Na (kumbukeni) aliposema Ibraahiym: “Mola wangu! Ujaalie Mji huu (wa Makkah) uwe wa amani...}} (Ibraahiym 14: 35)

Hapana shaka pia, Mjumbe wa Mwenyezi Mungu (Swalla Allaahu ‘alayhi wa aalihi wa sallam) ambaye ndie kiumbe bora kuliko viumbe wote Aliowaumba Mwenyezi Mungu, amezaliwa katika mji huu, akakulia katika Mji huu, akapatiwa Utume kwenye Mji huu; mbali na hayo ndio Mji alio akiupenda zaidi yeye Nabii wetu Muhammad (Swalla Allaahu ‘alayhi wa aalihi wa sallam).

Kisha Qur-aan Tukufu ikautaja Mji huu kuwa ndio “Mama Wa Miji Yote Ulimwenguni” na akaamrisha Mtume (Swalla Allaahu ‘alayhi wa aalihi wa sallam) ailinganie Diyn hii ya Kiislam Ulimwenguni kote kwa kuuzingatia na kuanzia kwa namna maalum kwenye Mji huu wa Makkah. Imefanywa hivyo ili Makkah iwe ndio tochi inayosambaza nuru ulimwenguni kote. Mwenyezi Mungu Amesema:

{{وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمَنْ حَوْلَهَا...}}

{{Na namna hivi tumekufungulia Qur-aan kwa Kiarabu ili uwaonye watu wa Makkah na walio (katika nchi zilizo) pembeni mwake. (Nao ni ulimwengu mzima kwani Makkah iko katikati ya Ulimwengu)...}} (Ash-Shuura 42: 7)

Hapa pana jambo moja muhimu la kuzingatiwa. Ingefaa tujiulize kwamba; kwa nini Mwenyezi Mungu Ameuita Mji huu wa Makkah kwa jina la ‘Ummul-Qura’ yaani Mama wa Miji Yote? Hatuna budi tujiulize pia: Nini makusudio ya mama? Jee mama ana nafasi gani kwa wanawe? Kwa nini watoto wanapogombana hulia “Mama! Mama!”?

Kilugha tunapozungumza ‘Kiwanda Mama’ huwa tunakusudia kwamba hicho ni kiwanda kikubwa kinachotegemewa na viwanda vyake vidogo vidogo. Au tunaposema: “Wizara Mama” tunaelewa kwamba hiyo ndiyo Wizara inayotoa miongozo na taratibu zoe kwa idara zake ndogo ndogo. Kwa kifupi, hizi idara ndogo ndogo ni kama matawi yanayotegemea shina ambalo ni kiwanda au Wizara Mama.

Qur-aan Tukufu imethibitisha mara nyingi maana kama hiyo ikiwa na maana kwamba neno “Mama” ni marejeo, mafikio au maelekezo ya mwisho. Kwa mfano, Suratul-Faatiha imepewa jina la ‘Ummul-Kitaab’ ikithibitisha kwamba sura hiyo ndio sura mama kwa Qur-aan nzima.

Pia Mwenyezi Mungu Amelitumia neno ‘mama’ kama ifuatavyo:

{{وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ، فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ}}

{{Na yule ambae mizani yake itakuwa nyepesi. Huyu maskani yake yatakuwa katika (huo Moto) Hawiya.}} (Al-Qari’ah 101: 8-9)

{{يَمْحُو اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ ۖ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ}}

{{Mwenyezi Mungu hufuta ayatakayo na kuthubutisha (ayatakayo). Na asili ya hukumu zote ziko kwake (Mwenyezi Mungu).}} (Ar-Raad 13: 39)

{وَأَنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِّي حَكِيمٌ}

{{Na kwa yakini hii (Qur-aan) katika (Lawhil-Mahfuudh) asili ya vitabu vyote vilivyotoka kwetu ni kitabu kilichotukuka chenye (maneno ya) hikima}} (Az-Zukhruf 43: 4)

Pia kitabu kikubwa kabisa alichokiandika Imaam Ash-Shaafi'iy (Rahimahu Allaahu) ambacho ndio kitabu cha mwanzo kinachotegemewa na madhehebu yake ya Ki-Shafi'iy, amekiita: 'Al-Ummu' bila shaka akiwa na maana hiyo hiyo ya marejeo au kwa maana nyengine ndio asili au tegemeo la Fiqhi yote ya Ki-Shaafi'iy.

Fadhila nyengine za Mji wa Makkah peke yake, yaani makhsusi ambazo hazipatikani kwa mji mwengine wowote ni kama zifuatazo:

1. Ndio Qiblah cha Waislam wote duniani – yaani huelekeza nyuso zao huko wanaposali.
2. Huelekeza maiti wao huko wanapozika.
3. Ibada kubwa ya Hijjah hutekelezwa huko.
4. Tunapochinja wanyama huwaelekeza huko.
5. Imependezeshwa tunapoomba du'aa tuelekee huko.
6. Qur-aan Tukufu imeanza kushuka huko (kisha ikashuka Madiynah).
7. Ndio Mji makhsusi uliotukuzwa na Allaah (Subhaanahu wa Ta'ala).
8. Mtume Muhamad (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kuzaliwa na kukulia hapo.
9. Ndio Mji alio akiupenda zaidi Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam).
10. Ni Mji wa Nabii Ismaa'iyl ('Alayhi swalaatu was-Salaam)
11. Ni Mji wa Amani.
12. Kuna Masjidul-Haraam, al-Ka'abah, Maqaamu Ibraahiym, Swaffa na Marwa, 'Arafaat ambazo zimetajwa katika Qur-aan Tukufu kutokana na utakatfu wa vitu vyenyewe.
13. Swalah moja inayosaliwa katika Masjidul-Haraam ni bora mara laki moja (100,000) ukilinganisha na Swalah inayoswaliwa kwenye misikiti mengine popote duniani¹⁵.
14. Kuna Nyumba ya kwanza (kongwe) iliyowekewa kwa ibada ya wanaadamu.
15. Ni Mji wa Baraka
16. Allaah (Subhaanahu wa Ta'ala) Ndiye Bwana wa Mji huu.
17. Ndio [kiini] (centre) yaani katikati ya Dunia.
18. Makafiri hawaruhusiwi kuingia huko.
19. Abraha na jesi lake la tembo (ndovu) waliangamizwa kutokana na kutaka kuivunja Al-Ka'abah.
20. Tunapokwenda haja tunatakiwa tusijielekeze huko.

---

¹⁵ Swalah moja katika Msikiti wa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) wa Madiynah una fadhila 1000 na Swalah moja katika Msikiti wa Qudsi Jerusalem ina fadhila 500.

21. Mambo mengi ni haramu kabisa kufanya kwenye Mji huo, kama kungoa miti, kukata miti, kuua, kulimbikiza na kuficha chakula na kadhalika.

Tukirejea katika mada yetu kuhusu hoja ya kufunga na kufungua kwa mwezi wa Ramadhaan, ieleweke kuwa tumeshathibitisha kwa urefu kwamba hoja ni kuonekana mwezi popote pale. Yaani ukionekana (ukiandama) mwezi mwanzo, sehemu yoyote duniani, watu waliobaki au miji yote iliyobaki inapaswa (inalazimika) kufuata ili Waislam wote duniani wawe wamefunga kwa pamoja.

Tunachosisitiza hapa ni kwamba **'popote utakapoonekana mwezi duniani na wengine wakapata khabari'** itawalazimu wote wafunge. Sharti si lazima iwe umeonekana Makkah au Madiynah, kama wanavyofikiria baadhi ya watu wengine kwamba sisi tunafuata mwezi wa Saudia! Ni vyema kuelewa kwamba sisi hatufuati mwezi wa Saudia tu, bali tunafuata mwezi unapoonekana popote ulimwenguni hata kama utaonekana katika nchi ya China, Israel au Vatican.

Jambo la msingi ni kule kupata khabari zenye ukweli wa kuaminika zinazokubalika Kishari'ah. Kwani ardhi yote ni ardhi ya Mungu na Miji yote ni miji ya Mungu. Kama alivyosema Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam):

((البلاد بلاد الله والعباد عباد الله فحيثما أصبت قأقم)) (الإمام أحمد)

((Miji ni miji ya Mungu na waja ni waja wa Mungu. Basi popote utakapopata heri kaa ufanye makaazi))¹⁶ (Imaam Ahmad).

Lakini hapana shaka zinapopatikana khabari za kuonekana mwezi mwanzo katika Mji Mtakatifu wa Makkah, hilo ni aula (bora) zaidi kufuatwa kuliko pahala pengine popote duniani kama tulivyokwishaona ubora na utukufu wa Mji wenyewe ulivyo kwa Waislam wote.

---

¹⁶ Hadyith hii imenukuliwa kutoka kwenye kitabu: "Tafsiri Za Hadithi Za Nabii Muhammad (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam)" Kilichoandikwa na Shaykh Abdallah Saleh Farsi na Shaykh Muhammad Abdul-Rahman Hamdani. Hadithi nambari 23.

SURA YA TANO

TAATHIRA ZIPATIKANAZO KWA KUKUBALI KUWEPO TOFAUTI ZA KUANDAMA MWEZI

Yapo mambo au matokeo ambayo yanahusu jamii ya ulimwengu mzima kwa wakati mmoja. Mathalan, hili jambo la kuwa na tarehe moja kwa ulimwengu mzima ni jambo linalowezezekana kabisa. Kukubalisha ulimwengu huu mmoja kuwa na tarehe nyingi kunasababisha taathira mbali mbali za migogoro na matatizo. Hapa tutaja baadhi ya taathira hizo kama zifuatazo:

1. Kubadilika Kwa Tarehe Ya Hijiriya

Tarehe ya Hijiriya bila shaka imeasisiwa kutokana na lile tukio maarufu la Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) la kuhama Makkah na kuhamia Madiynah yeye mwenyewe pamoja na Maswahaabah wake (Radhiya Allaahu 'Anhum) kama neno lenyewe linavyojionesha. Hijiriya linatokana na neno "Hijra" ambalo ni kuhama. Kwa kuwa tukio lenyewe ni moja tu, tena lilitokana na Mtume wa ulimwengu mzima, bila shaka litakuwa ni tukio la tarehe ya ulimwengu mzima, kama ilivyo kwa matokeo ya tarehe nyengine. Kwa mfano katika tarehe ya "Miladiya" ambayo imechukuliwa kutokana na tukio la 'kuzaliwa kwa Nabii 'Iysa ('Alayhi swalaatu was-Salaam). Bila shaka tunakubaliana kuwa Nabii 'Iysa ('Alayhi swalaatu was-Salaam) alizaliwa na mama yake 'siku moja' kwa 'mara moja' tu na kwa hivyo dunia nzima imefuata tarehe moja ya Miladiya. Ndio maana imewafikiana tarehe moja tu kwa dunia nzima kutokana na tukio hilo moja tu.

Kwa hivyo tarehe ya Hijiriya si tarehe ya watu wa Makkah na Madiynah peke yao, bali ni tarehe ya Ummah (Waislam) wote ulimwenguni. Bila shaka yoyote kama tutafuata ile kauli ya kwamba kila nchi ione mwezi wake kutegemea tofauti za matlai, masafa ya Qasr na nyenginezo; basi kila nchi au kila eneo litakuwa na tarehe yake na Hijiriya yake ya kitaifa au kinchi, siyo ile Hijiriya iliyoasisiwa na mwenyewe Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam).

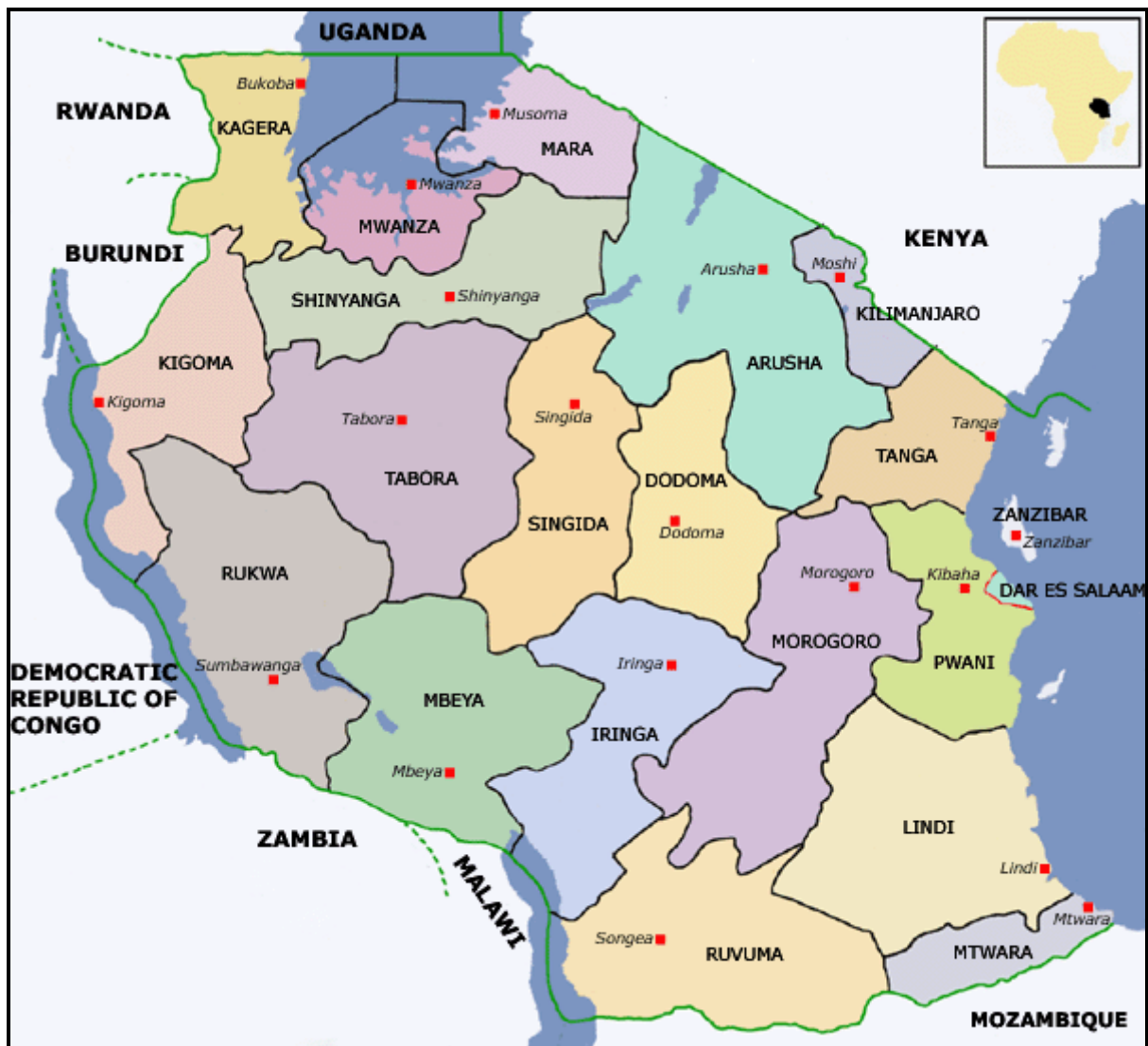
Mbali na kwamba kila nchi au kila eneo lenye matlai moja liwe na tarehe yake, bali pia jambo hilo linaweza kusababisha tarehe zaidi ya moja kwenye nchi moja. Kwani katika nchi moja inawezekana kuwa na tofauti za matlai zaidi ya moja.

Tukichukulia mfano wa nchi kubwa kama ya Urusi ambayo imeanzia tokea Bara la Asia hadi kumalizikia kwenye Bara la Ulaya. Je unadhani nchi kama hiyo itakuwa na matlai ngapi na kwa hivyo itakuwa na tarehe ngapi za Hijiriya? Mbali na mfano huo wa Urusi, kuna nchi kama Canada ambayo pekee ni kubwa kuliko Bara zima la Ulaya. Je Ulaya ina matlai ngapi na Canada nayo itakuwa na ngapi? Sikwambii tena nchi kama China, USA, Brazil, Australia au Bara Hindi (India) zitakuwa na matlai ngapi na tarehe ngapi za Muandamo!

Kisha tupige mfano mwengine wa eneo moja la Afrika ya Mashariki (Kenya, Uganda na Tanzania) ambalo limechukuwa eneo hilo kama kwamba ni kigezo cha sehemu ya Matlai moja. Ambayo pia itakuwa na uwezekano wa kuwa na

(Tazama Ramani Na. 2 ya Afrika Mashariki)

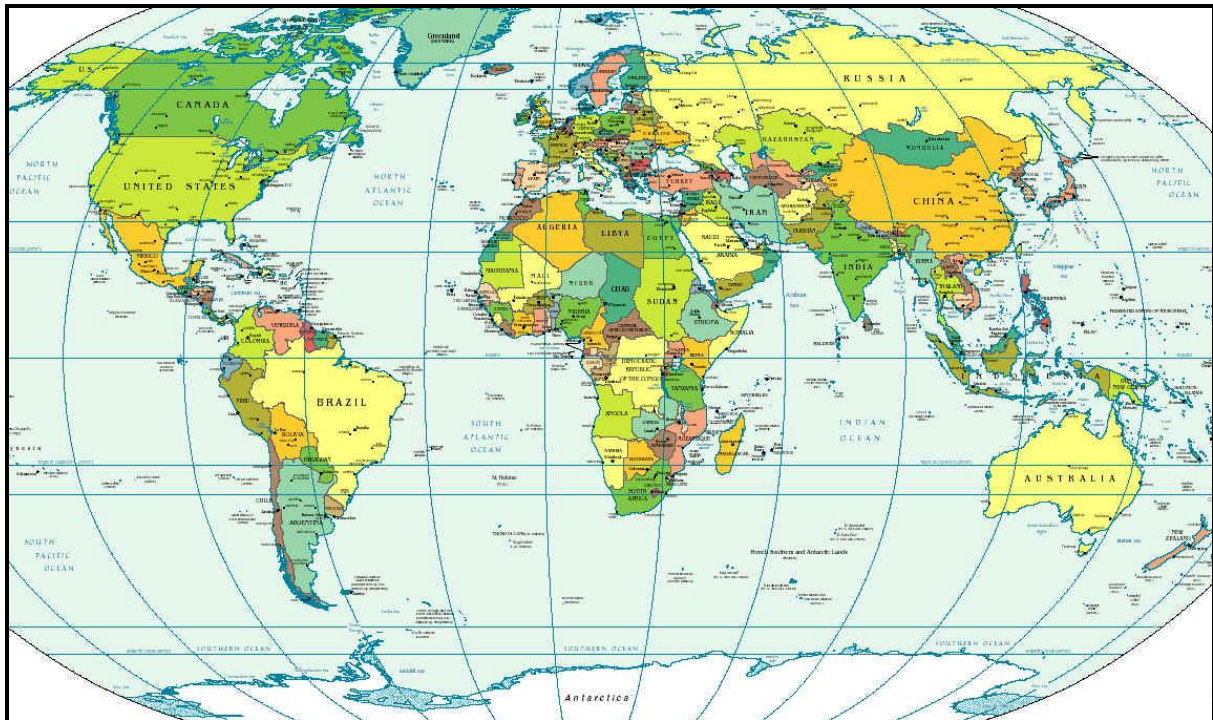
KIELELEZO NA 2: Ramani ya Afrika Mashariki inavyoonekana baadhi ya mikoa yake iliyo karibu na nchi jirani.

(Angalia mikoa ya Kigoma na Kagera – Tanzania ilivyo karibu zaidi na nchi za Burundi na Rwanda na jinsi ilivyo mbali na Dar es Salaam).

Nne: Je kama itachukuliwa Afrika ya Mashariki hii kama ni kipimo cha matlai moja – yenye tarehe yake moja ya Hijiriya. Je unadhani zinaweza kutoka Afrika ya Mashariki ngapi ndani ya ukubwa wa Urusi, Marekani, Canada, Brazil, China, Australia au India?

(Tazama Ramani Na. 3 ya Ulimwengu, kwa ufafanuzi zaidi)

KIELELEZO NA 3: Ramani ya Ulimwengu, angalia ukubwa wa Afrika ya Mashariki ukilinganisha na maeneo ya nchi nyengine duniani.

Tano: Pia kuna mfano mwingine hai ambao umetokea hivi karibuni ambapo mwezi uliandama siku ya Ijumaa katika nchi ya Saudi Arabia na nyingi nyenginezo ulimwenguni. Mwezi ambao, huku kwetu Afrika ya Mashariki ulionekana siku ya pili yake ambayo ilikuwa Jumamosi. Hapa pana tukio muhimu la kuzingatiwa, ambalo ni tarehe mbili tofauti kwa siku hiyo hiyo moja. Kutokana na jambo la kukubalisha kila nchi na tarehe yake ya Hijiriya lilisababisha siku hiyo moja ya Jumamosi kwa Saudia na Tanzania kuwa na 'Tarehe Tofauti', 'Mwezi Tofauti' na 'Mwaka Tofauti'. Ilikuwa Ijumaa tarehe 17/5/1996 AD (30/12/1416 H) siku ulipoandama mwezi nchini Saudi Arabia. Kwa bahati mbaya siku hyo haukuonekana mwezi huku Afrika ya Mashariki ambapo ilikuwa ni tarehe 29 Dhul Hijjah 1416 (29/12/1416 H).

Siku ya pili yake (Jumamosi) ikapambazukiwa Saudi Arabia na nchi nyengine nyingi duniani kuwa ni 'mwaka mpya' (New Year) yaani tarehe 1 Muharram 1417 H (1/1/1417 H) wakati ambapo siku hiyo hiyo (ya Jumamosi) huku Afrika ya Mashariki ilikuwa bado ni tarehe 30 Dhul Hijjah 1416 H (30/12/1416). Jumamosi 18/5/1996 AD muafaka na 1/1/1417 - Saudi Arabia, 30/12/1416 - Tanzania. Siku moja katika nchi mbili (Saudi na Tanzania) tarehe tofauti, mwezi tofauti na mwaka tofauti.

Kwanini siku moja yenye masaa 24 iwe na tarehe, mwezi na mwaka tofauti? Tena basi kama ukizingatia nchi hizi mbili za Saudi Arabia (Makkah na Madiynah) utaona zinafuata nyakati 'time' moja na Tanzania (Zanzibar). Hata nyakati zao

za Swalah zote tano ni (moja) sawa sawa. Watu wa Makkah na Madiynah wakisali Adhuhuri saa 7 na Zanzibar watasali ile ile saa 7.

Utatanishi huu ambao unaifanya siku moja ya hapa duniani kuwa na tarehe tofauti, mwezi tofauti, na mwaka tofauti unaweza kuzusha matatizo na migogoro mingi kama hii ifuatayo:

Passport: Tujaalie mtu anaondoka Jiddah - Saudi Arabia saa moja asubuhi kwa ndege kuja Zanzibar. Bila shaka wakati huo huku Zanzibar itakuwa ni saa moja asubuhi vile vile. Kwa kawaida ndege huchukua masaa manne kufika hapa Zanzibar.

Kwa hivyo, mtu huyo kama ameondoka Jiddah saa moja asubuhi, atafika hapa Zanzibar saa tano asubuhi hiyo hiyo ya siku hiyo hiyo. Ikiwa alipoondoka Jiddah 'Airport' aligongewa muhuri wa magresheni katika passport yake ikionesha tarehe ya huko itakuwa kama ifuatavyo:

JIDDAH, SAUDI ARABIA	
السبت المحرم ١٤١٦ هـ	Jumamosi
Jumamosi 1/1/1417 H.	18/5/1996 AD
Saa 1:00 asubuhi	

Pia alipofika huku Zanzibar, siku hiyo hiyo ya Jumamosi saa tano asubuhi hiyo hiyo amegongewa muhuri wa tarehe ya huku ambayo ni:

ZANZIBAR, TANZANIA	
السبت ٣٠ ذوالحجة ١٤١٦ هـ	Jumamosi
Jumamosi 30/12/1416 H.	18/5/1996 AD
Saa 5:00 asubuhi	

Kwa hivyo mtu huyo, asubuhi hiyo hiyo atakuwa ameondoka Jiddah 'Mwaka huu' 1417 amefika hapa Zanzibar 'Mwaka jana' 1416 kwa ndege!

Unaweza pia kufikiria mifano ya matatizo mbali mbali yanayoweza kujitokeza kwa kutumia rekodi mbali mbali katika *computer*, *fax*, *telex*, simu, TV, redio, barua, nyaraka, mikataba na mengi mengineyo baina ya nchi mbili zenye tarehe, mwezi na mwaka tofauti kwa siku moja.

Kwa hivyo, ili tuwe tunakwenda sambamba na tarehe moja tu ambayo ndiyo aliyo akiitumia Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) itabidi kuondoa kabisa wazo la tofauti za Matlai na mambo yote yanayokubaliana kuwepo tofauti ya siku nzima, yaani masaa 24. Jambo ambalo halipo kabisa katika ulimwengu huu. Hakuna nchi yoyote iliyo tofauti na nyengine kwa masaa 24. La si hivyo! Kama ndio tutakubalisha kwa kulazimisha kuwepo tofauti ya siku nzima, ina maana kuwa tunakubalisha kwenda kinyume na tarehe zote zilizohusiana au zilizoasisiwa na kufuatwa na yeye mwenyewe Mtume (Swalla

Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) pamoja na Maswahaabah wake (Radhiya Allaahu 'Anhum).

Hapa pana mfano mmoja muhimu ambao sote tunakubaliana nao, mfano wenyewe ni ile siku aliyokufa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam), yaani Jumatatu 12, Rabi'ul-Awwal 11 H. Sasa tujiulize masuala yafuatayo:

- Je alipokufa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) huko Madiynah tunadhani huku kwetu ilikuwa ni tarehe ngapi?
- Ikiwa huku kwetu ilikuwa ni tarehe 11 Rabi'ul-Awwal, 11H (siku moja nyuma). Hivyo, basi itakuwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) alikufa ama 'kesho yake' au 'jana yake', kwa hapa kwetu. Yaani tukikubali tarehe 12, siku itakuwa mbele – Jumanne. Na tukikubali siku ya Jumatatu, tarehe itakuwa nyuma yaani 11.

Ama: Jumanne, 12 Rabi'ul-Awwal

Au: Jumatatu 11 Rabi'ul-Awwal

Jambo hili ni la kusikitisha sana! Watu kujiweka kinyume na mipango ya Mwenyezi Mungu na Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam). Mwenyezi Mungu (Subhaanahu wa Ta'ala) Ametuumba sisi wanadamu kisha akatupangia 'nyakati' maalum ili kutekeleza ibada mbali mbali juu ya maamrisho yake. Mwenyezi Mungu Mtukufu Amesema katika Qur-aan Tukufu kwamba:

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ

{{Idadi ya miezi (ya mwaka mmoja) mbele ya Mwenyezi Mungu ni miezi kumi na mbili katika elimu ya Mwenyezi Mungu (mwenyewe) tangu Alipoumba mbingu na ardhi. Katika hiyo imo minne iliyo mitukufu kabisa (nayo ni Rajabu, Dhulkaadah, Dhul-Hijjah na Muharram)}} (At-Tawbah 9: 36)¹⁷.

Kisha Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) aliwahutubia watu siku ya tarehe 10 Dhul Hijjah, katika Hadiyih waliyoisimulia Maimaam Al-Bukhaariy na Muslim kutoka kwa Abu Bakr amesema:

((خطبنا النبي صلى الله عليه وسلم يوم النحر، قال: "إن الزمان قد استدار كهيئته يوم خلق الله السماوات والأرض، السنة اثنا عشر شهرا منها أربعة حرم، ثلاث متواليات، ذو القعدة و ذو الحجة والمحرّم، ورجب مضر الذي بين جمادى وشعبان"))

((Alituhutubia Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) katika siku ya kuchinja ('Iyduh-Adh-haa) akasema: "Wakati unakwenda kama ulivyopangwa tangu zilipoumbwa Mbingu na Ardhi, mwaka una miezi 12, minne katika hiyo ni mitukufu, (ambayo) mitatu imefuatana (nayo ni) Dhul-Qaadah, Dhul-Hijjah na Muharram. (Wa nne ni) Rajab uliyopo baina ya Jumaadah na Sha'abaa".))

¹⁷ Angalia Qur-aan (Bani Israil 10: 5)

((وقال: "أي شهر هذا؟ قلنا الله ورسوله أعلم، فسكت حتى ظننا أنه سيسميه بغير اسمه، قال أليس ذو الحجة؟ قلنا: بلى، قال: أي بلد هذا؟ قلنا الله ورسوله أعلم، فسكت حتى ظننا أنه سيسميه بغير اسمه، قال: أليس البلدة؟ قلنا: بلى، فأبى يوم هذا؟ قلنا: الله ورسوله أعلم، فسكت حتى ظننا أنه سيسميه بغير اسمه، قال: أليس يوم النحر؟ قلنا: بلى.)) (متفق عليه)

((Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) akauliza: "Ni mwezi gani huu?" Tukamjibu "Mwenyezi Mungu na Mtume wake ndio wajuwao". Akanyamaza kitambo hadi tukadhani atupa jina jengine kisha akasema: "Huu sio Dhul-Hijjah?" Tukamjibu: "Ndio" Akauliza: "Ni siku gani hii?" Tukamjibu: "Mwenyezi Mungu na Mtume wake ndio wajuwao". Akanyamaza kitambo hadi tukadhani atupa jina jengine kisha akasema: "Hii siyo siku ya kuchinja?" Tukamjibu: "Ndio".)) (Al-Bukhaariy na Muslim).

(Angalia Kitabu: Arrahiqul-Makhtuum, uk. 519)

Utaratibu huo wa Mwenyezi Mungu kuhusu 'nyakati' haukubadilika tokea alipoziumba Mbingu na Ardhi.

Siku ni nyakati tano:

Asubuhi, Adhuhuri, Alasiri, Magharibi na Ishaa.

Wiki ina siku saba:

Yaumu: Assabt, Al-Ahad, Al-Ithnayn, Athulathaa, Al-Arbi'aa, Al-Khamiys, Al-Jumu'ah.

Mwezi una wiki nne:

Wiki I, Wiki II, Wiki III na Wiki IV.

Mwaka una miezi 12:

Muharram, Safar, Rajab, Rabi'ul-Awwal, Rabi'u-th-Thaaniy, Jumaadal-Uwlaa, Jumaadal-Aakhirah, Rajab, Sha'abaa, Ramadhaan, Shawwaal, Dhul-Qa'idah na Dhul-Hijjah.

Mwaka Wa Kiislam unaotumia hesabu za mwezi una (kiasi cha) siku 354.

Mwaka Wa Kikristo unaotumia hesabu ya jua una siku 365 au 366.

Kwa kawaida mwaka wa mwezi (سنة القمرية) unaohesabiwa kuandama kwa mwezi hadi mwezi mwengine ambao kwa kawaida huchukua kiasi cha siku $29 \frac{1}{2}$. Ambao mwaka wake mmoja una siku 10 ukiulinganisha na Mwaka wa Jua (سنة الشمسية) ambao kwa kawaida dunia hukamilisha kulizunguka jua kwa kiasi cha siku 365 au 366. Hali hiyo husababisha mwezi wa Ramadhaan kusonga mbele siku kumi katika kila mwaka kama utalinganisha na idadi ya hesabu za mwaka wa jua.

Kutokana na jambo hilo, Muislam yeyote atakayebahatika kujaaliwa kufunga kwa muda wa miaka 36 mfululizo maishani mwake, hatokuwa na msimu wowote

wala siku yoyote katika mwaka ambayo hakuifunga. Yaani atakuwa ameonja ladha ya kuzifunga siku zote za misimu yote ya mwaka – msimu wa jua na mvua, wakati wa kipupwe na kiangazi, siku za upepo, shwari, vuli, mchoo, kusi, kaskazi na kadhalika.

Kwa bahati mbaya, na pengine bila kujijua, sisi Waswahili (watu tunaozungumza lugha ya Kiswahili) tumeyageuza majina ya siku za wiki. Imekuwa kinyume na vile aliyoakitumia Mtume wetu (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam). Halikadhalika tumegeuza majina ya miezi ya mwaka na baya zaidi ni kule kugeuza ule mpangilio wenyewe wa miezi hiyo katika mwaka. Kwa ufafanuzi zaidi angalia jadwali ifuatayo:

MAJINA YA SIKU ZA WIKI

		MAJINA YA KIISLAM (Aliyo akiyatumia Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam))	MAJINA YA KIKWETU (Uswahilini)
1.	Siku ya Kwanza	يوم الأحد	Jumapili
2.	Siku ya Pili	يوم الاثنين	Jumatatu
3.	Siku ya Tatu	يوم الثلاثاء	Jumanne
4.	Siku ya Nne	يوم الأربعاء	Jumatano
5.	Siku ya Tano	يوم الخميس	Alkhamisi
6.	Siku ya Sita	يوم الجمعة	Ijumaa
7.	Siku ya Saba	يوم السبت	Jumamosi

MAJINA YA MIEZI

		MAJINA YA KIISLAMU - Aliyo akiyatumia Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam)	MAJINA KIKWETU (Uswahilini)
--	--	--	-----------------------------------

1.	Mwezi wa Kwanza	محرم	Mfunguo Nne
2.	Mwezi wa Pili	صفر	Mfunguo Tano
3.	Mwezi wa Tatu	ربيع الأول	Mfunguo Sita
4.	Mwezi wa Nne	ربيع الثاني	Mfunguo Saba
5.	Mwezi wa Tano	جماد الأولى	Mfunguo Nane
6.	Mwezi wa Sita	جماد الآخر	Mfunguo Tisa
7.	Mwezi wa Saba	رجب	Rajab
8.	Mwezi wa Nane	شعبان	Shaaban
9.	Mwezi wa Tisa	رمضان	Ramadhan
10.	Mwezi wa Kumi	شوال	Mfunguo Mosi
11.	Mwezi wa Kumi na moja	ذو القعدة	Mfunguo Pili
12.	Mwezi wa Kumi na mbili	ذو الحجة	Mfunguo Tatu

Mambo haya ya kugeuza geuza kusiko kuwa na mpangilio na hoja madhubuti ndio kumetufanya tusiwe na msimamo makini wa siku na tarehe za Kiislam. Hebu na tujiulize ni kitu gani hasa kilichofanya Yaumul-Ahad kuitwa Jumapili? Au Yaumul-Arbi'aa kuitwa Jumatano? Kisha Yaumul-Khamis ikaitwa vile vile Al-Khamis! Kwa nini Yaumul-Khamis isiitwe Jumasita? Yaonesha kwenye hii 'wiki ya kikwetu' kuna siku za 'Tano' mbili: Jumatano na Al-Khamisi. Neno 'Alkhamisi' lina maana ya 'Tano' katika lugha ya Kiarabu.

Katika majina na mpangilio wa miezi ya mwaka mzima, watu wamekwenda kinyuma nayo; 'Muharram' ambao ndio mwezi wa mwanzo Kiislam, umeitwa mfunguo nne, 'Dhul-Hijjah' mwezi wa 12 ambao ndio mwezi wa mwisho, umeitwa mfunguo tatu.

Jamii kubwa ya Waislam wa pande hizi za Afrika ya Mashariki hawawezi kupambanua kwamba mwezi wa Ramadhan ni mwezi wa 9 katika mpangilio wa mwaka wa Kiislam.

Jambo la kushangaza hapa, ni misingi gani hasa iliyotufanya Waislam twende kinyume na majina ya miezi iliyoasisiwa na Mwenyezi Mungu Mtukufu (Subhaanahu wa Ta'ala) kisha ikatumiwa na Mjumbe wake (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam)?

Mwezi wa 'Dhul-Hijjah' umepewa jina hilo kutokana na utukufu wa ibada maalum ya Hijjah inayofanyika Makkah nchini Saudi Arabia kila ufikapo mwezi huo wa 12 katika kila mwaka.

Mwezi wa Ramadhan ndio mwezi pekee uliotajwa kwa jina lake mahususi katika Qur-aan Tukufu. Qur-aan ambayo imeteremka huko huko Makkah na Madiynah ambayo ni uongofu kwa Ulimwengu mzima. Pia hio Qur-aan yenyewe imeteremka katika huo mwezi wa Ramadhan.

Alimradi ibada hizi mbili za Hijjah na Saumu ndizo pekee zinazowaunganisha watu wa Ulimwengu mzima kwa wakati mmoja – maalum katika kila mwaka.

Tukirudi katika jambo letu la kutokuwa na msimamo wa pamoja baina ya Waislam wa miji tofauti hata walio majirani, tunaona inavyosababisha matatizo mengi ya kitarehe, mwezi na mwaka. Mpaka imedhaniwa kwamba Diyn hii ya Kiislam si dini yenye msimamo. Hali ambayo imepelekea mambo mengine yasiyokuwa ya Kiislam kuonekana mepesi na bora zaidi kufuatwa! Waislam wa leo, hawaoni aibu wala fedheha kufuata tarehe na miezi ya Kikristo. Lakini wanaona muhali kufuata tarehe na miezi iliyoasisiwa na Nabii Muhammad (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) ambayo ndio inayofuatwa na ndugu zetu wanaoishi katika Miji Mitakatifu ya Makkah na Madiynah.

Kuna jambo moja muhimu la kuzingatia ambalo ni uzinduzi kwa Waislam wote. Kwanza kabisa ingekuwa vyema kujiuliza nini hasa chanzo cha hizi tarehe za Miladiya? Na nani hasa aliyeweka tarehe hizo? Tunaziandika siku na miezi kwa majina ya waungu wa shirk, February, April, May, June, July na August. Hayo ni majina ya waungu wa shirk. 'Saturday' ni sanamu lenye kuashiria mungu wa kilimo, 'Sunday' ni siku iliyo ikiabudiwa jua. 'Monday' ni siku iliyo ikiabudiwa mwezi.

Waislam tunaiandika miezi na siku hizo bila ya kujua, kwenye vitabu vya Diyn na juu ya Qur-aan Tukufu. Hiyo ni aibu na fedheha isiyo na mpaka!

Kwa maelezo zaidi: Angalia:

- i) Pears Encyclopaedia.
- ii) Encyclopaedia Britannica.

2. Kupatikana Ramadhaan Zaidi Ya Moja

Kama ndio tutakubali kuwepo tofauti ya siku nzima baina ya sehemu moja na nyengine hapa duniani, hapana shaka zitapatikana Ramadhaan mbili au zaidi. Kwani nchi moja inaweza kufunga siku 29 na nyengine siku 30. Hali hii inatokea mara nyingi, jambo ambalo linasababisha kuwa na mfungo wa Ramadhaan tofauti tofauti. Hizo zitakuwa Ramadhaan mbili tofauti kwani kila moja ina hesabu ya idadi yake ya siku za kufunga. Isitoshe kila Ramadhaan moja kati ya hizo imeanza na kumaliza siku za tarehe tofauti na nyengine.

Ni vyema tuelewe kwamba ikiwa tutakubali kwamba kila nchi ione mwezi wake basi hakutokuwa na Ramadhaan moja. Pia kama tutasema kuwa tofauti hiyo katika kuanza kufunga kwa baadhi ya nchi kabla ya nyengine ni Ramadhaan moja tu, basi jambo hilo linaweza kutupelekea kuamini kwamba mwezi unaweza kuwa na siku 31 au 32. Kwani kama utaandama tarehe 29 kwa kundi la mwanzo, basi kundi la pili au la tatu litakuwa nyuma kwa siku moja au mbili.

Kwa hivyo ni kusema kwamba baada ya mwezi kuandama tarehe 29 kwa lile kundi la mwanzo, kutakuwepo na siku mbili zaidi kwa yale makundi mawili yaliyochelewa kufunga. Jambo hili litazifanya idadi ya siku zilizofungwa duniani

kuwa 31. Aidha kama mwezi utaandama tarehe 30 kwa lile kundi la mwanzo, kisha ukaongeza siku 2 kwa yale makundi mawili mengine yaliyochelewa, patapatikana idadi ya siku 32 zilizofungwa. Na katika idadi sahihi ya siku za mwezi hakuna mwezi wenye siku zaidi ya 30. Kama alivyosema Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam):

((عن ابن عمر رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "إنا أمة أمية لا نكتب ولا نحسب الشهر هكذا وهكذا" وعقد الإبهام في الثالثة)) (رواه مسلم)

((Sisi ni Ummah wa kimaumbile, aghlabu yetu hatuandiki wala kuhesabu; mwezi ni hivi... na hivi... na hivi...", akafitika kidole gumba katika ile mara ya mwisho)) (Muslim)

Maelezo: Aliposema ((hivi...na hivi....na hivi...)) na ishara ilionesha vidole vyake 'kumi' vya mikono kwa 'mara mbili' na mara ya tatu yake akafitika kidole chake cha gumba na kuviacha 'tisa' vikionekana.

Maana ya ishara hii ni kuwa kwa kawaida mwezi una siku 29.

$$(10+10+9=29)$$

((وعنه رضي الله عنهما قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم "إنا أمة أمية لا نكتب ولا نحسب الشهر هكذا وهكذا" ويعنى مرة تسعة وعشرين ومرة ثلاثين.)) (رواه البخاري)

((Sisi ni Ummah wa kimaumbile, aghlabu yetu hatuandiki wala kuhesabu mwezi ni hivi... na hivi... na hivi... yaani wakati mwengine ni (siku) 29 na wakati mwengine ni (siku) 30)) (Al-Bukhaariy).

Hadiyth hizi zimekuja nyingi kwa lafdhi mbali mbali zote zikiashiria mwezi wa Kiislam una siku 29 au 30 tu. (Angalia: Sahihi Muslim, J.7, uk.196).

3. Utata Kuhusu Funga Ya 'Arafah

Neno 'Arafah au 'Arafah ni jina la uwanja/viwanja maalum vilioko nje kidogo ya Mji Mtukufu wa Makkah. Mahujaji wote wanapokuweco Makkah, hutekeleza ibada maalum ya kwenda kusimama mchana katika viwanja hivyo. Jambo hilo la kwenda kusimama kwenye viwanja hivyo kwa kuomba du'aa na kumtaja sana Mwenyezi Mungu ni katika nguzo muhimu (kubwa) ya ibada hiyo ya Hijjah.

Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) amebainisha hayo kwa kusema:

((الحج عرفة))

((Hijjah ni 'Arafah))

Jambo hilo linamaanisha kwamba mtu asiyetekeleza nguzo hiyo wakati akiweco Makkah, atakuwa hakuipata ibada ya Hijjah.

Watu humiminika na kusimama kwenye uwanja wa 'Arafah siku ya tarehe '9 Dhul-Hijjah' ya kila mwaka. Ikumbukwe kwamba tarehe 9 hiyo ni ya Makkah siyo ya pahala pengine popote duniani.

Watu hao waliosimama hapo siku hiyo wameharamishwa kufunga funga yoyote. Ama watu wote wengine ambao si katika mahujaji waliosimama hapo wamependezeshwa wafunge siku hiyo ya 'Arafah ili kuadhimisha utukufu wa siku hiyo na ili kuweza kushirikiana kwa kuungana na wenzao waliosimama huko popote pale walipo duniani.

((وعن أبي هريرة رضي الله تعالى عنه أن النبي صلى الله عليه وسلم: نهى صوم يوم عرفة بعرفة))
(رواه الخمسة غير الترمذي)

((Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) amekataza kufunga siku ya 'Arafah katika (viwanja vya) 'Arafah))

Kufunga siku ya 'Arafah kuna fadhila kubwa, kama alivyosema Mjumbe wa Mwenyezi Mungu (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kwenye Hadiyth ifuatayo:

((عن أبي قتادة الأنصاري رضي الله تعالى عنه، أن رسول الله صلى الله عليه وسلم سئل عن صوم يوم عرفة فقال: "يكفر السنة الماضية والباقية") (رواه مسلم)

((Aliulizwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kuhusu funga ya 'Arafah, akasema 'hufuta madhambi ya mwaka uliopita na mwaka ujao))
(Muslim)

Jambo moja la kusikitisha ni kwamba ikiwa Waislam watakubali kuwepo tofauti ya siku na tarehe baina yao, hapana shaka watakuwa wanafunga saumu ya 'Arafah siku tofauti na inavyotakiwa.

Kwa hivyo lengo na faida ya funga yenyewe litakuwa halikupatikana. Mbali na kukosekana huko Makkah, jambo baya zaidi ni kwamba watakuwa wanafunga siku ya pili yake ambapo watakuwa wanafunga siku ya 'Iydu-Adh-ha'; siku ambayo ni haramu kufunga.

Ni vyema tuzingatie kwamba funga hii ya 'Arafah pamoja na 'Iyd yake ni vitu ambavyo havina mahusiano na kuandama mwezi kutokana na kila nchi inavyoona mwezi wake. Bali chanzo cha funga ya 'Arafah ni uhusiano wa ile siku ambayo mahujaji wanaposimama katika uwanja wa 'Arafah. Na jambo la kusimama 'Arafah linapatikana sehemu moja ulimwenguni ambayo ni siku inayosadifu tarehe 9 Dhul-Hijjah huko Mji wa Makkah, siyo tarehe 9 ya nchi nyengine yoyote ile.

Kwa maneno mengine ni kuwa tutakapotofautiana kufunga siku ya 'Arafah baina yetu na kula kwetu 'Iyd, ina maana kama kwamba kila nchi ina uwanja wake wa 'Arafah na Makkah yake. Kwa uthibitisho zaidi wa funga ya siku ya 'Arafah tunajifunza kuwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam)

alipotueleza umuhimu wa siku hii, na kila alipotaja siku hii ya 'Arafah alitumia neno 'siku' wala hakutamka neno 'tarehe':

((الحج عرفة))

((Hijja ni 'Arafah))

'Siku ya 'Arafah imejaaliwa kuwa ni moja tu kwa mwaka mzima na uwanja wenyewe ni mmoja peke yake ulimwenguni. Hakuna 'Arafah zaidi ya hiyo. Ndio maana huzingatiwa siku ile wanaposimama mahujaji mahala hapo. Yatupasa kutega masikio ili tupate kujua ni lini mahujaji wanasimama hapo ili na sisi tulioko sehemu zote ulimwenguni tufunge ili tupate kushirikiana nao katika ibada hiyo. Jambo ambalo ndio lengo hasa la ibada yenyewe mbali na kule kupata ujira wa kufutiwa maovu ya miaka miwili.

Katika siku hiyo ya 'Arafah pia pana mazingatio mengine makubwa kwamba Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) hakuweka kabisa jambo la kutofautisha siku, tarehe na mwaka kwa Waislam wote. Vile vile alionesha kwamba Mji huu Mtukufu wa Makkah ndio marejeo (Reference) au muelekeo kwa Waislam wote ulimwengu mzima. Hebu tuzingatie kwa makini maneno ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) wakati aliposimama katika uwanja wa 'Arafah, siku ya 'Arafah katika 'Hijjatul-Wadaa' (Hijjah ya Kuaga) ambapo siku yenyewe ilikuwa Ijumaa, tarehe 9 Dhul-Hijjah mwaka wa 10 H. Kisha akawahutubia kwa kuwaita "Enyi Watu!" أيها الناس huku akisistiza katika khutba yake ndefu kwa maneno kama:

((... كحرمة يومكم هذا، في شهركم هذا، في بلدكم هذا...))

((...katika hali ya heshima yenye utakatifu wa siku yenu hii, mwezi wenu huu na katika mji wenu huu))

Kisha baada ya hapo Mwenyezi Mungu mwenyewe Akaipiga muhuri (akaifunga) siku hiyo kwa jambo la kuwakamilishia watu wote, dini yao. Wala haikuwa kwa watu wa Makkah peke yao bali kwa Walimwengu wote. Qur-aan Tukufu imethibitisiha hayo kwa kusema:

{{الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا}}

{{Leo nimekukamilishieni Diyn yenu, na kukutimizieni neema zangu, na nimekupendeleeni Uislam uwe dini yenu}} (Al-Maaidah 5: 3)

4. Kufunga Siku Ya Shaka (Yawmush-Shakk)

"Yawmush-Shakk" ni ile siku inayofuatia baada ya tarehe 29 ya mwezi wa Sha'abaan, kisha pakawa na tetesi (maneno yasiyokuwa rasmi) kwamba mwezi umeandama. Kama itakuwa habari zenyewe si za kuaminika Kishari'ah, jambo hilo litakuwa lina mashaka. Halina uhakika.

Ama itakapokuwa siku hiyo ya tarehe 29 Sha'abaaan hapakupatikana habari yoyote ya kuonekana mwezi hata kama kutakuweco na mawingu yaliyotanda mbinguni, hiyo haitoitwa "Yawmush-Shakk", na itawabidi Waislam waukadirie (waukamilishe) mwezi wa Sha'abaaan kwa siku 30.

Yaani wangoje siku ya shaka ipite ndio waanze kufunga kwa pamoja bila ya wasi wasi na bila ya kuwepo michafuko (chaos) ya kwamba hawa wameanza kufunga leo, wengine kesho na pengine katika nchi moja. Na Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) ametukataza kufunga siku ya shaka na akalinasibisha jambo hilo kuwa ni uasi kwa atakayelifanya.

((عن عمار بن ياسر قال: "من صام اليوم الذي يشك فيه فقد عصى أب القاسم صلى الله عليه وسلم")
(أبو داود والترمذي)

((قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: من صام اليوم الذي شك فيه فقد عصى أبا القاسم صلى الله عليه وسلم))
(البخاري ومسلم)

((Mwenye kufunga siku ya shaka atakuwa ameamuasi Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam).)) (Al-Bukhaari na Muslim).

Ni vyema kueleza kama tulivyoieleza hapo awali kwamba "Yawmush-Shakk" ni ile siku ambayo kuna minong'ono nong'ono ya kwamba mwezi umeonekana lakini habari zenyewe haikuthibiti (hazikuaminika), hapa itakuwa haramu kufunga siku ya pili yake. Ama zitakapopatikana habari za kuaminika kwamba mwezi umeandama sehemu fulani siku hiyo, basi hiyo haitokuwa tena siku yenye shaka. Itawabidi watu sehemu nyengine wafunge madamu wamepata habari za uhakika. Mtu yeyote anayepinga kufuata watu wa nchi nyengine, na pengine ni habari zilizopatikana kutoka nchi jirani, bila ya sababu za msingi, basi aelewe kwamba; huko ni kukata kichwa mchungwa tu.

5. Utata Juu Ya Siku Ya Mwanzo Wa Ramadhaan

((عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إذا دخل رمضان فتحت أبواب السماء وفي رواية: فتحت أبواب الجنة وغلقت أبواب جهنم وسلسلت الشياطين وفي رواية: فتحت أبواب الرحمة)) (متفق عليه)

((Kutokana na Hadiyih aliyoipokea Abu Hurayrah (Radhiya Allaahu 'Anhu) amesema: "Amesema Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kwamba inapoingia Ramadhaan, hufunguliwa milango ya mbinguni. Na katika mapokeo mengine: Hufunguliwa milango ya peponi na kufungwa milango ya motoni na mashetani hufungwa minyororo. Na katika mapokeo mengine hufunguliwa milango ya Rehma".)) (Imewafikiwa).

((عن ابن عمر أن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "... فإذا كان أول يوم من رمضان هبت ريح تحت العرش من ورق الجنة على الحور العين...")) (متفق عليه)

((Kutokana na Ibn 'Umar (Radhiya Allaahu 'Anhu) kwamba: Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) amesema: "... Inapoingia siku ya mwanzo ya Ramadhaan, huvuma upepo chini ya Ardhi kutoka kwenye majani ya peponi kuwaelekea Mahurul-'Ayn...")) (Al-Bayhaqiy).

Kutokana na Hadiyth hizo za Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) tunaweza kuona namna zinavyoashiria uingiaji na upatikanaji wa neema mbali mbali mara tu inapoingia siku ya kwanza ya Ramadhaan.

Kwanza: Inatufahamisha wazi kuwepo kwa Ramadhaan moja tu aliyo akiitambua Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam).

Pili: Inatufahamisha kwamba inapoingia siku ya mwanzo ya Ramadhaan, dunia nzima hupata neema hizo kama za kufunguliwa milango ya mbinguni, kufunguliwa milango ya peponi, kufungwa kwa milango ya motoni, mashetani kufungwa minyororo, kufunguliwa milango ya rehma na kuvuma upepo maalum toka kwenye 'Arshi ya Mwenyezi Mungu.

Yote haya hupatikana katika ile siku ya mwanzo ya Ramadhaan mara tu unapoonekana mwezi muandamo yaani tarehe 29 au 30 Shaabani.

Kwa kawaida mwanzo wa **siku** kwa Kiislam huanza kuingia wakati wa Magharibi mara tu jua linapokuchwa (linapotua). Ndio maana Swalah za Tarawehe huanza usiku ule ule ulioandama mwezi, ikiashiria kwamba usiku ule ni usiku wa mwanzo wa Ramadhaan.

Hapa pana mambo mengi ya utata tunayoweza kujiuliza:

- Tujaalie Ramadhaan imeanza kuingia sehemu moja hapa duniani kwa kuwa watu wa sehemu hiyo wameuona mwezi muandamo. Ikatokea watu wa upande mwingine wasiukubali mwezi huo, yaani kwao wao Ramadhaan haikuthibiti (haikuingia bado). Je katika hali kama hiyo tutaamini kwamba hizo Rehma na Neema zilizotajwa katika Hadiyth zitawashukia wale waliouna mwezi tu au ni Rehma kwa dunia nzima?
- Inapotokea nchi fulani kama Saudia (Makkah na Madiynah) imeingia katika Ramadhaan, Tanzania bado wanangoja mwezi wao. Je inaaminika kwamba wale mashetani walioko nchini Saudi Arabia yatakuwa yamefungwa na mashetani yalioko nchini Tanzania yatabaki huru? Au tudhani mashetani yalioka Saudi Arabia yatakimbilia huku Tanzania mbio kuja 'kuvunja jungu' kwa kuwa Ramadhaan haijaingia huku bado?
- Je kama itatokea mtu ameanza kufunga Ramadhaan siku ya mwezi akiwa Saudia, kwa bahati siku ya pili amefanya safari kuja Tanzania alipofika Tanzania bado watu wanakula mchana, Ramadhaan haijaingia bado. Je mtu huyu atapataje Barka na Rehma za kufunguliwa milango ya peponi, kufunguliwa milango ya motoni na kufunguliwa mashetani wakati ambapo

bado mashetani yanazurura ovyo mitaani huku Tanzania? Au tusema mashetani yatafungwa kwa ajili yake peke yake mtu mmoja huyu?

- Mtu huyu alianza kufunga Ramadhan akiwa Saudia, alipokuja Tanzania bado Ramadhan haijaingia. Je ataambiwa amefunga kweli Ramadhan au amefunga Ramadhan alipokuwa Saudia kisha amekuja kufunga Sha'abaa huku Tanzania?

Kwanza ameanza kufunga Ramadhan kisha amekuja kufunga Sha'abaa! Nini hukumu ya saumu yake mtu huyu?

Kwa hakika, njia ya salama na wepesi katika hukumu hii ya kufunga mwezi mtukufu wa Ramadhan ni pale mara tu unapoingia kwa mara ya mwanzo mwezi wenyewe wa Ramadhan. Hoja zote za kielimu na kiakili zinakubali kwamba Ramadhan huingia siku moja kwa dunia nzima mara tu unapoandama mwezi. Mwezi wa Ramadhan uko katikati baina ya kumalizika mwezi wa Sha'abaa na kuingia mwezi wa Shawwaal.

Sha'abaa   □□====>   Ramadhan   □□====>   Shawwaal

Kama mtu hakupata habari kwamba mwezi umeonekana hata kama umeonekana katika nchi yake, huo ni udhuru wala hatokuwa na lawama. Lakini kama mtu amesikia kuwa mwezi umeandama itambidi afunge. Au ikiwa ndio hataki au hakubaliani na watu waliouona mwezi na kwa hivyo hayuko tayari kufuata bila sababu za msingi atakuwa amekwenda kinyume na mafundisho ya Bwana Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam). Na atakuwa ametenda jambo ambalo litamkosesha ujira mkubwa mno alioekewa na Mola wake. Kama vile Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) alivyosema kwamba:

((عن أبي هريرة رضي الله عنه أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال: "من أفطر يوماً من رمضان من غير رخصة ولا مرض لم يقضه صوم الدهر كله وإن صامه")) (الترمذي)

((Kutokana na Abu Hurayrah (Radhiya Allaahu 'Anhu) kwamba Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) amesema: "Mwenye kufuturu siku moja (kula mchana) katika Ramadhan bila ya ruhusa wala maradhi, hawezi kukidhi (kuilipa) funga hiyo hata kama atafunga dahi (milele).)) (At-Tirmidhiy).

Pia Sayyidna 'Aliy bin Abi Twaalib (Radhiya Allaahu 'Anhu) ameonesha umuhimu wa kufunga Ramadhan mara tu inapoingia kwa kusema:

((أخرج الشافعي عن علي رضي الله عنه قال: لأن أصوم يوماً من شعبان أحب إلي من أفطر يوماً من رمضان))

Maneno haya ameyataja Imamu Ash-Shaafi'iy (Rahimahu Allaahu) kwamba Sayyidna 'Aliy (Radhiya Allaahu 'Anhu) amesema: ((Ni bora mno kwangu kufunga siku moja ya Sha'abaa kuliko kula (mchana) siku moja ya Ramadhan))

Vile vile Ibn 'Umar (Radhiya Allaahu 'Anhu) amekuja na msimamo wake kuhusu kuingia siku ya mwanzo wa Ramadhaan. Angalia Hadiyth ifuatayo iliyoandikwa kwenye kitabu cha Naylul-Awtaar, J.4, uk.262 kama ifuatavyo:

((قال نافع وكان عبدالله إذا مضى من شعبان تسع وعشرون يوما يبعث من ينظر فإن رأى فذلك وإن لم يرو لم يحل دونه منظره سحاب ولا قتر أصبح مفطرا وإن حال دون منظر سحاب أو قتر أصبح صاوما)) (رواه أحمد)

((Bwana Naafi'i (Radhiya Allaahu 'Anhu) anasimulia kuwa 'Abdullaah bin 'Umar alikua inapofikia tarehe 29 Sha'abaan humtuma mtu kwenda kutizama mwezi. Mtu huyo iwapo ameuona mwezi basi Ibn 'Umar (Radhiya Allaahu 'Anhu) hufunga. La ikiwa hakuuona (Ibn 'Umar) huangalia mazingira yaliyopo kama pana wingu au utando wowote angani, hufunga; la kama hayapo mambo hayo ndio huendelea kula (siku ya pili yake) kama kawaida".)) (Ahmad)

6. Laylatul-Qadr Ni Ngapi?

Mwenyezi Mungu Mtukufu Ameufadhilisha Ummah huu wa Nabii Muhammad (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kwa kuwapa usiku maalum wenye baraka, hadhi na cheo kikubwa. Usiku huo mmoja umefadhilishwa kuliko miezi elfu moja.

Amesema Alkhattabiy kwamba: "Wamewafikiana wanavyuoni kwamba usiku huu wa 'Laylatul-Qadr' haukuwepo katika ummati zote zilizopita, bali umefanywa ni makhsusi kwa ummati huu (wa mwisho)".

Mwenyezi Mungu Mtukufu (Subhaanahu wa Ta'ala) ameyataja hayo kwa kueleza fadhila na utukufu wa usiku huo kwa kusema:

{{إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ (1) وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ (2) لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ (3) تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِّنْ كُلِّ أَمْرٍ (4) سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ (5)}}
وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِّنْ كُلِّ أَمْرٍ (4) سَلَامٌ هِيَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ (5)}

{{Hakika tumeiteremsha (Qur-aan) katika Laylatul-Qadr (usiku wenye heshima kubwa) (1) Na jambo gani litakalo kujulisha (hata ukajuwa) ni nini huo usiku wa Laylatul-Qadr? (2) Huo usiku wa heshima, ni bora kuliko miezi elfu (3) Huteremka Malaika na Roho katika usiku huo kwa idhini ya Mola wako kwa kila jambo (4) Ni amani (usiku huo) mpaka mapambazuko ya alfajiri (5)}} (Al-Qadr 97: 1-5)

Ama kuhusu ni **lini** hupatikana usiku huo, hapo wametofautiana wanavyuoni kwa namna mbali mbali. Wapo miongoni mwao waliosema kwamba usiku huo umefichwa ndani ya mwezi mzima wa Ramadhaan. Lakini kwa bahati nzuri Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) ametubainishia kuwa hutokea usiku huo katika kumi la mwisho wa mwezi wa Ramadhaan.

((فعن عائشة رضي الله عنها قالت: كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يجاور في العشر الأواخر من رمضان ويقول "تَحْرُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ") (رواه البخاري ومسلم)

((Kutokana na mama wa Waumini 'Aaishah (Radhiya Allaahu 'Anha) amesema: "Alikuwa Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) akijitenga katika (siku za) kumi la mwisho wa Ramadhaan na (alikuwa) akisema: "Itafuteni Laylatul-Qadr katika (siku za) kumi la mwisho wa Ramadhaan".)) (Al-Bukhaariy na Muslim).

Kutokana na maelezo hayo inatubainikia kwamba "Usiku wenye Cheo" hutokea katika kumi la mwisho wa Ramadhaan, lakini jee ni siku ipi hiyo katika kumi la mwisho? Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) hakuwacha kutubainishia kwamba hutokea usiku huo katika usiku ulio na tarehe ya 'Witri' (Odd Numbers) yaani 21, 23, 25, 27 au 29.

Kama alivyosema Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kwamba:

((تَحْرُوا لَيْلَةَ الْقَدْرِ فِي الْوَتْرِ مِنَ الْعَشْرِ الْأَوَاخِرِ مِنْ رَمَضَانَ))

((Itafuteni Laylatul-Qadr katika (siku ya) witri kwenye kumi la mwisho wa Ramadhaan)) (Al-Bukhaariy na Muslim)

Hata hivyo Mwenyezi Mungu Ameuficha usiku huo, hakuna anayejua ni usiku gani hasa katika hizo witri za kumi la mwisho? Lakini wanavyuoni wengi wanakubaliana kwamba huenda usiku huo ni usiku wa tarehe 27. Kama alivyopokea Imaam Ahmad kutoka kwa Ubay bin Ka'ab amesema:

((سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول: "لَيْلَةُ الْقَدْرِ سَبْعٌ وَعَشْرِينَ"))

((Nimemsikia Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) amesema: 'Usiku wenye cheo ni usiku wa ishirini na saba (27)'.))

Jambo la msingi hapa tunajifunza kwamba Laylatul-Qadr hupatikana usiku mmoja tu kwa mara moja tu katika hilo kumi la mwisho wa Ramadhaan. Usiku huo unawakilisha kumbukumbu ya kuteremka kwa Qur-aan Tukufu. Kama Alivyotaja Mwenyezi Mungu Mtukufu:

{{إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ}}

{{Hakika tumeiteremsha (Qur-aan) katika 'usiku wenye cheo' (Laylatul-Qadr)}}}
(Al-Qadr 97: 1)

Bila shaka Qur-aan yote kwa ujumla imeelezwa kwamba iliteremka siku moja kwa ukamilifu wake kutoka kwenye Lawhil-Mahfuudh kuja kwenye Samaa-Dunya. Kisha baada ya hapo ikawa inateremshwa kidogo kidogo kwa kutegemea haja, matokeo au sababu mbali mbali kwa muda wote wa miaka 23 ya Utume wa Mtume wetu Muhammad (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam).

Tukikumbuka Hadiyith zilivyokuja kutaja kuwa kuna uwezekano wa kutoka Laylatul-Qadr usiku mmoja katika kumi la mwisho wa Ramadhaan, tena uwezekano mkubwa ni tarehe 27. Sasa kama tutakadiria hivyo, kwamba Mwenyezi Mungu Amejaalia Laylatul-Qadr itokee usiku wa 27.

- Suala la kujiuliza hapa, Je ni tarehe 27 ya nchi gani hiyo ikiwa tutakubali kuwepo tofauti ya siku na tarehe baina ya nchi mbali mbali?
- Au tusema ikiwa kila nchi itateremkiwa na Laylatul-Qadr kwa 27 yake. Je kutakuwepo na Laylatul-Qadr ngapi ulimwenguni?
- Pindipo itatokea Laylatul-Qadr usiku wa 27 kule nchini Saudi Arabia ambapo huku kwetu Afrika Mashariki usiku huo huo bado ni 26. Je tatahukumu vipi, Laylatul-Qadr itatokea kesho yake kwa hapa Afrika Mashariki au ndio tutajumuika nao kuipata Laylatul-Qadr siku hiyo hiyo moja? Je, 27 = 26?
- Kama tutakubali kuwa inawezekana kutokea Laylatul-Qadr usiku wa 26 au 28, tuelewe kwamba tunahukumu kinyume na maneno ya Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) pale aliposema kwamba hutokea Laylatul-Qadr katika Witri ya kumi la mwisho wa Ramadhaan.
- Na kwa vile Laylatul-Qadr huweza kutokea tarehe 29 kwa mwezi ulioonekana Tanzania. Je zile nchi zilizo mbele ya Tanzania kwa tarehe kutokana na mwezi ulivyoonekana kwao ndio tusema zitakosa Laylatul-Qadr? Kumbuka nchi hizo zitakuwa zimeshatoka katika mwezi wa Ramadhaan na zimeshaingia katika Shawwaal.

Je itapotokea kwenye nchi moja kama Tanzania ambapo kuna makundi kama matatu yaliyoanza kufunga kwa tarehe tofauti tofauti, lakini kwa makundi yote matatu bila shaka yamo ndani ya usiku mmoja usio na tofauti hata ya sekunde moja na wapo katika sehemu moja. Ndio tukadirie watakuwa na Laylatul-Qadr tatu tofauti? Au ndio wengine wataupata usiku wa Laylatul-Qadr na wengine wataukosa? Hasa kama tutachukulia Laylatul-Qadr imetokea usiku wa 29 wa kundi moja wapo.

Maelezo Juu Ya Kupatikana Kwa Usiku

Ni vyema kujikumbusha kwamba maelezo ya kisayansi yaliyopatikana kwenye Qur-aan Tukufu yanazingatia kwamba 'nyakati' hupatikana kutokana na mipinduko ya jua, mwezi na dunia. Hapana shaka yoyote dunia ina mizunguko yake miwili. Kwanza kuna ule mzunguko wa dunia kulizunguka jua ambapo mzunguko huu husababisha mabadiliko ya miongo (seasons) mbali mbali kama vile mchoo, vuli, kipupwe au kiangazi.

Pili ni ule mzunguko wa dunia kujizunguka yenyewe katika mhimili (axis) wake. Mzunguko huo wa pili ndio unaosababisha kupatikana usiku na mchana. Kwa kawaida dunia hujizunguka yenyewe kamili kwa muda wa masaa 24 ambayo hupatikana 'siku' moja yenyewe usiku mmoja na mchana mmoja.

Usiku na mchana ni nyakati mbili zinazopatikana mara moja kila siku ya hapa duniani. Mwenyezi Mungu Ameziumba nyakati mbili hizo kama Alivyoumba jua na mwezi. Qur-aan Tukufu imetaja hayo kwa kusema:

{{وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ۚ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ}}

{{Na yeye ndiye aliyeumba usiku na mchana na jua na mwezi, vyote vinaogelea katika duara (zao).}} (Al-Anbiyaa 21: 33)

{{لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ ۚ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ}}

{{Haliwi jua kuufikia mwezi, (wakati wa nguvu zake) wala usiku kuupita mchana, (ukaja kwa ghafla kabla ya wakati wake). Na vyote vinaogelea katika njia (zao).}} Yaasiyn (36:40)

Angalia pia Aya zifuatazo kwa ufafanuzi zaidi:

Yunus 10: 5, Al-Jaathiyah 45: 13, Ar-Rahmaan 55: 5, Al-An-'Aam 6: 96, Ibraahiym 14: 33, An-Nahl 16: 12, Al-Furqaan 25: 61, Nuuh 71: 15-16, An-Nabaa 78: 12-13, At-Tawbah 9: 36, Al-Aaraf 7:54.

Habari zifuatazo zimenukuliwa kutoka gazeti la An-Nuur, toleo nambari 79, Jumaadath-Thaaniy, 1417 – Oktoba 1996 ukurasa 10. Habari hizo zimeandikwa kama ifuatavyo:

"Kupishana kwa mchana na usiku:"

Qur-aan iliyoteremka zama ambazo watu walidhani kuwa Dunia ndio katikati ya ulimwengu, na kwamba jua ndio lilikuwa linaizunguka dunia.

Aya za Qur-aan zikatoa maelezo yafuatayo:

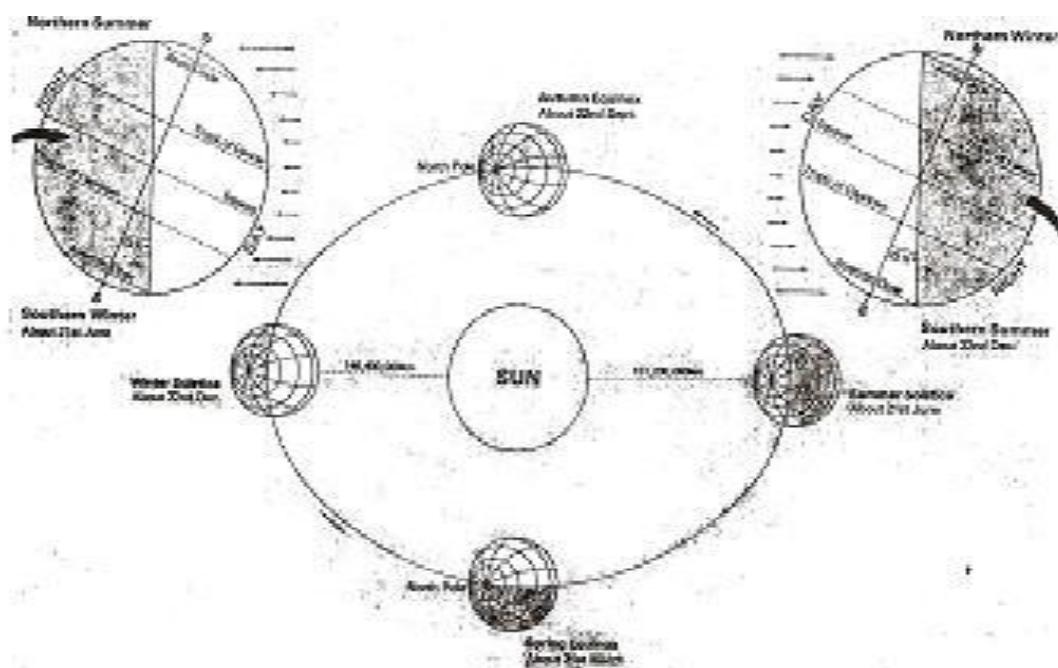
(Angalia: Al-Aaraf 7: 54, Yasiyn 36: 37, Luqman 31: 29, Az-Zumar 39: 5)

Neno lililotumika katika Qur-aan ni "Kawwara" yaani "kufunika". Kwa asili yake neno hilo lina maana ya kuviringisha kilemba kichwani. Maana hii ya kufunika kwa kuzungushwa imo katika msemu wa Qur-aan hasa tukizingatia kinachotokea katika kupishana kwa usiku na mchana.

Wanaanga wa Marekanani wameona na kupiga picha kinachotokea iwapo mtu ataangalia dunia kutokea mbali sana, tuseme iwapo mtu yupo mwezini. Waliona jinsi ambavyo mwanga wa jua unavyoangazia daima ile sehemu ya dunia inayokabiliana na mwanga huo.

Na ile sehemu isiyopata mwanga huo inakua gizani. Sasa dunia inapozunguka katika mhimili wake nusu moja huwa mwangani na mwengine gizani. Na baada ya muda, ile iliyokuwa gizani huwa mwangani. Ukiangalia kwa mbali unaona kama kwamba mchana na usiku vinajiviringisha katika ile sayari ya dunia".

Kielelezo Nam 4: Ramani ya dunia inavyoonesha kupishana kwa usiku na mchana.

KIELELEZO Na 4: Ramani ya Dunia, inavyoonesha kupishana usiku na mchana

7. Uharamu Wa Kufunga Siku Ya 'Iyd

Kama tulivyokwishaeleza sehemu nyingi hapo awali kwamba masuala ya tarehe, siku na mwezi yanahusiana zaidi na ulimwengu mzima kwa pamoja, isitoshe ni jambo la watu wote.

Jambo la kupishana masaa machache baina ya nchi moja na nyengine, sio sababu ya kudai kuwepo kwa tofauti ya siku nzima au nchi hizo zimetofautiana kitarehe.

Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kila alipoakizungumzia amri za kufunga na kufungua alikuwa anazitaja kama ni amri kwa watu wote ulimwenguni. Hakutaja hata amri moja ya kufunga au kufungua kwa kuhusisha watu wa Makkah na Madiynah peke yao.

Kuhusu siku za 'Iyd yaani sikukuu, Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) pia hakuwacha kutuhutubia kuwa ni jambo la pamoja yaani kwa Waislam wote ulimwenguni:

((و عن عائشة رضي الله عنها قالت: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: "الفطر يوم يفطر الناس، والأضحى يوم يضحي الناس") (رواه الترمذي)

((Na kutoka kwa mama wa Waumini 'Aaishah (Radhiya Allaahu 'Anha) amesema: Amesema Mjumbe wa Mwenyezi Mungu (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kwamba: 'Iydu-Fitri ni siku ya watu kula na 'Iydu-Adh-ha ni siku ya watu kuchinja (wanyama).)) (At-Tirmidhiy)

Katika Hadiyith hii pana mazingatio yafuatayo:

- a) 'Iyd zote mbili zimehusishwa moja kwa moja kwa tamko la 'watu', kwa hivyo sikukuku hizi ni kwa ajili ya Waislam wote ulimwenguni, sio watu wa nchi au kijiji kimoja.
- b) Siku zote mbili zina uhusiano wa matukio maalum kwa dunia nzima kwanza kumalizika kwa mwezi Mtukufu wa Ramadhaan ambao ni mfungo wa duniani kote. Pili ibada ya kuchinja inatokana na kumalizika kwa Hijjah ambayo pia ina uhusiano wa moja kwa moja na dunia nzima.
- c) Ibada ya Funga imefaradhishwa Madiynah katika mwaka wa pili Hijriya na ibada ya Hijjah imefaradhiswa huko katika mwaka wa sita¹⁸ Hijriya. Kwa hivyo marejeo (References) ya ibada hizi mbili ni kuangalia kwamba ibada zenyewe zina mahusiano ya moja kwa moja na Miji hiyo. Kama Mwenyezi Mungu Alivyotuthibitishia juu ya jambo la kuandama kwa mwezi kuwa ni jambo la 'watu' wote pamoja na ibada ya Hijjah, kama Alivyosema kwenye Qur-aan Tukufu:

{يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ ۖ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ}

{{Wanakuuliza juu ya miezi. Sema: "Hiyo ni vipimo vya nyakati kwa ajili (ya mambo) ya watu na (mengine) ya Hija (zao).}} (Al-Baqarah 2: 189)

Kwa kuzingatia maana halisi ya kuwekewa Siku Kuu mbili hizi, utaona kwamba kuna mazingatio maalum ya kujenga umoja baina ya watu na kukirimiana. Katika siku hizi tukufu Waislam hupeana mikono ya furaha, hupeana sadaka na hutembeleana. Furaha hizo hufanyika tokea baina ya mtu na mtu, familia hadi jamii nzima. Katika wakati wetu wa sasa, utawaona Waislam wanawasiliana sehemu mbali mbali ulimwenguni kupeana mkono wa 'Iyd kwa kupigiana simu, kupelekeana posti kadi na mengineyo. Jambo hilo linaonesha dhahir kwamba Siku Ya 'Iyd inawezekana kabisa kusherehekewa siku moja tu ulimwenguni kote.

Mifano mizuri ni siku kuu zote za kilimwengu – za dini nyengine, za kisiasa, za kiuchumi na nyingi nyenginezo husherehekewa kimataifa na huadhimishwa kwa siku moja duniani kote bila ya kuzingatiwa tofauti za masaa baina ya nchi moja na nyengine. Hili ni jambo linalowezekana kabisa, na ndivyo itakiwavyo.

Kwa upande wa mas-ala ya uingiaji wa 'Iyd yenyewe, kitu cha msingi ni kwamba ziwe zimepatikana habari kuwa mwezi umeonekana na Waislam. Kama tulivyokwishaeleza kwa kirefu hapo nyuma kuwa watu wawili tu hutosheleza kutoa ushahidi wa kuona mwezi wa Shawwaal. Yaani ndio uthibitisho wa kuingia 'Iydu-Fitri.

---

¹⁸ Kuna kauli inayosema ni mwaka wa kumi kwa sababu Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) kahiji mwaka huo.

Kwa hivyo, mtu yeyote ambaye amepata taarifa rasmi kwamba 'Iyd imeingia, haimuwajibikii tena Kishari'ah kuendelea kufunga funga ya aina yoyote siku hiyo. Kwa maana nyengine, ni haramu kufunga siku ya 'Iyd kama alivyotukataza Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) katika Hadiyth zifuatazo:

((عن أبي سعيد الخدري رضي الله عنه قال: أن رسول الله صلى الله عليه وسلم: نهى عن صيام يومين، يوم الفطر ويوم النحر)) (متفق عليه)

((Na kutoka kwa Abu Sa'iyd al-Khudhriy (Radhiya Allaahu 'Anhu) ni kwamba: Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) amekataza kufunga siku mbili: Siku ya 'Iyd-Fitri na Siku ya 'Iyd ya kuchinja)) (Al-Bukhaariy na Muslim)

((... عن النبي صلى الله عليه وسلم قال: "لا تسافر المرأة يومين إلا معها زوجها أو ذو محرم. ولا صوم في يومين: الفطر والأضحى...)) (البخاري)

((...Asisafiri mwanamke siku mbili peke yake ila awe pamoja na mumewe au mahrimu yake. Wala msifunge siku mbili: 'Iydul-Fitr na 'Iydul-Adh-haa)) (Al-Bukhaariy)

SURA YA SITA

MTAZAMO WA KUFUNGA PAMOJA ULIOELEZWA KATIKA VITABU

Kama tulivyokwishabainisha hapo awali kwamba mjadala huu wa mwezi katika hukumu ya kufunga na kufungua ni mkongwe. Haukuanza leo na jana. Msimamo huu ulikuwepo tokea karne nyingi zilizopita. Vifuatavyo ni baadhi ya vitabu ambavyo vimeandika juu ya mjadala huo:

1. Al-Fiqhul-Islamiy

Dr. Wahbat az-Zuhaily katika kitachu chake alichokiita (الفقه الإسلامية) (Al-Fiqhul Islamiy) kwenye J.2 uk.605 amezungumzia mitazamo ya wanavyuoni juu ya suala hili la kuandama kwa mwezi na kwa mukhtasari tu anasema hivi:

"Kundi kubwa la wanavyuoni (Jamhuri) lina mtazamo unaosema kuwa sehemu yoyote ya ulimwengu ambayo mwezi utaandama itawalazimu Waislam duniani kote kufunga au kufungua kwa mujibu wa muandamo huo. Suala la kutofautiana au kuwafikiana Matlai kabisa lisitiliwe maanani".

Ameeleza pia kuwa kuna kundi dogo la wanavyuoni (Mashaf'iy) linaloonelea kuwa Waislam watalazimika kufunga na kufungua kwa mujibu wa kuwafikiana Matlai kati ya eneo lililoonekana mwezi na lile ambalo mwezi haukuonekana. Mwisho wa maelezo yake alitoa hitimisho lifuatalo:

"وهذا الرأي (رأى الجمهور) هو الراجح لدي توحيدا للعبادة بين المسلمين ومنعا من الاختلاف غير المقبول في عصرنا والآن يجب الصوم معلق با رؤية دون تفرقة بين الأقطار"

"Na mtazamo wa lile kundi kubwa (Jamhuri) ndio sahihi kwangu mimi kwani unalenga kwenye kuwakusanya pamoja Waislam katika ibada zao na unawaepusha kuingia katika tofauti zisizokwenda na wakati na kwasababu Shari'ah ya kufunga imehusishwa na kuandama kwa mwezi wala haikuhusishwa na tofauti za nchi".

2. Al-Fiqhu 'Aalal-Madhaahibil-Arba'a

Mwenye kitabu الفقه على المذاهب الأربعة Shaykh 'Abdur-Rahmaan Al-Juzairiy ameandika hivi:

"إذا ثبت رؤية الهلال بقطر من الأقطار وجب الصوم على سائر الأقطار لا فرق بين القريب من جهة الثبوت والبعيد إذا بلغهم من طريق موجب للصوم ولا عبرة باختلاف مطلع الهلال مطلقا، عند الثلاثة من الأئمة وخالفه الشافعية"

"Itakapothibitika kuandama kwa mwezi katika nchi fulani italazimu nchi zote kufunga. Tofauti ya umbali na ukaribu (kati ya nchi na nchi) haitozingatiwa midhali kuandama kwa mwezi kumethibitika na habari imewafika kwa njia

inayokubalika. Suala la kutofautiana Matlai ya mwezi lisizingatiwe kamwe. (Mtazamo huu) ni kwa wale maimamu watatu (Abu Hanifa, Malik na Hambal). Mashaf'iy wao ndio wametofautiana na wenzao". J.1, uk.550.

3. Rawdhatun-Nadiyyah

Mwanachuoni Alqanuji¹⁹ aliyesherehesha kitabu cha Durarul-Bahiyyah amesema hivi:

"وهي خطاب لجميع الأمة فمن رآه منهم في أي مكان كان ذلك رؤية لجميعهم وأما استدلال من استدلل بحديث عند مسلم وغيره ... فغير صحيح لأنه لم يصرح ابن عباس بأن النبي صلى الله عليه وسلم أمرهم بأن لا يعمل بروية غيرهم من أهل الأقطار."

"Agizo (la Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam)) ni kwa Ummah (Waislam wote, kwa hivyo yoyote atakayeona (mwezi) miongoni mwao popote pale alipo itakuwa sawa kuonekana (mwezi huo) kwa wote.

Ama hoja ya aliyetegemea Hadiyth ya Kurayb iliyopokewa na Muslim na wengineo, (hoja hiyo) siyo sahihi kwa sababu Ibn Abbas hakueleza kama Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) amewakataza kufuata muandamo wa nchi nyengine".

4. Fiqhus-Sunnah

Sayyid Saabiq naye katika kitabu chake cha Fiqhus-Sunnah ana haya ya kusema:

"ذهب الجمهور: إلى أنه لا عبرة باختلاف المطلق. متى رأى الهلال أهل بلد وجب الصوم على جميع البلاد لقول الرسول النبي صلى الله عليه وسلم: ((صوموا لرؤيته وأفطروا لرؤيته)) وهو خطاب عام لجميع الأمة فمن رآه منهم في أي مكان كان ذلك رؤية لهم جميعاً."

"Kundi kubwa la Wanavyuoni (Jamhuri) linaona kuwa tofauti ya matalii isizingatiwe. Kwa (maana) hiyo basi wakati wowote watu wa nchi fulani watakapouona mwezi itawajibisha nchi zote kufunga kwani Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) amesema: ((Fungeni kwa kuuona (mwezi) na fungueni kwa kuuona (mwezi).)) "Na agizo hili linahusisha Ummah (Waislam) wote. Kwa hiyo yoyote kati yao atakayeona mwezi pahala popote pale itakuwa ni sawa na mwezi huo kuonekana na wote".

5. Majmu'u Fataawa

Mwanachuoni maarufu Ibn Taymiyah²⁰ katika kitabu chake **مجموع فتاوى** ameeleza kuwa jambo la kuzingatiwa katika kuandama mwezi ni uwezekano wa kufika

¹⁹ Amezaliwa 19 Jumaadal-Uwlaa 248 H.

²⁰ Amezaliwa Jumatatu 10 Rabi'ul-Awwal 661 H. Amekufa Jumatatu 20 Dhul-Qa'adah 728 H.

habari ya kuandama kwenyewe; sio kuzingatia mipaka ya nchi, masafa ya safari wala tofauti za matalii.

Tukimnukuu katika kitabu chake hicho anasema:

"فمن بلغه أنه رؤي ثبت في حقه من غير تحديد مسافة أصلاً"

"Kwa hiyo yoyote ambaye khabari za kuonekana mwezi zimmtamfikia, itamlazimu kwake (kufuata muandamo huo) pasi na kuzingatia umbali hata kidogo". (uk.107)

"فتخلص: أنه من بلغه رؤية الهلال في الوقت الذي يؤدي بتلك الرؤية الصوم أو الفطر أو النسك وجب اعتبار ذلك بلا شك"

"Kwa ufupi ni kuwa mtu aliyefikiwa na khabari ya kuandama mwezi katika wakati utakaomruhusu kwa muandamo huo kutekeleza (ibada ya) kufunga, kula 'Iyd au kuhiji bila shaka italazimu kufanya hivyo". (uk.111)

6. Al-Mughniy

Mwanachuoni mkubwa Ibn Qudaamah al-Maqdisiy katika kitabu chake المغنى amesema yafuatayo:

"وإذا رأى الهلال أهل بلد لزم جميع البلاد الصوم"

"Watakapouona mwezi muandamo watu wa nchi fulani, watalazimika watu wa nchi zote kufunga".

Akaendelea kueleza msimamo wake kwa kuthibitika kwamba:

"وأجمع المسلمون على وجوب صوم شهر رمضان وقد ثبت أن هذا اليوم من شهر رمضان بشهادة الثقلان فوجب صومه على جميع المسلمين و لأن شهر رمضان ما بين الهلالين وقد ثبت أن هذا اليوم منه"

"Waislam wote wanakubalina juu ya ulazima wa kufunga mwezi wa Ramadhaan (na kwa kuonekana mwezi popote pale ulimwenguni) imethibitika kuwa siku hiyo imo katika mwezi wa Ramadhaan kwa ushahidi wa watu madhubuti, hivyo itawalazimu Waislam wote kufunga".

7. Rawaai'ul-Bayaan

Shaykh Muhammad 'Aliy as-Swaabuuniy naye ameeleza katika kitabu chake cha روائع البيان kwamba:

"ذهب الحنفية والمالكية والحنابلة: إلى أنه لا عبرة باختلاف الطلع، فإذا رأى الهلال أهل بلد وجب الصوم على بقية البلاد لقوله صلى الله عليه وسلم: ((صوموا لرؤيته وأفطروا لرؤيته)) وهو خطاب عام لجميع الأمة، فمن رآه منهم في أي مكان كان ذلك رؤية لهم جميعاً."

"Wanavyuoni wa madhehebu ya Hanafi, Maliki na Hanbal wameonelea kwamba tofauti za Matlai si jambo la kuzingatiwa. Kwa maana hiyo basi watu wa nchi fulani watakapouona mwezi wakati wowote ule itawajibisha (watu wa) nchi zote kufunga kwani amesema Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam): ((Fungeni kwa kuona (mwezi) na fungueni kuona (mwezi).)) Na agizo hilo linahusisha Ummah (Waislam) wote. Kwa hivyo yeyote kati yao atakayeona mwezi pahala popote pala itakuwa ni sawa na mwezi huo kuonekana na wote". (J.1, uk.211).

Kwa kuthibitisha zaidi angalia vitabu vifuatavyo ambavyo vyote vimeeleza msimamo huo huo wa kwamba mwezi ukionekana popote ulimwenguni italazimu nchi zote kufunga:

- 8. Bidaayatul-Mujtahid** (Juzuu ya 1, ukurasa 206-210)]
- 9. Fat-Hul-Mu'iyn** (ukurasa wa 57)
- 10. Al-Majmu'** (Juzuu ya 6, ukurasa wa 297)
- 11. Rabbul-Mukhtaar** (Juzuu ya 2, ukurasa wa 131)
- 12. Kashaaful-Qana'a** (Juzuu ya 2, ukurasa wa 353)
- 13. Naylul-Awtwaar** (Juzuu ya 2, ukurasa wa 192)
- 14. Sharh 'Umdatul-Ahkaam** (Juzuu ya 2, ukurasa wa 207)
- 15. Rahmatul-Umma Fiy Ikhtilaafil-Ummah**
- 16. Miyzaanul-Kubra**

SURA YA SABA

MAKUBALIANO KATIKA MIKUTANO YA WANAVYUONI

Mikutano mbali mbali imekuwa ikifanyika ulimwenguni kujadili juu ya kadhia hii ya mwezi. Kwa kuwa lengo la diyn yetu ni kujenga umoja wa Kiislam, wanavyuoni na wataalamu wa mambo ya falaq wamekuwa wakionesha uwezekano wa dunia nzima kufunga na kufungua kwa pamoja.

Ifuatayo ni baadhi ya mikutano hiyo iliyofanyika sehemu mbali mbali pamoja na kutoa makubaliano yao ya pamoja:

1. Semina Ya Misri, 1966

Semina hii ilifanyika Cairo kwa kiasi cha muda wa mwezi mzima kuanzia tarehe 15 Jamadal-Aakhira mpaka 15 Rajab mwaka 1386 H. Muafaka na tarehe 30 Septemba mpaka 27 Oktoba, 1966 AD.

2. Semina ya 'BAKWATA', Tanzania 1970

Mkutano ulifanyika katika Chuo cha Kiislam Chan'gombe Dar-es-Salaam kuanzia tarehe 19/12/1970 mpaka tarehe 22/12/1970, ambao uliwakusanya Mashaykh wakubwa wasiopungua idadi ya watu 74 kutoka mikoa mbali mbali ya Bara na Visiwani pamoja na baadhi ya Mashaykh kutoka nchi za nje. Kwa upande wa Zanzibar waliohudhuria ni Shaykh Muusa Makungu aliyekuwa Mudiri wa Chuo Cha Kiislam Zanzibar, ambaye hivi sasa ndiye Kadhi Mkuu hapa Zanzibar. Wengine ni Shaykh Ibraahiym Sa'adallah na Shaykh Muhidiyn bin 'Aliy (kwa ushahidi wa orodha kamili na picha ya waliohudhuria mkutano huo; rejea kitabu cha 'Mazungumzo Na Maazimio' ya Mkutano huo kilichochapishwa na BAKWATA mwaka 1970).

Katika mkutano huo wanavyuoni wote walikubaliana na wakatowa **fatwa** ya pamoja. Fatwa yenyewe ni hii ifuatayo ambayo tumeinukuu neno kwa neno kama ilivyo:

"KIFUNGU 14/70 TOFAUTI ZA KUFUNGA NA KUFUNGUA RAMADHAAN. Katika mikoa iliyojibu juu ya tatizo hili, masheikh wa mikoa hiyo iliyojibu waliafikiana katika sehemu yoyote ya Tanzania na ikathibitishwa kwa mujibu wa sheria yaani kuonekana na mwanamme mmoja mzima muadilifu kuwa umeonekana, basi watu wote waliomo Tanzania wana wajibu wa kufunga na kufungua kama itakavyokuwa. Lakini kulikuwa na baadhi ya walioona kwamba mwezi ukionekana umbali wa zaidi ya "Masafatul Qasri" (yaani kiasi cha maili 58) kama vile Tabora na Kigoma basi watu wa Tabora hawawezi kufunga wala kufungua kwa kuonekana mwezi Kigoma.

Tatizo hili MKUTANO ULIONA KWAMBA, limekuja kwa sababu ya kuelewa vingine Aya ya Qur-aan na Hadiyth za Mtume. Mungu Amesema: "Mwenye kushuhudia mwezi katika nyinyi na afunge mwezi huo (wa Ramadhaan)".

Watu hufasiri neno "SHAHIDA" kwa maana ya kuona lakini hili lina maana mbili, moja ni hiyo ya kuona na maana nyengine ni ya kuhudhuria. Kutaka kujua ni maana gani inayotakiwa au iliyopendekezwa kati ya tafsiri hizi mbili ni kutazama yale yatakayofuatia hiyo maana iliyopewa. Ikiwa tutachukua maana ya "kuona" kwanza itakuwa Mungu amemlazimisha kufunga yule mwenye macho tu ya kuona, lakini yule ambaye ni kipofu asiyeweza kuona itakuwa hakuwajibika na kufunga Ramadhaan, na hivi ni wazi kuwa sivyo Mungu alivyokusudia. Na ikiwa ni kuona kwa macho, Mungu ametaja "SHAHRA" yenye maana ya mwezi wa siku 29 au 30 wala sio ule mwezi wa kuandama. Kama ni ule mwezi wa kuandama ndio uliopendelewa, Mungu angesema "muufunge" kwani mwezi wa kuandama haufungwi bali zifungwazo ni siku. Kwa hivyo ni dhahiri kwamba maana iliyopendelewa ni ile ya kuhudhuria, yaani yoyote ambae yuko hai wakati wa mwezi huo akiwa na macho au kipofu, akiwa ameona mwezi kwa macho yake au hakuuona lakini akathibiti kuonekana kwake.

Ama Hadiyth ya Mtume iliyosema:

((Fungeni kwa kuona mwezi)) haina maana ya kuwa umeonekana basi watu wafunge na kufungua. Na Mtume aliposema hivi hakusema kwa kuwaambia watu wa Madiynah tu, BALI ALIWAAMBIA WATU WA ULIMWENGU MZIMA KWAMBA POPOTE MWEZI UTAKAPOONEKANA WAFUNGE. Maimamu waliweka mipaka ya umbali na masafatil Qasri kwa sababu siku hizo zao haikuwa rahisi mtu kusafiri kutoka mahala mpaka mahali pengine kwa haraka. Kama mwezi umeonekana kwa mfano Dar es Salaam, basi kupeleka habari kuwafikia watu walioko Tabora inachukua mwezi mzima kuwafikia. Kwa sababu hiyo ndiyo maimamu wakaweka mpaka huo, lakini kwa siku za leo zenye maredio na simu na Televisheni, habari inaweza kwenda popote Ulimwenguni kwa robo dakika tu, mipaka ya namna hiyo imekuwa haiwezi kufanya kazi yake iliyokusudiwa. Azimio: Imeonekana kuwa popote mwezi utakaathibiti kuonekana katika sehemu ya Afrika Mashariki watu wa Tanzania wanaweza kuanza kufunga Ramadhaan au kufungua Ramadhaan na kuswali 'Iyd, mradi tu habari hizo za kuonekana mwezi ziwe zimejulikana mapema na kutangazwa kupitia Makao Makuu ya Waislam (BAKWATA)".

(Mwisho wa kunukuu – Rejea Kitabu cha Maazimio tulichokitaja hapo juu, ukurasa wa 10 - 11).

3. Mkutano Wa Wanavyuoni Saudi Arabia, 1971

Habari zifuatazo zimenukuliwa kwenye jarida liitwalo "Majallatul-Buhuuthil-Islamiyah" uk.335, nambari 22 la mwaka 1988. Jarida hilo maalum ni lenye kufanya utafiti wa mambo ya kidini ambalo hutolewa na moja kati ya Idara zinazoongozwa na Mufti wa Mamlaka ya Saudi Arabia Shaykh 'Abdul-'Aziyz bin Abdullah bin Baaz.

Wakati mmoja, aliulizwa Shaykh 'Abdul-'Aziyz bin Baaz kuhusu suala la kufunga na kufungua kwa kuzingatia matlai; akajibu kama ifuatavyo:

"... قالوا فهذا يدل على أن ابن عباس يرى أن الرؤية لاتعم وأن لكى أهل بلد رؤيتهم إذا اختلفت المطلع وقالوا إن المطلع في منطقة المدينة غير متحدة مع المطلع في الشام، وقال آخرون لعله لم يعمل برؤية أهل الشلم لأنه لم يشهد بها عنده إلا كريب وحده والشاهد الواحد لايعمل بشهادة في الخروج وإنما يعمل بها الدخول. وعد عمرضت هذه المسألة على هيئة كبار العلماء في المملكة العربية السعودية في الدورة الثانية المنعقدة في شعبان ١٣٩٢ هـ فاتفق رأيهم على أن الأرجح في هذه المسألة التوسعة في هذا الأمر وذلك بجواز الأخذ بأحد القولين على حساب ما يراه علماء البلاد. قلت: وهذا قول وسط وفيه جمع بين الأدلة وأقوال أهل العلم..."

"...Baadhi ya wanavyuoni wamesema kwamba (Hadiyth) hii (ya Kurayb) inaonesha kwamba Ibn 'Abbaas anaona, kuonekana (mwezi) hakujumuishi (watu wote) kwa wakati mmoja na kwamba watu wa kila nchi watafuata mwezi wao ikiwa kutakuwepo na tofauti za Matlai na pia wamesema kwamba Matlai katika mji wa Madiynah hayalingani na Matlai ya Sham. Na wanavyuoni wengine wamesema kwamba huenda (Ibn 'Abbaas) hakukubali kufungua na watu wa Sham, kwa sababu hakuna aliyeshuhudia kuonekana mwezi mbele yake isipokuwa Kurayb peke yake, na shahada ya mtu mmoja haikubaliwi katika kutoka mwezi wa Ramadhaan (kufungua), lakini hukubaliwa (shahada ya mtu mmoja) wakati wa kuingia Ramadhaan (kufunga). Na mas-ala haya yaliletwa mbele ya jopo la wanavyuoni wakubwa wa Mamlaka ya Saudi Arabia katika kikao cha pili kilichofanyika mwezi wa Sha'abaa mwaka 1392 H (muafaka na 1971) na wakakubaliana kwa pamoja kwamba, lililo bora zaidi katika mas-ala haya ni kuweka wasaa (uhuru wa kuchagua) katika jambo hili, nako ni kujuzisha kuchukuliwa kauli moja yoyote kati ya zile kauli mbili (zilizotajwa) kulingana na vile wanavyoona wanavyuoni wa nchi inayohusika. Na mimi ninasema: Hii ndio kauli ya kati na kati na ndiyo iliyokusanya dalili na kauli za wenye elimu..."

4. Mkutano Wa Misri, 1972

Katika mwaka uliotajwa hapo juu kulifanyika mkutano huko Misri uliowajumuisha wanavyuoni kutoka sehemu mbali mbali Ulimwenguni wakiwemo mashaykh kutoka Afrika ya Mashariki.

Kuhusu suala la mwezi palipatikana itifaqi (makubaliano) ya wengi kuwa utakapoonekana mwezi katika sehemu yoyote ya dunia, itawalazimu Waislam wote popote pale walipo kufunga.

Pia katika mkutano huo, kilitolewa kitabu kinachoitwa Al-Buhuuth kilichoorodhesha majina ya Mashaykh walioshiriki pamoja na makubaliano yao.

5. Mkutano Wa Kuwait, 1973²¹

Wizara ya Wakfu na mambo ya Kiislam ya Kuwait iliitisha mkutano maalum katika mwaka 1973, kujadili mambo ya muandamo wa mwezi.

Mwisho wa mkutano huo maafikiano yafuatayo yalikubalika:

"Hakika hali ya mambo ilivyo hapazingatiwi tofauti za Matlai hata kama nchi zenyewe ziko mbali mbali ilivyokuwa nchi zenyewe zinashirikiana katika sehemu ya usiku ulioandama mwezi; hata kama (usiku huo) utakuwa ni mdogo. Pindi ukionekana mwezi katika nchi yoyote zitawajibika nchi nyengine (zote) kufuata kwa pamoja (kufunga na kufungua) kama zitatangazwa (habari za kuandama mwezi) na ile nchi (iliyouona mwezi) kwa njia iliyo rasmi na ya kuaminika".

6. Mkutano Wa Istanbul, 1978²²

Pia mnamo mwaka uliotajwa hapo juu ulifanyika mkutano mwengine huko Istanbul, Uturuki na maafikiano hayo hayo yalipatikana kwamba popote utakapoandama mwezi itawajibisha ulimwengu mzima kufunga au kufungua kwa pamoja.

Habari hizi pia zimetolewa katika kitini (makala) iliyoandikwa na Kamati ya Fiqhi ya Umoja wa Wanafunzi wa Kiislam, iliyoko Amerika ya Kaskazini.

7. Mkutano Wa Islamabad, 1983

Mkutano huu uliofanyika huko Islamabad Pakistan, uliandaliwa na Umoja wa nchi za Kiislam (OIC) kujadili athari ya elimu ya Sayansi katika kuweka mipango ya ibada za Kiislam katika wakati huu. Mkutano huu ulihudhuriwa na wanasayansi na wataalamu mbali mbali wa Kiislam waliotoka nchi tofauti.

Mwisho walikubaliana kwamba uko uwezekano wa kijiografia kwa nchi zote za Kiislam kuwa na tarehe moja tu ya Kiislam (Internationa Lunar Date – ILD). Jambo ambalo linahusisha uwezekano wa Ramadhaan na 'Iyd Ulimwenguni mzima kuwa siku moja.

Kwa maelezo zaidi kuhusiana na mkutano huo rejea makala iliyoandikwa katika jarida la *"Islamic Thought and Scientific Creativity"* Vol.1, No.3, uk.21–34 la mwaka 1990.

8. Mkutano wa London, 1984

Tarehe 2 Mei 1984 na tarehe 3 Sha'abaa, 1404 H. *"Islamic Cultural Centre"* ya London, Uingereza iliitisha semina kujadili maudhui mbili:

1. Kupanga wakati wa Swalah ya Alfajiri na 'Ishaa.

---

²¹ 23 – 28 Muharram 1393 H. 26 Februari – 3 Machi 1973 AD.

²² 26 – 29 Dhul-Hijjah 1398 H. 27 – 30 Novemba 1978 AD.

2. Ufumbuzi wa kuanza kwa mwezi muandamo.
Katika maudhui hiyo ya pili, kwa pamoja waliwafikiana vile vile kwamba utakapoonekana (utakapoandama) mwezi mahala popote ulimwenguni itawalazimu Waislam wote duniani wafunge kwa pamoja.

Yafuatayo ni baadhi ya majina ya Wanavyuoni waliohudhuria kwenye mkutano huo:

1. Shaykh A. M. Anamir – aliyekuwa Makamo Mkuu wa al-Azhar.
2. Shaykh Abdalla Akhoum – Rais wa Umoja wa Wanavyuoni wa Kiislam Morocco.
3. Shaykh Muhammad 'Abdur-Rahiyim al-Khaalid mwanachama wa Baraza Kuu la Shari'ah za Kiislam Saudi Arabia.
4. Imaam Muhammad bin Su'ud – Chuo Kikuu cha Kiislam, Riyadh.
5. Dr. Muhammad Mhayri 'Aliy – Profesa wa falaki²³, Chuo Kikuu cha Kiislam, Riyadh.
6. Shaykh Tayyar Alijulne – Mkuu wa Idara ya Mambo ya Dini, Uturuki.
7. Profesa (Dr.) M. Hawai – Msaidizi Raisi wa Kituo cha Kiislam, Acheri, Ujerumani Magharibi.

Habari hizi zimepatikana kwenye gazeti la "*Islamic Order*", Vol.6 na 3, litolewalo mwaka mara nne.

9. Mkutano Wa Makkah, 1985

Ulifanyika mnamo tarehe 10 -12 Muharram 1406 H. Muafaka na tarehe 24 – 26 Septemba 1985 AD.

10. Mkutano Wa Morocco, 1986

Uliofanyika kuanzia tarehe 6 – 10 Januari, 1986 AD.

11. Semina Ya Kuwait, 1989

Semina hiyo iliyofanyika katika nchi ya Kuwait, kuanzia tarehe 27/2/1989 hadi tarehe 1/3/1989 ilikuwa na azma ya kujadili miandamo ya miezi pamoja na kupanga nyakati mbali mbali za ibada.

Katika semina hiyo walihudhuria wajumbe mbali mbali wa Kidini pamoja na falaki kutoka Jordan, UAE, Algeria, Saudi Arabia, Sudan, Oman, Palestine, Qatar, Misri²⁴, Yemen, Morocco na Kuwait yenyewe pamoja na mjumbe kutoka Taasisi ya Taifa ya Fiqhi ya Kiislam.

Semina hiyo ilipitisha maazimio na mapendekezo yafuatayo:

---

²³ Falaki ni elimu ya nyota (astronomy) na kutambua miendo na nyakati za Sayari.

²⁴ Vile vile Mashaykh wa Chuo Kikuu cha Kiislam cha al-Azhar huko Misri walikwishaatoa **fatwa** rasmi kuikubali rai hii. Angalia kitabu: "Hakadha Naswuum" uk. 48, kilichochapishwa na jopo la utafiti wa mambo ya Kiislam Chuo Kikuu cha al-Azhar Misri.

القرارات

إذا ثبتت رؤية الهلال في بلد وجب على المسلمين الالتزام بها عبرة با ختلاف المطالع لعموم الخطاب بالأمر بالصوم والإفطار.

Maazimio:

"Itakapothibiti kuandama kwa mwezi katika nchi yoyote, itawalazimu Waislam wote kufuata, wala pasizingatiwe khitilafu za Matlai kwani agizo (la Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam)) linawahusisha watu wote katika amri ya kufunga na kufungua."

المفترحات

"تفترح الندوة بتشكيل مجلس إسلامي للرؤية الشرعية تمثل فيه كل الدول الإسلامية بعضوين أحدهما شرعي والآخر فلكي ويجتمع هذا المجلس ثلاث مرات في السنة لإثبات هلال كل من رمضان والشوال وذو الحجة لتوحيد الصوم والحج والأعياد..."

Mapendekezo:

"Semina hii inapendekeza liundwe Baraza la Kiislam la Muandamo wa Mwezi, ambapo kila nchi ya Kiislam itawakilishwa na wajumbe wawili: Mtaalamu wa Kidini na mwingine wa Falaki. Baraza hilo litakutana mara tatu kwa mwaka ili kuthibitisha miandamo ya mwezi wa Ramadhaan, Shawwaal na Dhul-Hijjah kwa lengo la kuzifanya funga, Hijjah na 'Iyd ziwe moja (Ulimwenguni).

Habari hizi zimenukuliwa kwenye gazeti la Alwailil-Islamiy (الوعى الإسلامى) la Kuwait No. 297, April 1989.

(يصدره) وزارة الأوقاف والشؤون الإسلامية بالكويت.

P. O. Box 23667, Phone: 2428934 – 2466300

12. Semina Ya Zanzibar, 1991

Mnamo tarehe 22/5/1991 hadi 23/5/1991 ilifanyika Semina katika ukumbi wa EACROTANAL mjini Unguja. Semina hiyo iliwashirikisha mashaykh (Wanavyuoni) mbali mbali kutoka Kenya pamoja na Tanzania Bara na Visiwani.

Lengo na shabaha katika Semina hiyo ilikuwa ni kujadili mambo mbali mbali yenye kuleta tofauti baina ya Waislam ili yapatwe ufumbuzi unaofaa. Miongoni mwa mada zilizojadiliwa ilikuwa ni hii ya 'Kuandama Kwa Mwezi' na kwamba vipi watu wafunge. Je ni lazima watu wafunge kwa kuonekana mwezi katika sehemu au nchi makhsusi au wanaweza kufunga pindi ukionekana popote pale ulimwenguni?

Lakini kwa bahati mbaya, katika Semina hii kwa kweli hapakupatikana maafikiano ya pamoja wala hapakutolewa maazimiyo yoyote yale.

Maelezo Juu Ya Semina Hii

Chanzo cha kufanyika semina hii ilitokana na ushauri wa Rais wa Zanzibar - Mh. Dr. Salmin Amour, muda mchache baada ya kuchaguliwa kwake kwa mara ya mwanzo kuwa Rais wa Zanzibar, mnamo tarehe 2/4/1991 aliwaita baadhi ya Mashaykh nyumbani kwake (Ikulu) kuwataka wakae pamoja kujadiliana kwa madhumuni ya kuondoa tofauti zao ili kupatikane umoja, amani na utulivu. Kwa maana hiyo akatoa ushauri kwa Mashaykh hao wakae pamoja waandae mkutano maalum, yaani semina ya pamoja ambayo itawajumuisha wanavyuoni (Mashaykh) mbali mbali kwa madhumuni ya kuondoa mfarakano uliopo baina yao.

Kwa kweli kitendo hicho cha ushauri wa Dr. Salmin kilistahiki kupongezwa na kila mtu. Sisi kwa upande wetu tuliupokea ushauri huo kwa mikono miwili. Jambo hilo lilitupa moyo, kwa kuwa lilikuwa ni jambo linaloeleweka kuwa ni moja kati ya uzoefu wake Dr. Salmin katika jitihada zake za kusuluhisha makundi tofauti ya Waislam huko nyuma. Kama alivyobainisha yeye mwenyewe wakati wa ufunguzi wa semina hiyo kwa kusema:

"Katika nchi zetu inaonesha kuwa (mifarakano) inatokana na tofauti za Tafsiri. Mimi binafsi nimewahi kushuhudia mivutano katika Swalah ya Ijumaa na Adhu-huri hapa Zanzibar, hasa katika sehemu ya mashamba. Lakini tofauti hizi zilisawazishwa kwa upande wake kwa salama na amani".

Baada ya Rais kukabidhi kazi hiyo ya semina kwa pande zote mbili, ili zikae zishauriane na ziandae kwa pamoja; kwa bahati mbaya ulianza kuonekana upande mmoja ule ulio ukimilikiwa na Kadhi Mkuu pamoja na Chombo cha Wakfu na Mali ya Amana ukijichukulia madaraka dhidi ya upande wa pili. Kwa mfano, hata katika uteuzi wa majina ya wazungumzaji (wahadhiri) katika semina hiyo walijichagulia watu wao wanaowataka wenyewe kwa upande wao kisha walitaka watuchagulie wazungumzaji wetu sisi pia wanaowataka wao.

(Angalia: Barua KWNMA/SHK/64/89-90 Vol. III ya tarehe 6/5/1991 iliyotiwa sahihi na Suraga, kwa niaba ya Katibu mtendaji).

Kwa upande wetu tulipoona mwenendo wa maandalizi ya semina hiyo hauendeshwi kiuadilifu, tulionesha hali ya kutoridhika na tukaijadili hali hiyo mara moja.

Angalia: Barua yetu ya tarehe 8/5/1991 tuliyowaandikia Kadhi Mkuu na Katibu Mtendaji wa Wakfu kama ifuatavyo:

"Ni kweli kwamba Wakfu ni chombo ambacho kinasimamia baadhi ya mambo ya Kiislam lakini tuna wasi wasi na viongozi wa Wakfu. Kama Kadhi Mkuu na Katibu Mtendaji wa Wakfu kuwa wanatumiliwa na upande ulio dhidi yetu, vipi wataweza kusimamia semina hii kwa kuwa wao ni mashaykh wanaovutia upande mmoja wa mjadala?"

Kisha tukaorodhesha udhaifu uliojitokeza kwenye vyombo hivyo kama ifuatavyo:

1. *Wakfu wenyewe haikufanya uadilifu katika kuandaa Semina hii.*
2. *Wajumbe wa Semina wengi wao wamealikwa kutoka upande mmoja ili maamuzi kwa asilimia kubwa yawe ya upande mmoja (huo) dhidi ya upande wa pili.*
3. *Mada zimechaguliwa bila ya maafikiano ya pande zote mbili.*
4. *Wakati (muda) tuliopewa kutayarisha mada ya 'mwezi' ni mdogo sana (siku 5) hasa ukizingatia ukubwa na upana wa mada hii kifihi.*
5. *Mada yenyewe ikisha kuandikwa wapelekewe watu (Wakfu) kwa kuitazama na kuithibitisha (siku moja kabla ya semina yenyewe).*
6. *Kutokana na ukubwa wa mada yenyewe, muda (uliotolewa) wa kuwasilisha kuisoma (presentation time) ni mdogo mno, yaani saa moja tu.*
7. *Mtoaji mada (Muhadhiri) kwa upande wetu, Wakfu walitaka watuchagulie wao.*
8. *Waamuzi wote wa kukusanya maazimio waliwachagua wao.*
9. *Mapendekezo yetu yote juu ya wasimamizi wa Semina hiyo hayakukubaliwa.*

Wenyewe Waliahidi Wataikubali Haki:

Kwa mujibu wa kauli ya Kadhi Mkuu mwenyewe, kabla ya semina, alikwisha kukubali wazi kwamba yeye pamoja na wenzake watakuwa tayari kusalimu amri na kuikubali haki yoyote itakayotajwa katika semina hiyo.

(Angalia: Barua MKM/20/91 ya tarehe 7/5/1991 iliyotiwa sahihi na aliyekuwa Kadhi Mkuu marehemu Shaykh Ameir Tajo).

Katika barua hiyo tunanukuu maneno yafuatayo:

"... Na utaeleza kadri unavyoweza. Hata hawa watu wakija, madhumuni ni mas-ala yako tu, muradi tuwafikiane vinavyofaa kwa nchi yetu hii. Utakayotueleza na utakavyotoa dalili zako hatutopinga kitu. Ukisema jambo la haki hatutokupinga. Wala hatutokuwa na mawazo kuwa maneno haya yanatoka kwa Bw. Nassor tukayapinga. Sisi haja yetu haki na ushahidi kamili wa kukubalika.

Nakueleza wazi kwamba huu ni mkutano wa kidini, haitokuwa kama mashindano mengine yasiyokuwa ya dini. Tutatizama linalofaa katika dini yetu na nchi yetu ndilo tutalifata.

Hili nakwambia mimi, baadhi ya wanafunzi wako wanatangaza kinyume cha makusudio yetu. Si vibaya wakae mpaka siku ya mwisho wa semina hiyo tupate kuwafikiana na si vizuri kuleta choko choko ng'ambo.

Sisi tutakuwa tayari kufunga na kufungua bila ya kuona mwezi kwa mujibu wa utavyotueleza na tukikubaliana tutafuata.

Basi tunakuombea kheri Inshaa-llah Mungu akuwafikishe uje utusaidie tuondokane na mambo ya batil, tuifuate haki". (mwisho wa kunukuu).

Lakini jambo la kushangaza lililojitokeza baada ya kumaliza semini hii. Mh. Kadhi Mkuu na watu wake walinyamaza kimyaa! Hawakutaka hata kusoma maazimio ya semina.

Ingawaje mwanzo kabisa kwenye semina hiyo, alisimama aliyekuwa Katibu Mtendaji wa Wakfu, Shaykh 'Umar Muusa Haji kuwakaribisha wageni pamoja na kutusomea 'Ratiba ya Ufunguzi' ambayo kila mjumbe aliyekuwepo alikuwa nayo kopi ya Ratiba hiyo mikononi mwake. Katika Ratiba hiyo, Katibu alitusomea kama ifuatavyo:

"...Saa 12:00 (mpaka) 12:10 ni wakati wa kusomwa maazimio ya semina".

Khatimae maazimio hayakusomwa wala hapakuelezwa sababu au ni jambo gani lililpelekea yasisomwe.

Pengine ingetarajiwa na ingekuwa ni jambo la busara kutokana na kauli ya Kadhi Mkuu aliyoisema hapo juu autangazie ulimwengu kwamba ile hoja ya kwamba mwezi unapoonekana popote ulimenguni watu wafunge ama ni haki, batil au angalishika njia ya kati na kati akasema kila nchi au kila mtu anayo haki ya kufuata vile alivyokinai yeye mwenyewe moja kati ya hoja mbii zilizotolewa. Yaani kila nchi na muandamo wake au muandamo mmoja kwa ulimwengu mzima.

Ushauri Wa Rais Ulikiukwa (Haukuzingatiwa)

Kwa kuwa semina hii ilipata bahati ya kufunguliwa na Mgeni Rasmi ambaye ni Rais wa Zanzibar Mh. Dr. Salmin Amour, Waislam pamoja na wananchi wote wangetarajia kwamba uamuzi utakaotolewa hapo baada ya kumalizika semina hiyo utakuwa mwanana yaani utakaostahiki kisheria.

Katika semina hiyo Mh. Rais alishauri kuwa wanavyuoni wajiadiliane pamoja juu ya tofauti zao kisha patolewe maamuzi ya msingi ambapo Waislam wote kwa ujumla wataelezwa njia sahihi za kufuatwa katika Diyn yao.

Yafuatayo ni baadhi ya madondoo muhimu katika Hotuba aliyoitoa Mgeni Rasmi Mh. Dr. Salmin Amour:

"Ndugu wana-vyuoni na masheikh wetu! Mkusanyiko wetu wa leo kama tulivyoelezwa una lengo moja tu kubwa nalo ni kutafakari na kuzungumzia kwa makini masuala mbali mbali ya Dini yenye kutatanisha miongoni mwetu.

Kama sote tunavyoelewa bado katika Dini ya Kiislam kumekuwa kujitokeza hali ya kutatanisha katika Tafsiri ya Aya za Qur-aan na Hadiyth za Mtume Muhammad (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam). Kumekuwa na tofauti za wazi katika baadhi ya Tafsiri ambazo zimepelekea kuzuka makundi yanayotofautiana kifikra juu ya mambo mbali mbali.

Kuibuka kwa tofauti hizo kumeleta sura mbaya na kutoelewana kati ya wanavyuoni wenyewe kwa wenyewe pamoja na wafuasi wa madhehebu zao hadi kuweza kutugawa na kuondoa amani na utulivu tuliokuwa nao kwa muda mrefu.

... Ndugu wanavyuoni haifai watu kujenga mawazo finyu juu ya hali hii na kuanza kujidanganya kutokana na kudanganyika na mambo yanayotokea (ulimwenguni). Kwa kuwa Tanzania ni sehemu ya Dunia, zimeanza kujitokeza dalili za baadhi ya waumini kuingia katika hali ya kutofauatiana katika mawazo juu ya Tafsiri ya mambo fulani fulani. Kuwepo kwa semina hii kutasaidia sana kuwakutanisha hapa wanavyuoni (mashaykh) ili kujadiliana juu ya Tafsiri zilizopo kwa lengo la kuyapatia ufumbuzi na kuyawekea mambo hayo msimamo unaohusu misingi ya dini" (mwisho wa kunukuu).

Kutokana na ushauri huo wa Rais, sisi tunaamini ulikuwa ni wa busara, uliojaa hekima na wenye muelekeo mwema kwa upande wa Diyn yetu, kwa kweli kulikuwa hakuna sababu ya kupuuzwa.

Lakini baada ya kumalizika semina hiyo kwa kweli hapakuonekana ufumbuzi wa aina yoyote, bila shaka yoyote hali hii ilitokea kutokana na kwamba hoja zote zilizozungumzwa katika mas-ala ya mwezi ziliwagonga zikawa dhidi ya wale waliokuwa na mamlaka katika semina hiyo, wakashindwa kuzijibu. Kwa hivyo ikawawia vigumu kujihukumu wenyewe!

Udhaifu wa Baadhi Ya Vyombo Vya Habari: TVZ

Jambo moja zuri lililofanyika kwenye semina hii bila ya kukusudiwa ni ile bahati iliyotolewa kwa wachangiaji wa mada ya mwezi. Walibahatika wachangiaji watatu kila upande.

Bila ya shaka semina nzima ilirekodiwa na Televisheni ya Zanzibar (TVZ). Lakini jambo la kushangaza ni huu upendeleo wa ajabu! Kila inapooneshwa semina hii katika Televisheni hiyo, huoneshwa kundi la wahadhiri na wachangiaji wa upande mmoja tu. Si katika mada ya mwezi tu bali hata katika mada za maulidi na khitma hali ni hiyo hiyo.

Kundi linalooneshwa kila kinaporushwa kipindi hicho ni la wale wanaosema kila nchi itafunga kwa kufuata mwezi wake ambao ni Nurdin Hussein ash-Shadhily (DSM), Bahsan (Lamu) na Ahmed Khatib (NBI).

Kundi lisilooneshwa kabisa ambapo kila inapofika wakati wa kuchangia wao kwenye TV, sehemu hiyo ya kipindi hukatwa (hurukwa) ili watazamaji wasione wala wasisikie hoja za wachangiaji hao. Kundi hili ni lile linalosema kwamba muandamo mmoja wa mwezi hutosheleza ulimwengu mzima kufunga. Walioshiriki ni Shaykh Ahmad M. Msallam (NBI), Shaykh Muhammad Shariff Famau (NBI) na Ustadh Ahmad Majid (Zanzibar).

13. Mkutano Wa Makubaliano Kenya, 1992

Siku ya Jamapili 10/5/1992 ulifanyika mkutano katika ukumbi wa al-Madrassatuli Munawwarah Mjini Mombasa kujadili mas-ala ya mwezi. Kamati za misikiti ifuatayo zilishiriki:

- i) Msikiti wa Azhar
- ii) Msikiti wa Mussa
- iii) Msikiti Sikina
- iv) Msikiti Liwatoni
- v) Msikiti Ne-ema
- vi) Msikiti Ridhwan

Maalim Zaja bin Taisir ndiye aliyesimamia Mkutano huo.

Kwa kushirikiana na Kadhi Mkuu wa Kenya, Shaykh Nassor Muhammad Nahdy, Waislam wa Kenya wakaweza kuungana na ndugu zao ulimwenguni kusali siku moja, Swalah ya 'Iydul-Adh-ha kuanzia mwaka 1992.

Kadhi Mkuu mwenyewe ndiye aliyetangaza habari hizo njema kupitia magazeti ya kitaifa pamoja na shirika la utangazaji la KBC, katika taarifa zake za khabari. (Habari hizi zimenukuliwa kutoka kitabu: MWEZI KO-ONGO, kilichoandikwa na Shaykh Nassor Khamis Abdul-Rahman, uk. 21, P. O. Box 80075, Mombasa – Kenya).

14. Kongamano La Kidini – Kengeja Pemba, 1995

Tarehe 19/3/1995 lilifanyika kongamano maalum la kidini kujadili maudhui mbali mbali zenye kuleta utatanishi baina ya Waislam. Miongoni mwa maudhui hizo ni hili suala la tofauti ya kuandama mwa mwezi.

Walioshiriki katika kongamano hilo ni mashaykh (Wanavyuoni) kutoka sehemu mbalimbali katika Wilaya za Chake Chake na Mkoani Pemba pamoja na wajumbe kutoka Mjini Magharibi.

Kwa bahati mbaya, kama ilivyokuwa katika semina iliyofanyika EACROTANAL, Mjini Unguja, katika kongamano hili pia hapakupatikana itifaki (maafikiano) ya pamoja. Lakini jambo jema la kumshukuru Mwenyezi Mungu ni kule kupatikana nafasi ya kuwaelimisha watu.

Maelezo Juu Ya Kongamano Hili:

Kongamano hili liliandaliwa pamoja na kusimamiwa na Kadhi wa Wilaya ya Mkoani ambaye pia alikuwa Kaimu Kadhi wa Wilaya ya Chake, Shaykh Muhammad Usi Sheha akishirikiana na Ofisi ya Mkuu wa Wilaya ya Mkoani.

Kutokana na msimamo wake unaojulikana juu ya mas-ala haya ya mwezi; **Kwanza kabisa** Kadhi huyo alionesha upendeleo wake tokea katika maandalizi hadi wakati wa kufanyika kongamano lenyewe. Kabla ya kufanyika kongamano lenyewe, kulikuwa na tuhuma za kuaminika kwamba alikuwa akiitisha mikutano

ya mara kwa mara kuonana na wale mashaykh aliowachagua kuzungumza kwenye kongamano hilo ili kuwapa upendeleo maalum siku chache kabla ya kongamano lenyewe.

Pili alionekana kulihodhi (kulimiliki) kongamano lote tokea awali kwa kujipa madaraka ya kuwa yeye mwenyewe ndiye muandalizi, msimamizi, mwenyekiti na hakimumu wa kulitolea uamuzi. Alimradi kongamano lenyewe kwa ujumla halikuwa na uadilifu wa kweli baina ya pande mbili hizo tofauti.

Tatu Kadhi huyo alikwishaonesha hisia zake finyu juu ya suala zima la mas-ala ya mwezi tokea hapo awali kwa kudhani kwamba watu wa upande wa pili "wanafuata mwezi wa Saudia" au kufikiri kwake kwamba watu wote wenye msimamo tofauti na yeye "wanafunga Ramadhaan kabla na kufuturu kabla", kama alivyosema yeye mwenyewe maneno hayo kwenye ufunguzi wa kongamano hilo.

Jawabu Aliyoitoa Kadhi Huyo Wa Wilaya

Kama tulivyokwishaeleza hapo juu kwamba Shaykh Muhammad Usi ambaye ni Kadhi wa Wilaya za Kusini Pemba alionekana kujichukulia madaraka yote ya kongamano hili. Kofia zote alijivika mwenyewe; kwanza alikuwa ndiye Mgeni Rasmi aliyefungua kongamano, kisha wakati huo huo akawa Mwenyekiti halafu akajifanya Hakimumu na huko nyuma alikwisha andaa mpango kamili wa masuala ya kuja kuulizwa kwenye kongamano hilo. Kisha mwanafunzi wake mkubwa akamuweka kuwa ndiye mchangiaji wa kwanza katika upande wao.

Katika ufunguzi wa kongamano hilo Shaykh Muhammad Usi alikuwa na haya ya kusema:

"Baada tu ya kumalizika kongamano hili sitosema lolote kuhusu kongamano, bali nitachukua tena fursa siku ya Ijumaa inayofuatia mbele vile vile kama mara ya mwanzo nilivyokutana na Waislam ndani ya msikiti wa Sokoni Kengeja pamoja na wale wenzao kule kuja kuelezea maelezo yote ya kongamano pamoja na kuelezea namna gani tutaweza kushauriana na kuendelea kuishi kwa usalama katika Uislam".

(Habari hizi zimenukuliwa kutoka kwenye kanda 'Cassete' iliyorekodiwa siku hiyo 19/3/95).

Kutokana na maelezo yake hayo, ingetarajiwa Shaykh huyu kwamba atatoa tathmini ya kongamano hilo kisha alitolee ufumbuzi. Lakini kinachoshangaza ni kuwa ukimsikiliza kwa makini mazungumzo yake utaona kuwa hakuwa akitathmini kongamano hata kidogo, bali kinachoonekana kwenye mazungumzo yake ni kujaribu kujibu kujibu baadhi ya hoja zilizotolewa na wale wanaosema 'mwezi ukionekana popote watu wafunge' baada ya kuona kuwa hoja hizo hazikujibiwa siku lilipofanyika kongamano lenyewe. Pamoja na hayo pia alionekana kujaribu kuzishambulia hoja za wapinzani wake ambazo yeye na wenzake walishindwa kuzijibu siku ya mjadala wenyewe.

Sasa ndugu msomaji, tutapenda kuchukua fursa hii kuzijibu hoja alizojaribu kuzitoa Shaykh Muhammad Usi katika mazungumzo yake. Kutokana na kuwa mada tunayokwenda nayo ni ya mwezi, basi tutagusia yale yanayohusu mada yenyewe tu na tutayawacha yale yaliyohusu mada nyengine zilizojadiliwa katika kongamano hilo.

1. Alipokuwa akijibu kongamano hilo katika msikiti wa Sokoni Kengeja siku ya Ijumaa tarehe 24/3/95 – siku ya tano baada ya kumalizika kongamano hilo, Shaykh alisema kuwa katika mwaka huo 1995 mwezi uliandama Uturuki tarehe 30/1/95 ambapo Saudi uliandama siku ya pili yake: *"Sasa ikiwa nyinyi msimamo wenu ni kufuata muandamo wa pahala popote ulimwenguni unapoandama mwezi; mbona hamkufuata Uturuki?"* Maneno yake hayo aliyatolea ushahidi wa barua aliyoletewa na mwanafunzi wake mmoja aliyekuweko masomoni huko Uturuki.

Jawabu:

Ni kweli kwamba msimamo wa upande wetu, mwezi ukiandama popote pale ulimwenguni watu hufunga. Lakini ni vyema kuelewa kwamba itategemea kufika kwa habari zenyewe siku ile ile ulipoandama mwezi. Sio kusubiri mpaka ifike barua. Iwapo habari haikutufikia hadi siku ya pili au ya tatu, hapa patakuwa pana udhuru wa Kishari'ah.

2. Shaykh Muhammad Usi alisema kuwa hajui ni vipi Ibn 'Abbaas amekosea katika fatwa yake ya mwezi aliyoisimulia ya Kurayb kisha akataja hadhi ya nasaba ya Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhuma) kama ni ushahidi kuwa hakukosea: *"Ilinihuzunisha kusikia Bw. Abdullahi Ibn 'Abbaas kwamba Bwana huyu amekosea, hapo nikaona kukosea kwake sijui kumekuja vipi? Bwana Abdullahi bin 'Abbaas bin Abdil-Muttalib huyu na Bwana Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam), baba yake Bwana 'Abbaas na baba yake Bwana Mtume (Swalla Allaahu 'alayhi wa aalihi wa sallam) Bwana Abdillahi ni baba mmoja..."*

Jawabu:

- a) Hakuna mwanachuoni hata mmoja aliyesema kuwa Maswahaabah hawakosei, bali tunavyofahamu sisi ni kuwa pamoja na utukufu wao na kwamba ni watu wa peponi lakini bado wao ni wanadamu ambao wakati mwengine walikuwa hawakusibu katika hoja za mas-ala ya Diyn. Wala hakuna aliyesema katika kongamano hilo kwamba Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhum) amekosea kwa maana ya kutenda dhambi, hali alielezwa kwamba Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhum) hakufahamika wazi wazi katika mazungumzo yake na Kurayb kwa kuwa masimulizi yenyewe yalikuwa yana utata.

Angalia pia maelezo yetu katika kitabu hiki, Fatwa Za Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhuma) Ambazo Hazikuwafikiwa na Wanavyuoni.

- b) Hakuna aliyekataa kuwa Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhum) ana nasaba tukufu na hadhi kubwa ya kielimu, lakini je nasaba na hadhi hizo

ndio zinamfanya awe anasibu katika kila mas-ala? Pamoja na hadhi na utukufu wote huo lakini tukumbuke kwamba Maswahaabah walikuwa wanadamu waliokuwa wakifanya ijthadi.

3. Shaykh Muhammad Usi amesema wao hawalazimiki kufuata pahala ambapo Matlai yao ni tofauti isipokuwa wanapolazimishwa na utawala. Na alisema jukumu hilo (la dhambi) kwa kukubali kulazimishwa huko litakuwa ni la Kadhi Mkuu sio wao. Kwa kuthibitisha kauli yake hiyo tutanukuu kama ifuatavyo:

"Ile kuambiwa kufunga kwa kufuata Kigoma na Arusha mimi najibu ile si kufunga kwa hiari zao. Hapo zamani nnapokumbuka mimi enzi ya ukoloni tulikuwa hatufuati hivyo. Ni utawala; na utawala humpa mtu nguvu sana. Maana mtawala ndio alivyo!... sasa utawala waweza kuwabadilisha watu katika hali yoyote wasiweze kumuabudu Mungu wakaweza kutii amri za Mwenyezi Mungu. Kwa hivyo ule haujakuwa ni ushahidi kwamba sisi tunafuata Kigoma sisi tunamjua Kadhi wetu Mkuu na yeye ndiye atayekwenda kutujibia mas-ala yetu mbele ya Mwenyezi Mungu tutakapoulizwa!..."

Jawabu:

Kwanza tungependa kumuuliza Shaykh Muhammad Usi mambo yafuatayo:

- a. Je ni utawala gani hapa Tanzania uliomlazimisha mtu (au yeye) kufuata mwezi unapoandama Kigoma au Arusha?
- b. Pili, wakati huo alioutaja ni wa kikoloni, Je walikuwa wakifunga kwa kupokea habari za kuandama kwa mwezi kwa kiasi cha masafa gani?
- c. Je kama yeye Kadhi atamlazimisha kusali kwa kufuata nyakati za pahala kama Kigoma ambapo kimatlai wanatofuatiana atakuwa tayari kufuata kwa sababu utawala umemlazimisha?
- d. Inaonesha yeye kama Kadhi wa Wilaya yuko pale akihukumu kwa vile anavyolazimishwa na Utawala? Kwani tunavyoelewa sisi Utawala ndio uliomchagua yeye na kumuweka pale kama Kadhi wa Wilaya.
- e. Inaelekea Shaykh Muhammad Usi amebuni mtazamo wake mpya tofauti na wenzake wanaosema Afrika Mashariki nzima ina Matlai moja na kwa hivyo wanaweza kufunga na kufungua kwa pamoja. Yeye anakataa, hata katika nchi moja kama Tanzania haiwezekani watu wote kufunga kwa pamoja. Labda anataka mwezi utazamwe kimiji au kimikoa!

Suluhisho

Shaykh Jaadul-Haq katika kuyatafakari maazimio (makubaliano) ya pamoja juu ya semina zote hizo alizozitaja ameandika hivi:

"... أنه لا عبرة باختلاف المطلع وإن تباعدت الأقاليم، متى كانت مشتركة في جزء من ليلة الرؤية فإن قل..."

"...Khitilafu za Matlai zisizingatiwe hata kama kutakuwa na umbali mkubwa kiasi gani, mradi tu (nchi zinazohusika) zitakuwa zinashirikiana katika usiku huo wa muandamo japo kwa kiasi kidogo" (J.2, uk.206, Bayaanullinnasi).

Misimamo Ya Baadhi Ya Wanavyuoni Wa Zamani Afrika Ya Mashariki

Wapo baadhi ya watu ambao wanahoji kwanini mashaykh (Wanavyuoni) wakubwa wenye kujulikana waliokuwepo hapa Afrika Mashariki hususan hapa Zanzibar, hawakutaja kitu kuhusu tofauti hizi za kuandama kwa mwezi?

Miongoni mwao ni Shaykh Muhammad Usi tuliyemtaja hapo nyuma, kwenye kongamano la Kengeja alikuja na picha za baadhi ya mashaykh wa zamani siku hiyo ya tarehe 24/3/1995 katika msikiti wa Sokoni Kengeja. Pamoja na kuwaonesha watu mapicha msikitini, alikuwa akitaja tarehe walizoishi wanavyuoni hao wa Unguja ambao si zaidi ya miaka 100 nyuma kama ni ushahidi, huku akiuliza: *"Mbona Mashaykh wakubwa kama hao hawakutaja kitu katika mas-ala haya?"*

Sisi kwa upande wetu tunajibu hivi:

1. Kwanza: Kutokupatikana kauli ya jambo kwa Mashaykh (Wanavyuoni) walioishi miaka 100 nyuma hapa Unguja hiyo si dalili ya hoja katika mas-ala ya dini.
2. Pili: Kama ilivyokuwa hapana ushahidi kuwa walisema chochote kuhusu tofauti za miandamo ya mwezi, hivyo hivyo hapana ushahidi kuwa hawakusema chochote khususan pakizingatiwa kwamba wanavyuoni wengi wa Kizanzibari waliandika vitabu vingi vya Diyn, lakini vitabu hivyo havipatikani, vimepotea katika hali isiyoieleweka.
3. Tatu: Ingawa mashaykh hao walikuwa ni wanavyuoni wakubwa mno na walijitahidi sana lakini haina maana kwamba walimaliza ujuzi na elimu zote.
4. Nne: Katika wakati wao bila shaka ilikuwa upatikanaji wa habari (njia za mawasiliano) ni mchache na mgumu sana. Kwa mfano safari ya Mahujjaji kutoka hapa ilikuwa ikichukua zaidi ya miezi miwili kwenda Makkah²⁵. Je katika hali kama hiyo kungekuwa na uwezekano wa kupata habari za kuandama mwezi katika nchi za mbali, kwa siku hiyo hiyo?
5. Tano: Kuna mambo mengi ambayo zama za Mashaykh hao yalikuwa na upungufu au hayakufanyika kabisa lakini sasa yanafanyika. Kwa mfano Maibadhi walioishi miaka yote hiyo iliyopita hapa Afrika Mashariki walikuwa hawasali kabisa Swalah ya Ijumaa lakini sasa hivi wanasali.

---

²⁵ Hivi sasa Mahujjaji wanasafiri kwa muda wa masaa 4 tu kutoka Tanzania hadi Makkah na watu wanazungumza wakati mmoja kwa simu.

6. Sita: Suala hili la mtazamo wa mwezi ni pevu zaidi kuliko miaka 100 na waliotaja habari hizo ni wanavyuoni wakubwa, wa zamani ambao fatwa zao ni zenye kukubalika zaidi katika Ulimwengu wa Kiislam. Kwa mfano wanavyuoni wafuatao wametaja katika vitabu vyao kwamba muandamamo mmoja hutosheleza kufunga/kufungua ulimwengu mzima:

- i. Alqanuji aliyekufa mwaka 248H, hadi sasa imepita miaka 1169.
- ii. Ibn Quddama aliyekufa 620H, hadi sasa imepita miaka 797.
- iii. An-Nawawiy aliyekufa 676H, hadi sasa imepita miaka 741.
- iv. Ibnu Taymiya aliyekufa 728H, hadi sasa imepita miaka 689.
- v. Ibn Qayyim aliyekufa 751H, hadi sasa imepita miaka 666.
- vi. Suyuti aliyekufa 911H, hadi sasa imepita miaka 506.
- vii. Shaukani aliyekufa 1250H, hadi sasa imepita miaka 167.

(Angalia pia katika kitabu hiki: Misimamo Ya Waliokipokea Na Waliokisherehesha Kisa Cha Kurayb na Ibn 'Abbaas (Radhiya Allaahu 'Anhuma).

7. Saba: Walikuwepo baadhi ya Wanavyuoni walioishi hapa Zanzibar ambapo waliwahi kuonesha misimamo fulani lakini bahati mbaya hawakuwafikiwa na wenzao walioishi nao na walikuwa wakipingwa. Pia baadhi ya misimamo hiyo hadi sasa haifuatwi na baadhi ya Mashaykh wa zama hizi, kwa mfano:

- a. Shaykh Muhy'iddin bin Shaykh bin 'Abd Shaykh bin Abdalla al-Kahtany aliyeishi wakati wa Sayyid Sa'iyd, ambaye ndiye aliyejenga msikiti wa Ijumaa wa Malindi. Alikufa mwaka 1286H (1869).

Mwanachuoni huyu aliandika vitabu vingi pamoja na mashairi kama yafuatayo:

i. <i>Talii katika vyuwo</i> <i>Unionye wapungwao</i> <i>Illa ni huo wambwao</i> <i>Uso mbele wala nyuma</i>	<i>Ufunue ukisoma</i> <i>Majini wacheza ngoma</i> <i>Urongo unaosema</i> <i>Uwongo wa maayari</i>
ii. <i>Bure muwapa mali</i> <i>Wapisha zao feeli</i> <i>Akanushae si kweli</i> <i>Kwanza wapunga kitanga</i>	<i>Hao hawana uganga</i> <i>Wari wanaowapunga</i> <i>Amedumu na ujinga</i> <i>Na wapinga kitimiri</i>
iii. <i>Yakini maneno yangu</i> <i>Kwani kweli ni utungu</i> <i>Kuwa radhi ndugu yangu</i> <i>Nambie ndivyo yalivyo</i>	<i>Kwa hivi nikwelezavyo</i> <i>Watu ndivyo wanenavyo</i> <i>Ikiwa wanena sivyo</i> <i>La kweli hawakasiri</i>
iv. <i>Hali ya hawa waganga</i> <i>Makoikoi na Pangwa</i> <i>Madungumaro na Ringwa</i> <i>Ambao ni wanafiki</i>	<i>Jamii mabaramaki</i> <i>Wajiwapo sisadiki</i> <i>Ndio hasa wazandiki</i> <i>Kwanza wapunga matari</i>

v. <i>Dalili tuwambiani</i> <i>Wakiwapo ugangani</i> <i>Huzidi ufirauni</i> <i>Kidhabu pepo wa Rewa</i>	<i>Kama mwataka ambiwa</i> <i>Ile siku wanojiwa</i> <i>Na kuzidisha kuzuwa</i> <i>Na pepo wa madogori</i>
vi. <i>Radhi muktaka yangu</i> <i>Wazuieni kwa pingu</i> <i>Mwenye kuamini Mungu</i> <i>Na wale wakamishao</i>	<i>Viumbe mupulikao (munaosikiliza)</i> <i>Jamii wapungwa hao</i> <i>Huwepuka watu hao</i> <i>Si Isilamu, kafiri.</i>

- b. Sayyid Ahmad bin 'Aliy Itibari aliyekuwa akijulikana kwa jina la Sayyid Mansab bin 'Aliy. Alizaliwa Unguja Ukutani mwaka 1279 AH (1863). Alisoma sana Fiqh kwa Shaykh Muhammad al-Murony na alisoma Nahaw na Lugha kwa Shaykh 'Aliy bin Khamis na alijisomesha kwa Haakim Daawud 'Aliy Khan elimu ya tarehe na elimu nyenginezo ambazo hazikuwa zikishughulikiwa na wanavyuoni wa Unguja. Kwa hivyo Sayyid Mansab alikuwa na fikra zisizowafikiwa na wanavyuoni wa Unguja, wakienda kinyume naye sana na wakampinga na kuliharibu jina lake kama wanavyoweza. Jumla moja waliyokuwa wakiitumia sana kwa kuonesha ubaya wake ni kusema: "*Anasoma gazeti la Manara*", kama kwamba 'Al-Manara' ni gazeti la kumtukana Mungu na Diyn yake na Mtume wake! Al-Manara ni gazeti lililokuwa linajitahidi kila namna kuvunja mambo yaliyozuliwa katika dini na likionesha mwendo aliokuwa akiuenda Mtume na Maswahaabah zake!

Kweli Sayyid Mansab akisoma gazeti hili, akisoma tafsiri za Shaykh Muhammad Abdoo na vitabu vyengine vya Shaykh Muhammad Abdoo, na akisoma karibu magazeti yote makubwa ya Misri, kama al-Hilal, Al-Muktataf, Al-Lliwaa, Al-Mu'ayyad na mengineyo.

Kupenda mambo haya amekupata kwa watu wengine aliokuwa akipenda kukaa nao kama Sayyid 'Abdur-Rahman Jamal wa Misri, Shaykh Muhammad Bakashmar, Shaykh Abdalla bin Salim al-Khamriy, Shaykh Muhammad al-Izz na wengineo.

Bwana huyu alikamata ukhatibu wa Msikiti wa Ijumaa wa Forodhani tangu mwezi 17 Mfunguo Mosi mwaka 1299 H (Septemba 1882) mpaka alipomwachia mwanawe, Sayyid Haamid, katika mwezi 23 Mfunguo Tatu mwaka 1337 H (Septemba 1919) – karibu kutimia miaka 40. Alikuwa msomaji mzuri wa kufuata kawaida; kwa hivyo akisoma katika mashughuli makubwa makubwa, kama nyumbani kwa mfalme na msikiti wake wa Ijumaa na kwengineko.

- c. Shaykh 'Abdul-'Aziyz bin 'Abdul-Ghany al-Amawy aliyezaliwa Barawa 15 Mfunguo sita mwaka 1250H (1854) akaja Unguja naye ni kijana mdogo²⁶.

Hapana mwanachuoni wa Kiunguja aliyekuwa akishindana sana na kujibizana na mapadre wa Kiunguja kuliko bwana huyu na hoja zake zilikuwa hoja za kweli

²⁶ Habari zote zinazohusu Wanavyuoni wa zamani zimenukuliwa kwenye kitabu: "Baadhi Ya Mashekhe Wakubwa Wa Kisuni Wa Mashariki Ya Afrika" Kilichoandikwa na Shaykh Abdulla S. Farsiyy.

kweli, wala si makeke na mayowe tu. Akipiga mzinga wake kapiga – sharti uvunje kilicho mbele yake!

Shaykh Muhiyiddin, huyu Shaykh 'Abdul-Aziy na Sayyid Ahmad bin Sumeyt ndio mabwana watatu ambao wanakiriwa uhodari wao na kila mtu. Sunni wanasema kwa umoja wao kuwa hawakuwepo Unguja Masunni wanavyuoni zaidi kuliko wao.

Shaykh 'Abdul-Aziy sana alikuwa akishughulikia habari za Dhikri. Yeye ndiye aliyetilia nguvu Tarika ya Qadriy katika hizi nchi za Mashariki ya Afrika, na vile vile alifunga Tarika yake mwenyewe pia ambayo akiita "Nuraniyyah". Tarika ya pande hizi zamani ilikuwa Shaadhiliyah.

Ijapokuwa bwana huyu alitilia nguvu habari za Dhikri lakini alikuwa hakubali kudhikiriwa kwa mashindano ya michezo, kama wanavyofanya watu wengine sasa.

Shairi moja aliyeathirika kwa maneno yake kasema:

i.	<i>Adhukuriye Jalali Siyo dini ya Rasuli Yahitaji suali Wapi ilikozuliwa</i>	<i>Haruki akikohowa Wa ima imezuliwa Mashekhe kusailiwa Ibada ya kukohowa?</i>
ii.	<i>Nauliza kwa yakini Hudhurukiwa Manani Leo mwaliza rohoni Wapi ilikozuliwa</i>	<i>Ijapo mtachukia Sifa zake kusifiwa Kofi, shinga kudemuwa Ibada ya kukohowa?</i>
iii.	<i>Huwaona na bendera Tasbihi kuburura Dini hii ni khasara Wapi ilikozuliwa</i>	<i>Wanawake kuchukuwa Na kutikisha maziwa Yaatilisha kifua Ibada ya kukohowa?</i>
iv.	<i>Mashekhe mnaosoma Dhikri yenu ni ngoma Hiyo ima lelemama Wapi ilikozuliwa</i>	<i>Na vitabu kufunuwa Kadiri itavyokuwa Au pepo kimamvuwa Ibada ya kukohowa?</i>
v.	<i>Mwanzo kwa Shekhe Husseni Huko ilikuwa Dini Mbona kwenu mashindani Wapi ilikozuliwa</i>	<i>Ndiko ilikopokewa Haikuwa kuchezeza Kelele na kuzomewa Ibada ya kukohowa?</i>
vi.	<i>"Dha nudiya liSalati" "Yawmul-Jumuati" Hii yenu tashtiti Wapi ilikozuliwa</i>	<i>Jamii mnaijuwa Ilahi kuhaliliwa Ibada mwaipinduwa Ibada ya kukohowa?</i>
vii.	<i>Kila baada ya kusali</i>	<i>Dhikri huamriwa</i>

*Kwa kuletwa Tahlili
Sasa mwapandisha hali
Wapi ilikozuliwa*

*Ya Mola kuhimidiwa
Pepo na vyano kupewa
Ibada ya kukohowa?*

Misimamo Ya Baadhi Ya Wanavyuoni Wa Sasa Afrika Ya Mashariki

Kuna baadhi ya mashaykh (Wanavyuoni) wanaoutetea na wanaoonelea kwamba upo uwezekano wa kufuata ule msimamo wa Jamhuri katika mas-ala haya ya kuona mwezi. Yaani ule mtazamo wa kwamba uonekanapo muandamo mmoja wa mwezi hutosheleza watu wote Ulimwenguni kufunga/kufungua. Na wameonelea kwamba huu ndio mtazamo ambao unaweza kutufikisha zaidi katika umoja wa Waislam wote. Wafuatao ni baadhi ya mashaykh walioonesha mtazamo huo:

1. Al-Marhum Shaykh Jum'a Abdul-Waduud (Zanzibar)

Katika mawaidha yake "kuhusu mwezi wa Ramadhaan" ambayo kwa kawaida huwa yanarushwa katika Redio Ya Sauti Ya Zanzibar takriban kila mwaka ukaribiapo mwezi wa Ramadhaan, alisema maneno yafuatayo:

"... kuonekana huku (kwa mwezi) kumekusudiwa kuonekana na Waislam, na kuonekana na Waislam huko, sio lazima kuonekana na Waislam wote. Bali shahada ya mtu mmoja muadilifu inatosha.

... Pia inampasa mtu mmoja pekee kama ameona mwezi yeye afunge na kila aliyemuamini: hata ikiwa haijakubaliwa shahada yake.

... Rai za maimamu wengine wameifasiri Hadiyith isemayo ((Fungeni kwa kuona mwezi...)) kwamba ukionekana popote Mashariki au Magharibi (watu) wafunge; hapana kutizama masafa au nini. Hii ni rai nayo na wengi wamesema (hivyo) kama Imamu Malik, Ahmad na kundi kubwa la Hanafi. Inakurubia kuwa ndio rai ya Jamhuri. Wala hatuwezi kusema kwamba rai ya Ash-Shaafi'iy ndio Jamhuri".

2. Shaykh Nassor Khamis 'Abdur-Rahman

Yeye ameandika kitabu juu ya kadhia hii ya miandamo ya mwezi. Kitabu chake hicho amekipa jina la "Mwezi Ko-Ongo". Katika ukurasa wa mwisho wa kitabu chake hicho ameandika maoni yake kwa kusema:

'MWITO'

"Mwito wangu kwa Waislam wa nchi zetu za Mashariki mwa Afrika hasa wataalamu na Ulamaa wakae pamoja kuyachunguza maswala haya ili watoke na kauli moja yenye nguvu itakayofuatwa na walio wengi".

(قوله واستهل على رمضان) هو بضم التاء من استهل قاله النووي (قوله أفلاتكتفى) شك أحد رواته هل هو بالخطب لابن عباس أو بنون الجمع للمتكلم. وقر تمسك بحديث كريب هذا من قال أنه لا يلزم أهل بلد رؤية أهل بلد غيرها. وقد اختلفوا في ذلك على مذاهب كرها صاحب الفتح * أحدها أنه يعتبر لأهل كل بلد رؤيتهم ولا يلزمهم رؤية غيرهم حكاه ابن المذرع عن عكرمة والقاسم بن محمد وسالم وإسحق وحكاه الترمذى عن أهل العلم ولم يحك سواه وحكاه الماوردى وحها للشافعية * وثانها أنه لا يلزم أهل بلد رؤية غيرهم إلا أن يثبت ذلك عند الامام الأعظم فيلزم الناس كلهم لأن البلاد في حقه كالبلد الواحد إجماع نافذ في الحامع قاله ابن الماجشون وثالثها أنها ان تقاربت البلاد كان الحكم واحد وإتباعه وجهان لا يجب عند الأكثر قاله بعض الشافعية. واختار أبو الطيب وطائفة الوجوب وحكاه البغوى عن الشافعية وفى ضبط البعد أوجه أحداها اختلاف المطالع قطع به العراقيون والضيد لاني وصححه الووى وفى الروضة وشرح الهذب * خامسها مثل قول ابن الماجشون المتقدم * سادسها أنه لا يلزم إذا اختلفت الجهتان ارتفاعا وانحدار كان يكون أحدهما سهلا والآخر جبلا أو كان كل بلد فى اقم حكاه المهدى فى البحر عن الامام يحيى والهادوية. وحجة أهل هذه الاقوال حديث كريب هذا ووجه الاحتجاج به أى ابن عباس لم يعمل بروية أهل الشام وقال فى آخر الحديث هكذا أمرنا رسول الله صلى الله عليه وسلم فدل ذلك على أنه قد حفظ من رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه لا يلزم أهل بلد العمل بروية أهل بلد آخر (وعلم) إذا الحجة إنما هى فى المرفوع من رواية ابن عباس لافى الجتهادة الذى فهم عنه الناس والمشار إليه بقية له هكذا أمرنا رسول الله صلى الله عليه وسلم قوله فلا نزال نصوم حتى نكمل ثلاثين والامر اكاثن من رسول الله صلى الله عليه وسلم هو ما أخرجه الشيخان وغيرهم بلفظ ((لا نصومو حتى ترو الهلال ولا نفطروه حتى نروه فان غم عليكم فاكملوا العدة ثلاثين)) وهذا لا يختص بأهل ناحية على جهة الانفراد بل هو خطاب لكل من يصلح له من المسلمين فالاستدلال به لزوم رؤية أهل بلد غيرهم ممن أا البلاد أظهر من الاستدلال به على عدم اللزوم لأنه إذا راه أهل بلد فقد راه المسلمون فيأزم غير أهل مالزم مهم. ولو سلم توجه الاشارد فى كلام ابن عباس إلى عدم لزوم رؤية أهل بلد لاهل بلد آخر لكان عدم اللزوم مقيدا بدليل اعقل وهو أن يكون بين القطرين ما يجوز معه اختلاف المطالع وعظم عمل ابن عباس بروية أهل الشام عدم البعد ما يجوز معه الاختلاف عمل بالاجتهاد وليس بحجة. ولو سلم عدم لزوم التقليد بالعقل فابشك عالم أن الادلة قاضية بان أهل الاقطار بعمل بعضهم بخير بعض وشهادته فى جميع الأحكام الشرعية والرؤية من جملتها وسواء كان بين القطرين من البعد ما يجوز معه اختلاف المطالع أم لا فلا يقبل التصيص الا بدليل ولو سلم صلاحية حديث كريب هذا للتخصيص فينبغى أن يقتصر فيه على محل النص إن كان النص معلوم أو على المفهوم منه ان لم يكن معلوم فالوروده على خلاف القياس ولم يأت ابن عباس بلفظ النبى الله صلى الله عليه وسلم ولا بمعنى لفظة حتى ننظر فى عمومها وخصوصها إنما جاءنا بصيغة مجملة أشار بها إلى قصة هى عدم عمل أهل المدينة بروية أهل الشام على تسلم أن ذلك المراد ولم نفهم منه زيادة على ذلك حتى نجعله مخصصا لذلك العموم فينبغى الاقتصار على المفهوم من ذلك الوارد على خلاف القياس وعدم الا لحاق به فلا يجب على أهل المدينة العمل بروية أهل الشام دون غير تم ويمكن فى ذلك حكمة لا نعفلها ولو نسلم خصه الا لحاق

وتخصيص العموم به فغايتة أن يكون فى المحلات التى بينها من البعد ما بين المين الشام أو أكثر وأما فى أقل من ذلك فلا وهذا ظاهر فينبغى أن ينظر ما دليل من ذهب الى اعتبار البريد أو الناحية أو البلد فى المنع من العمل بالرؤية والذى ينبغى اعتماده هو ما ذهب اليه المالكية وجماعة من الزيدى واختاره المهدي منهم وحكاه الفرطبى عن شيوخه انه إذا رآه أهل بلد أم أهل البلاد كلها ولا يلتفت إلى ما قاله ابن البر من أن هذا القول خلاف الاجماع قال لانهم قد اجمعوا على انه لا تراعى الرؤية فيما بعد من البلد ان كثر اسان والاند لس وذلك لان الاجماع لا يتم والمخالف مثل هؤلاء الجماعة.